ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ

«ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ – 2019. АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Матеріали доповідей
Круглого столу до дня спеціаліста-правника
(м. Львів, 8 жовтня 2019 р.)

Львів – 2019

Затверджено до друку Вченою радою Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(протокол № 02/19/20 від 3 жовтня 2019 р.)

УДК 340
П 781

Проблеми державотворення в Україні – 2019. Антикорупційна діяльність : матеріали доповідей Круглого столу до дня спеціаліста-правника (м. Львів, 8 жовтня 2019 р.). Львів : Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2019. 190 с.

Збірник містить тези доповідей, які були оприлюднені на Круглому столі до дня спеціаліста-правника «Проблеми державотворення в Україні – 2019», який відбувся 8 жовтня 2019 р. у Львівському інституті Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Збірник розрахований на наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, наукових установ, студентів, аспірантів, практичних працівників.

Відповідальний за випуск:
директор Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Лелик Л. І.

УДК 340
П 781

Повну відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори

© Львівський інститут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2019

Шановні гості, дорогі співробітники, учасники круглого столу!

Раді вітати Вас на засіданні Круглого столу до дня спеціаліста-правника «Проблеми державотворення в Україні–2019. Антикорупційна діяльність» у Львівському інституті Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Від імені адміністрації Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» я сердечно вітаю всіх учасників. Складаю подяку всім тим, хто своєю активною працею долучився до того, щоб цей науковий захід відбувся на високому науковому й організаційному рівнях.

Вже стало доброю традицією проведення Круглого столу у стінах нашого Інституту. Всі наші зусилля направленні на плекання науково обдарованої молоді, адже саме вона є тією рушійною силою, яка може вивести розвиток держави на якісно новий рівень, і у правовому, соціально-економічному, науковому, культурному, освітньому напрямку. Нам приємно, що до даного наукового заходу щороку долучаються фахівці в галузі юриспруденції, педагоги, представники наукової еліти. Уся наша команда – колектив Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» переконані, інтелект – найцінніший скарб нашої держави.

Недоліки та прогалини чинного законодавства вимагають термінового вирішення, а результати наших наукових досліджень в юридичній науці можуть слугувати надійним ґрунтом для ефективних реформ у цій сфері. Наука розвивається та потребує подальшого обговорення проблем та фундаментальних питань права, історико-теоретичних та філософських проблем юридичної науки, проблем та перспектив розвитку галузей права в Україні, питань удосконалення законодавства, перспектив правових реформ, становлення та розвитку основних державних інститутів, економічних перспектив розвитку суспільства в умовах формування ринкових відносин та становлення правової держави, філософсько-правових та психологічних проблем реалізації правових норм в умовах сьогодення. Сподіваємось, що в процесі роботи Круглого столу знайдуть своє вирішення актуальні на даний час проблеми юридичної науки.

Бажаю нам плідної праці та інтелектуального задоволення, радості від зустрічі з однодумцями, наукових звершень.

Директор Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
кандидат економічних наук, доцент,
професор МКА Лелик Л. І.

Граб М. І.
к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Антоник В. М.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПОНЯТТЯ І СТРУКТУРА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАРАЖЕННЯМ ВІРУСОМ ІМУНОДЕФІЦИТУ ЛЮДИНИ ЧИ ІНШОЮ НЕВИЛІКОВНОЮ ІНФЕКЦІЙНОЮ ХВОРОБОЮ АБО ВЕНЕРИЧНОЮ ХВОРОБОЮ

Нині криміналістична характеристика злочинів є однією із найбільш спірних категорій методики розслідування злочинів, не визначивши ставлення до якої, важко безпосередньо розглядати питання теми. Дискусія про поняття і зміст криміналістичної характеристики відбувається за двома напрямами. Один із них стосується визначення «криміналістична характеристика злочину», інший – елементів криміналістичної характеристики.

Уперше поняття «криміналістична характеристика» використано Л. Сергєєвим [1, с. 4-5] та О. Н. Колесніченко [2, с. 10]. Л. Сергєєв розкрив і зміст криміналістичної характеристики. Відтоді, як зазначає М. П. Яблоков, питання криміналістичної характеристики є предметом постійної уваги багатьох криміналістів, насамперед тих, що досліджували питання методики розслідування окремих видів злочинів. Одночасно активно розроблялися теоретичні та методичні аспекти криміналістичної характеристики злочинів [3, с. 4].

Оскільки в будь-якому злочині можна виокремити деякі ознаки, щомають значення для розслідування або криміналістичних досліджень, криміналістична характеристика, систематизуючи закономірності злочинноїдіяльності, відображає ці ознаки та властивості. Г. А. Густов

визначає, що криміналістична характеристика «лише відображає злочин і ті елементи, які його складають» [4, с. 43]. О. Н. Колесніченко наголошував, що криміналістична характеристика – це насамперед система відомостей (знань) про злочин як реальне явище дійсності, об'єкт дослідження на попередньому слідстві й у суді. Тому вона не охоплює ні реальні об'єкти, ні їхні властивості та відносини [5, с. 30]. Цю думку підтримують також М. О. Селіванов, який визначав криміналістичну характеристику як сукупність типових даних про злочини певного виду і пов'язані з ними обставини, що мають значення для розслідування [6, с. 130], Л. Г. Відонов і В. Л. Відонов, які розуміють криміналістичну характеристику як закономірно взаємопов'язані криміналістичні дані про елементи складу злочину певних видів злочинів, що сприяють їх розкриттю та розслідуванню [7, с. 97].

На думку М. Г. Шурухнова, криміналістична характеристика – це відображення системи криміналістичних рис, властивостей, ознак злочину, які відобразились в об'єктивній дійсності. Ця характеристика містить дані про типові способи вчинення і приховування злочинів, механізм злочинного посягання, сліди, обстановку, в якій готувалася і вчинялася злочинна подія, предмети злочинного посягання, риси особи злочинця і потерпілого, а також обставини, що сприяли вчиненню злочину. Тобто це система узагальнених даних про спосіб вчинення, механізм і типові сліди злочину, особу злочинця й інші істотні ознаки, властивості і особливості злочину та обставини, якійого супроводжують, що сприяє оптимізації методики розслідування і практичному застосуванню засобів, прийомів і методів криміналістики в розкритті та розслідуванні злочинів [8, с. 450-451].

Як зазначав С. О. Сафронов, структура криміналістичної характеристики злочинів складна і неоднакова для всіх видів злочинів. Із

погляду криміналістичної необхідності інтерес становлять виокремлення і вивчення таких видів зв'язків елементів криміналістичної характеристики, що мають характер закономірностей для цього виду злочинів, опираються на дані узагальнення практики. Значення цих зв'язків пояснюється тим, що елементам криміналістичної характеристики, відомим на початку розслідування, відповідатимуть інші елементи, ще невідомі в цей момент розслідування [9, с. 17].

На думку В. Г. Танасевича, це такі взаємопов'язані елементи, як: спосіб вчинення злочину; обстановка вчинення злочину; безпосередній предмет злочинного посягання; умови охорони його від посягання, суб'єкт злочину; приховування злочинного діяння і винних осіб, яке здійснюється і під час вчинення злочину, і після нього [10, с. 92].

Під час дослідження злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, слушною є думка Л. Д. Самігіна, який зазначив, що введення в криміналістичну характеристику елементів, які взяті з кримінологічної, кримінально-правової та інші сторони злочину, природно, корисно і виправдано, якщо вони мають криміналістичне значення [11], оскільки складовою криміналістичної характеристики злочинів цього виду можуть бути знання з кримінального права, кримінології, медицини тощо.

Отже, криміналістична характеристика може складатися з будь-яких криміналістично значущих елементів, відомості про які дають змогу удосконалювати процес розслідування злочинів.

Розуміння криміналістичної характеристики дає можливість автору використовувати її для виявлення групових особливостей злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, сформувати

криміналістичну характеристику цих злочинів і визначити найбільш імовірні співвідношення між її елементами й обставинами подій, які мали місце [12, с. 142].

Ознайомлення з судово-слідчою практикою кримінальних проваджень свідчить, що при реагуванні на інформацію про зараження ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, потрібно розглянути такі елементи криміналістичної характеристики: подія злочину (в вузькому розумінні); способи вчинення злочину; обстановка вчинення цих злочинів (місце, час та інші умови); особливості особи злочинця, потерпілого; механізм утворення та локалізації слідів.

Зазначимо, що під час проведення досудового розслідування в зв'язку із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою інформаційні елементи криміналістичної характеристики залежно від конкретних умов розслідування можуть мати суттєву різницю. Так, в одних випадках мають важливе значення контакти потерпілої особи, а в інших – спосіб вчинення злочину, а іноді деякі елементи криміналістичної характеристики можуть узагалі не мати корисної інформації.

З огляду на це, криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, – це система відомостей про подію злочину, обстановку вчинення злочину, криміналістично значущі способи вчинення злочинів, типові слідчі ситуації, механізм утворення та локалізацію слідів, особу злочинця та особу потерпілого.

Список використаних джерел:

1. Сергеев Л. А. Расследование и предупреждение хищений совершенных при производстве строительных работ : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1966. 28 с.

2. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений : автореф. дис.… д-ра юрид. наук. Харьков : Харьковский юрид. институт им. Ф. Э. Дзержинского, 1967. 42 с.

3. Криминалистика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. Москва, 1984. 365 с.

4. Густов Г. А. Понятие и виды криминалистической характеристики преступлений. *Криминалистическая характеристика преступлений* : сб.научных трудов. Москва : ВИИПиПП. 1984. С. 43-48.

5. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы методики расследования отдельных видов преступлений : дисс… д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харьков, 1967. 509 с.

6. Селиванов Н. А. Советская криминалистика: система понятий. Москва : Юрид. лит., 1982. 152 с.

7. Видонов Л. Г., Видонов В. Л. К вопросу о криминалистической характеристике преступлений и закономерных связях между ее элементами. *Криминалистическая характеристика преступлений* : сб. научных трудов. Москва, 1996. С. 95-97.

8. Шурухнов Н. Г. Криминалистика : учебник. Москва : Юрист, 2004. 639 с.

9. Сафронов С. О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжкого і середньої тяжкості тілесних ушкоджень : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків : Університет внутрішніх справ МВС України, 1999. 229 с.

10. Танасевич В. Г. Теоретические основы методики расследования преступлений. *Методика расследования преступлений. Общие положения* : материалы научно-практ. конф. (Одесса, ноябрь 1976 г.). Одесса, 1976. С. 3-10.

11. Облаков А. А. Криминалистическая характеристика и классификация мошенничеств в сфере оптового потребительского рынка. *«Черные дыры» в Российском Законодательстве :* юрид журн. 2003. № 1. URL : http://www.k-press.ru/bh/2003/1/roblakov/roblakov.asp

12. Павелко Ю. Р. Криміналістична характеристика злочинів, як невід'ємний елемент методики розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною або венеричною хворобою. *Науковий вісник Херсонського університету*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 3. С. 141-145.

Граб М. І.
к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Багрій О. О.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ, УЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ

Сучасний стан боротьби з терористичними актами з використанням вибухових пристроїв засвідчує необхідність розгляду особливостей розслідування злочинної діяльності терористичних груп й організацій, які мають транснаціональний характер із розгалуженою мережею міжнародних зв'язків, використовують міжнародні канали отримання вибухових засобів та укриття злочинців у різних державах світу. До головних таких особливостей належить застосування заходів міжнародного співробітництва з метою досягнення завдань кримінального провадження.

Важлива роль у боротьбі з тероризмом належить співробітництву ООН уформі багатосторонніх ініціатив за межами, яке підтримує тісне співробітництво з регіональними організаціями, наприклад ЄС, ОБСЄ, НАТО, здійснює допомогу в імплементації рішень на національному рівні через регіональні міжурядові інститути (організацію Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), Асоціацію держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Організацію американських держав (ОАД)). ООН також постійно співпрацює з такими профільними організаціями, як Інтерпол, Європол, Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням доходів (FATF), Офшорна група банківських інспекторів (OGBS) [1, с. 23].

Варто зазначити, що злагоджена діяльність правоохоронних органів різних держав світу визначає успіх боротьби з тероризмом і в межах окремих держав, і у світовому просторі. Зокрема, міжнародне співробітництво здійснюється на трьох рівнях: рівень двостороннього співробітництва між державами; регіональний рівень; співробітництво на загальносвітовому рівні. Водночас реалізація заходів міжнародного співробітництва на зазначених рівнях має свої особливості, характеризується відповідним правовим регулюванням і специфікою практичного здійснення.

Правову основу міжнародного співробітництва у розслідуванні терористичних актів України з іншими державами та міжнародними організаціями становлять: Міжнародна конвенція ООН «Проти транснаціональної організованої злочинності» від 15 листопада 2000 р.; Міжнародні конвенції – «Про боротьбу з бомбовим тероризмом» від 25 квітня 2002 р., «Про боротьбу з фінансуванням тероризму» від 9 грудня 1999 р., «Про боротьбу з актами ядерного тероризму» від 14 вересня 2005 р.

Вивчення практичної міжнародної правоохоронної діяльності засвідчує, що зазвичай правовою підставою для реалізації заходів міжнародного співробітництва при розслідуванні терористичних актів є багатосторонні міжнародні договори з питань міжнародної правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, що мають «універсальну» дію. До основних із них належать Європейські конвенції – «Про видачу правопорушників» від 17 грудня 1057 р.; «Про взаємну допомогу у кримінальних справах» від 20 квітня 1959 р.; «Про передачу провадження у кримінальних справах» від 15 травня 1972 р.; «Про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах» від 22 січня 1993 р.; «Про боротьбу з

тероризмом» від 15 травня 1972 р., «Про запобігання тероризму» від 16 травня 2005 р.; Мінська конвенція 1993 р. із Протоколом 1997 р. до неї [3, с. 463-497], а також низка двосторонніх міжнародних договорів України з питань правової допомоги та інших форм міжнародного співробітництва.

З метою фактичної реалізації заходів щодо міжнародного співробітництва України під час кримінального провадження прийнято відповідні нормативно-правові акти, укладено понад сорок двосторонніх договорів про правову допомогу у кримінальних провадженнях із країнами і ближнього, і далекого зарубіжжя, які становлять основу нормативно-правового регулювання міжнародного співробітництва у сфері забезпечення кримінального провадження терористичних актів [2, с. 72].

Скажімо, згідно зі ст. 27 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», правоохоронні органи за запитом надають інформацію іноземній державі з питань боротьби з міжнародним тероризмом. Така інформація може бути надана і без попереднього запиту іноземної держави, якщо це не перешкоджає проведенню досудового слідства чи судового розгляду справи і сприятиме компетентним органам іноземної держави у припиненні терористичного акту.

Як свідчить вивчення даних слідчої практики, більшість запитів про надання міжнародної правової допомоги передбачає проведення низки процесуальних дій, розшукових заходів, вирішення інших завдань із метою розслідування. Тому нерідко власне виконання запиту суттєво затягується. Важливо, що в КПК України це питання було законодавчо вирішено, зокрема у ч. 2 ст. 558 КПК України визначено, що строк виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України становить місяць від дати його отримання, крім винятків на продовження. Щоправда, належить зважати на те, що законодавство деяких держав такої вимоги не передбачає. Це стосується й міжнародних договорів, які теж

невстановлюють конкретних строків виконання міжнародних запитів. Відтак на практиці є поширеною негативна тенденція щодо порушення строків виконання міжнародних доручень (ст. 558 КПК України).

Відповідно до міжнародної угоди «Про взаємовідносини міністерств» міністерствами внутрішніх справ Республік Вірменії, Білорусії, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану й України створено Міждержавний інформаційний банк (МІБ) держав СНД. Зокрема, МВС РФ є утримувачем централізованих оперативно-довідкових і дактилоскопічних карт, автоматизованого банку даних, криміналістичних та інших обліків, а також архівної інформації. МВС республік, що підписали угоду, в тому числі й України, надають відомості для поповненнята коригування інформації МІБ. МВС держав, що підписали угоду, мають співпрацювати і узгоджувати свої дії в комп'ютеризації відомств, удосконаленні інформаційного забезпечення, а також створенні єдиної уніфікованої автоматизованої системи обміну та передачі інформації [3, с. 147].

Список використаних джерел:

1. Бердюк В. І., Погорецький М. А. Міжнародне співробітництво у сфері протидії тероризму. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. № 21.С. 23-31.
2. Козенко О. О. Нормативно-правове регулювання міжнародного співробітництва в сфері соціально-технічного забезпечення національної безпеки України. *Інформація і право*. 2015. № 3 (15). С. 72-77.
3. Розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. / О. В. Бишовець, М. А. Погорецький, Д. Б. Сергєєва та ін. ; за ред. М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої. Київ : Алерта, 2015. 536 с.

Граб М. І.
к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Грева Б. І.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТРУКТУРАХ

Україна підписала низку важливих міжнародних антикорупційних угод: Конвенція ООН проти корупції підписана Україною 11 грудня 2003 року, ратифікована 18 жовтня 2006 року, набрала чинності для України 1 січня 2010 року [1]; Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією підписана Україною 4 листопада 1999 року, ратифікована 16 березня 2005 року, набрала чинності для України – 1 січня 2006 року [2]. З набуттям для України чинності Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією Україна стала сороковим членом Групи держав проти корупції (GRECO); Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією підписана Україною 27 січня 1999 року, ратифікована 18 жовтня 2006 року, набрала чинності для України – 1 березня 2010 року [3]; Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією підписаний Україною 15 травня 2003 року, ратифікований 18 жовтня 2006 року, набрав чинності для України – 1 березня 2010 року.

Основною метою створеної у травні 1999 року «Групи країн проти корупції» (GRECO), що діє в межах Ради Європи, є оцінка рівня корупції в державах-членах організації, виявлення недоліків у національних механізмах боротьби з корупцією, підтримка в проведенні необхідних законодавчих та інституційних реформ у цій сфері, здійснення контролю за виконанням угод і правових документів, прийнятих Радою Європи відповідно до програми дій проти корупції. Приєднавшись до GRECO,

Україна зобов'язалась брати участь у процесі взаємної оцінки у рамках Групи.

У травні 2009 року на пленарному засіданні GRECO затверджено звіт щодо виконання Україною антикорупційних рекомендацій цієї міжнародної організації. Ці рекомендації надано Україні за результатами першого та другого раундів оцінки. Зазначені раунди оцінки були присвячені діяльності спеціалізованих органів, які займаються попередженням корупції, питанням імунітету посадових осіб щодо кримінального переслідування, а також питанням виявлення, вилучення та конфіскації доходів та іншого майна, отриманих внаслідок корупції, попередження корупції в системі держаного управління, відповідальності юридичних осіб за корупційні злочини. Триває Третій раунд оцінювання України. В його рамках у квітні 2011 року відбувся візит експертів GRECO до України, у ході якого вивчалася ситуація стосовно імплементації в українське законодавство положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Додаткового протоколу до неї, а також рекомендацій Ради Європи щодо фінансування політичних партій [4, с. 271].

Ще однією платформою співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції є Організація економічного та соціального розвитку (ОЕСР), і зокрема, її Антикорупційна мережа для Східної Європи та Центральної Азії. В рамках роботи ОЕСР у 2003 році представниками урядових делегацій Вірменії, Азербайджану, Грузії, Російської Федерації, Таджикістану та України схвалено Стамбульський план дій по боротьбі з корупцією Антикорупційної мережі для Східної Європи та Центральної Азії ОЕСР.

Основними принципами Стамбульського плану дій є розвиток ефективної і прозорої системи державної служби, посилення боротьби з хабарництвом та забезпечення чесності в бізнесі, підтримка активної

участі громадськості у реформах. У 2011 році моніторингова група Стамбульського плану дій Антикорупційної мережі ОЕСР завершила другий раунд оцінки стану законодавчого врегулювання сфери запобігання та протидії корупції в Україні, за результатами якого надано відповідні рекомендації. Не можна не згадати участь України і в зовнішньополітичній ініціативі держав-членів ЄС «Східне партнерство», яку було започатковано у 2009 році з метою створення необхідних умов для прискорення процесу політичного об'єднання й подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом і зацікавленими країнами-партнерами. Наведені приклади участі України в міжнародному співробітництві засвідчують активну позицію України у сфері запобігання та протидії корупції [5, с. 106].

Зокрема, Міністерство юстиції є відповідальним за співпрацю з GRECO, представник Мін'юсту очолює делегацію України в GRECO. Окрім того, Міністерство координує проведення Україною самооцінки щодо дотримання положень Конвенції ООН проти корупції, співробітництво в рамках тематичної платформи № 1 ініціативи ЄС «Східне партнерство», присвяченої сфері боротьби з корупцією. Зважаючи на існуючий досвід Міністерства юстиції у співпраці з міжнародними організаціями у цій сфері, визначено також і координатором реалізації заходів передбачених Стамбульським планом дій. Протягом тривалого часу у громадян та населення України закріпилася думка, що корупція притаманна лише чиновникам і що лише чиновники вчиняють корупційні діяння [6, с. 7].

Жодна з соціально-політичних та економічних систем не мала і не має повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги і прояви, а також можливості, що визначається ставленням до неї держави і суспільства. Часом ми стаємо свідками великих корупційних скандалів,

«герої» яких – лідери провідних держав світу та вищі керівники міжнародних організацій. В одному зі своїх бюлетенів міжнародна громадська організація Transparency International, ціль якої – чинення опору корупції на міжнародному та національних рівнях і у бізнесі, стверджувала: «Вона (корупція) стала звичним явищем у багатьох провідних індустріальних державах, багатство та стійкі політичні традиції яких дозволяють приховати розмах величезного збитку, який завдається корупцією соціальній і гуманітарній сферам. Корупція у державному секторі приймає однакові форми і впливає на ті ж сфери незалежно від того, відбувається це у розвиненій країні, чи в країні що розвивається». Політичне та економічне співробітництво, яке останнім часом має тенденцію до розширеного розвитку, перетворює корупцію на інтернаціональну проблему.

Масштаби і наслідки корупційних процесів в Україні вимагають від відповідних державних інституцій постійного і поглибленого аналізу їх чинників, з метою як їх нейтралізації, так і врахування при розробці антикорупційної політики, здійсненні заходів щодо запобігання корупції, зміцнення правопорядку і законності в державі.

Експерти світового банку вважають корупцію головною економічною проблемою сучасності. За їх даними, 40 % підприємців у всьому світі вимушені давати хабарі. У розвинутих країнах ця цифра становить 15 %, в азіатських – 30 %, а в країнах СНД – 60 %. Починаючи з 1993 року, міжнародна антикорупційна організація «Transparency International» щорічно здійснює оцінку рівня корумпованості країн і регіонів світу за індексом сприйняття корупції (ІСК), який розраховується за результатами опитування громадян, іноземців, підприємців і аналітиків, які проживають в окремо взятій країні. ІСК є своєрідним зрізом поглядів, ставлення суспільства до корупції, на основі якого зарубіжними

інвесторами, керівниками торгових компаній, банків ухвалюються рішення щодо розміщення капіталовкладень, ведення торгівлі, надання кредитів тощо. Аналіз ІСК, розрахованих фахівцями Трансперенсі Інтернешнл свідчить, що упродовж останнього десятиліття рівень корупції в Україні стабільно залишається надмірно високим [7, с. 149].

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49. Ст. 496.
2. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 16. Ст. 266.
3. Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) від 5 травня 1998 року. URL : http://zakon2. rada. gov. ua/laws/show/994_145. (дата звернення : 27.09.2019 р.).
4. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії : дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. 479 с.
5. Свинобой О. М. Принцип транспарентності діяльності органів виконавчої влади: досвід Європейського Союзу. *Освіта і наука у вимірах XXI століття* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ, 2016. С. 102-106.
6. Петрашко С. Я. Міжнародно-правовий механізм протидії корупції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
7. Коновалов В. Генезис феномена «корупція» в адміністративно-правовій доктрині Російської Федерації. *Вісник Львівського університету*. Серія : Юридична. 2013. Вип. 58. С. 144-151.

Граб М. І.
к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Ковалевич С. С.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ТЯЖКИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Проблема насильства серед неповнолітніх існувала завжди, набуваючи нових змістовних та динамічних ознак залежно від актуальних культурно-історичних умов суспільного розвитку [1, с. 134-138].

Притаманний сьогоднішньому українському суспільству період розвитку, на жаль, не сприяє «збідненню» його форм та зменшенню кількості проявів. Аналіз особливостей підліткової злочинності дозволяє стверджувати, що юні злочинці стають більш жорстокими: за перші місяці 2017 року зафіксовано відчутно більше нападів із заподіянням шкоди здоров'ю або життю людей, ніж за аналогічний період минулого року. Також зросла кількість випадків незаконного поводження зі зброєю: з двох випадків у січні-березні 2016 року до 13 – у перші місяці поточного року. Відчутно зростає кількість злочинів, вчинених дітьми у віці 14-15 років [2].

Наявність проблеми насильства у сучасному підлітковому середовищі свідчить про необхідність її ретельного вивчення. Діти, з одного боку є найбільш незахищеною, уразливою й майже повністю залежною від дорослих частиною суспільства, а з іншого, можуть самі ставати джерелом суспільно небезпечних діянь наслідків. При цьому другий аспект також потребує розмежування. Коли підлітки виступають суб'єктами насильницьких правопорушень, то вони не тільки загрожують безпеці інших осіб, але й являють небезпеку майбутньому всього суспільства, адже у цьому віці закладаються базові соціальні установки правосвідомості.

Відтак, недоліки розслідування фактів підліткового насильства загрожують суспільній безпеці через зростання кримінально заражених членів громади, деформація правосвідомості яких розпочалася ще у дитинстві та не була вчасно попереджена.

Соціальна значущість проблеми підліткової насильницької злочинності зумовлює актуальність юридико-психологічного дослідження такого багатогранного феномену, яким виступає насильство.

Вивчення проблеми підліткової делінквентності було і залишається одним із традиційних напрямів наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних юристів та психологів, таких як: Ю. М. Антонян, З. А. Астеміров, О. М. Джужа, Л. І. Казміренко, М. В. Костицький, В. М. Кудрявцев, О. Є. Лічко, В. С. Медведєв, І. С. Ной та ін.

Незважаючи на численні дослідження підліткової делінквентності, залишаються й досі неохопленим все розмаїття причин та витоків даної форми девіантної поведінки. Зокрема, й досі відсутня уніфікованість розуміння феноменології самого підліткового насильства, без якого досить складно виявити усі витоки даного явища, а відтак, розробити та втілити науково обґрунтовані рекомендації щодо здійснення кримінального провадження у справах щодо насильницьких злочинів неповнолітніх.

З точки зору соціальної оцінки феномену насильства існують різні погляди, починаючи від біблійного принципу непротивлення, і закінчуючи різними баченнями необхідності відповіді з боку соціуму на протизаконне насильство у вигляді каральних санкцій. У найбільш загальному філософсько-психологічному сенсі феномен насильства тлумачить В. Д. Губін, коли вказує, що це природний стан людини, засіб спілкування з оточуючими. Така ситуація буде зберігатися доти, поки суспільство буде перебувати в стадії свого «тваринного» розвитку. Він вважає, що насильство – природне, а добро й альтруїзм – штучні [3, с. 5-6].

А. П. Огурцов, стверджує, що, з одного боку, більшість людей розуміє аморальність насильства у будь-якій формі, однак, з іншого – настільки ж ясно розуміється аморальність примирення з несправедливістю, непротивлення насильству [4].

Інакше намагається розв'язати цю дилему А. М. Ковальов. На його думку, насильство має певні межі, і воно може бути виправдане лише остільки, оскільки забезпечує реалізацію загальнолюдських законів і норм моральності, що випливають із нього. За цими рамками воно перевищує межі припустимого захисту і набуває аморального характеру [5].

Однак, констатується доцільність відповідної реакції, спрямованої на усунення джерела небезпечного насильства, що знов-таки, обумовлює виникнення феномену «правомірного насильства», починаючи від самооборони людини у разі нападу, і закінчуючи правозастосовними заходами правоохоронних органів, спрямованими на припинення, розслідування та покарання суб'єкта насильницьких правопорушень.

Актуальний соціальний контекст оцінки насильства завжди виступає детермінантою формування подальшого його правового тлумачення на певному етапі суспільного розвитку. Водночас, соціальні критерії оцінки феномену насильства не можуть бути використані як єдино можливі, у зв'язку з їх індивідуальною неоднорідністю та зумовленістю релігійними, професійними, віковими та іншими ознаками представників суспільства.

Узагальнюючи існуючі погляди на тлумачення поняття «насильницькі злочини», слід зазначити, що у юридичній літературі такими прийнято називати будь-які посягання проти життя, здоров'я, честі та гідності людини.

Список використаних джерел:

1. Абсалямова К. З., Луценко О. Л. Особистісні якості дітей старшого шкільного віку, що схильні до боулінгу. *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. Серія : Психологія. 2013. № 1065. С. 134-138.

2. Скільки злочинів скоюють підлітки. URL :

https://www.slovoidilo.ua/2017/04/18/infografika/ suspilstvo/skilky-zlochyniv-ukrayini-skoyuyut-pidlitky

3. Губин В. Д. Русская культура и феномен насилия. *Вопросы философии.* 1995. № 5. С. 5-6.

4. Огурцов А. П. Наука и тоталитарная власть. *Философские исследования.* 1993. № 3-4. 504 с.

5. Ковалев А. М. Азбука дипломатии. Москва : Интерпракс, 1993. 239 с.

Граб М. І.
к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Коваль В. М.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ЄВРОПЕЙСЬКІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ОХОРОНИ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ

Сучасний інститут кримінально-правової охорони приватного життя за законодавством України формується під впливом міжнародного законодавства та досвіду кримінального законодавства європейських країн, які мають довголітню традицію правосуб'єктності індивіда, то до цього часу охорона приватних інтересів здійснювалася на національному рівні.

Серед міжнародних актів, спрямованих на охорону приватного життя, в першу чергу, слід відмітити Загальну декларацію прав людини 1948 р. [1, с. 39].

Особливу роль в захисті права людини на приватне життя відіграє прецедентне право ЄСПЛ. Як зазначають дослідники, виходячи із аналізу прецедентів ЄСПЛ, вважається, що дати однозначну і універсальну дефініцію приватного життя, практично неможливо і тому надається перевага судовим прецедентам, в яких дається тлумачення окремих компонентів цього складного і багатопланового феномена [2, с. 527-607].

В окремих рішеннях ЄСПЛ приводить розуміння права на приватне життя, що базується на європейських стандартах: походження [2, с. 293-294], здоров'я, зовнішній вигляд, стать, сексуальна орієнтація та ідентифікація, право розпоряджатися власним тілом, статевим життям (справа «Крістіна Ґудвін проти Сполученого Королівства» (2002) [3].

У ході вивчення прецедентів та правових позицій ЄСПЛ щодо ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод виявлена тенденція до все більш широкого розуміння поняття та змісту приватного життя. Термін «повага», який використовується у ст. 8 цієї Конвенції також тлумачиться відповідно до європейських стандартів ширше, ніж поняття «недоторканність», яке використовується у вітчизняному законодавстві і означає не тільки заборону на втручання держави, але і покладення на державу позитивного обов'язку забезпечити за допомогою законодавства та інших засобів повагу особистої сфери існування людини та її захист від незаконного втручання з боку інших осіб.

Аналіз рішень ЄСПЛ дає підстави для висновку, що зміст права людини на приватне життя тлумачиться надзвичайно широко. В кримінальному законодавстві України окремі компоненти цього права, якщо брати за основу прецеденти ЄСПЛ, захищаються цілою низкою норм, які містяться в різних розділах Особливої частини КК України.

На думку І. О. Каніної, імперативи права на приватне життя, які містяться у міжнародних актах як загального, так і спеціального характеру, мають, в цілому, однаковий зміст. А незначні відмінності обумовлені лише певними лінгвістичними факторами і особливостями правової традиції [4, с. 45].

В даний час відокремлення національної правової системи є практично неможливим. Залучення держав у міжнародні відносини змушує їх погоджувати своє внутрішнє право з правом міжнародним, що

формується на умовах певної уніфікації та універсалізації права [5, с. 22]. Все це дає підстави для висновку про існування тенденції до розробки та створення єдиного європейського кримінального права [6, с. 44-77], підготовки Європейського Кримінального кодексу (Corpus Juris) [7, с. 496-500].

Список використаних джерел:

1. Международные акты о правах человека: сб. документов / сост. и вступ. ст. : Карташкин В. А., Лукашева Е. А. Москва : Норма-Инфра, 1998. 784 с.
2. Де Сальвиа М. Прецеденты Европейского Суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод. Судебная практика с 1960 по 2002 г. Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2004. 1072 с.
3. Європейський Суд з прав людини. Український портал практики Європейського суду з прав людини URL : http://eurocourt.in.ua/ GetArticlesByCategory.asp
4. Канина И. А. Частная жизнь в сфере права : дисс. … канд. юрид. наук. Тамбов : Тамбовский гос. ун-т им. Г. Р. Державина, 2006. 254 с.
5. Ежов А. Н., Селяков Н. А. Уголовное законодательство стран Европейского союза : учеб. пособ. Москва, Архангельск : Юпитер, 2005. 240 с.
6. Павлова О. К. Современные тенденции развития уголовного законодательства и уголовно-правовой теории. *Государство и право*. 1994. № 6. С. 44-77.
7. Корнієнко В. В. Особливості кримінального права ЄС: теоретико-правовий аспект. *Форум права*. 2017. № 1. С. 496-500.

Граб М. І.
к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Кулик З. І.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ КАТУВАННЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СПІВРОБІТНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Найбільше інформації, яка може стати доказами у кримінальному провадженні щодо катування, слідчий отримує під час проведення слідчої (розшукової) дії – огляду місця вчинення катування, застосованих засобів і документів, які складають співробітники поліції щодо підозрюваних та обвинувачених.

Аналіз даної проблематики проводили: К. Чаплинський, В. Шепітько та Є. Макаренко.

К. Чаплинський зазначає, що основою тактичного забезпечення є сукупність засобів криміналістичної тактики, які дозволяють слідчому більш якісно й ефективно проводити слідчі дії. До засобів тактичного забезпечення варто віднести: тактичний прийом (найбільш раціональний та ефективний спосіб дій або найбільш доцільна лінія поведінки слідчого в процесі збирання, дослідження і використання доказів, з урахуванням слідчої ситуації на певному етапі досудового розслідування); тактичну комбінацію (певне поєднання тактичних прийомів, слідчих дій та інших заходів для вирішення конкретного завдання, що зумовлено слідчою ситуацією на певному етапі досудового розслідування); тактичну операцію (поєднання слідчих дій, оперативно-розшукових й організаційно-технічних заходів, здійснюваних відповідно до погодженого плану); тактичну рекомендацію (науково обґрунтовану й апробовану практикою пораду, що

стосується вибору і застосування тактичних прийомів); тактичне рішення (визначення мети тактичного впливу на слідчу ситуацію загалом або на окремі її компоненти, на хід і результати процесу розслідування та його елементи, вибір методів, прийомів та засобів досягнення мети) [1, с. 210].

Під час розслідування катування, вчиненого співробітниками Національної поліції, особливостей тактичного забезпечення набувають такі слідчі (розшукові) дії: огляд місця події, освідування, допит та призначення судових експертиз.

Згідно із ст. 237 КПК України огляд здійснюється з метою виявлення і фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення: слідчий чи прокурор проводить огляд місцевості, приміщення, речей та документів. Огляд місця події є ключовою інформативно-пошуковою слідчою дією. Вона часто проводиться як першочергова після початку досудового розслідування.

В. Шепітько зазначає, що огляд місця події вимагає вирішення багатьох розумових завдань. Різноманітні за своїм характером завдання групують за їхніми цілями. При цьому розрізняють завдання розумового плану, що стосуються процесів збору й оцінювання доказового матеріалу на місці події, і розумові завдання, пов’язані з організацією дій, що випливають з огляду. До розумових завдань потрібно віднести: 1) пов’язані з виявленням (відшукуванням) доказової інформації; 2) оцінювання доказової інформації та висунення версії. Оцінка виявленої інформації дає змогу здійснювати пізнавальні функції у зв’язку з висуненням на її основі слідчої версії або взаємозалежної і взаємозумовленої безлічі цих версій, що у своїй динамічній сукупності формує уявну модель події або таку її модель, де уявні побудови сполучаються з фрагментами дійсності і створюють варіанти моделей із частково реальним змістом. Тут і починає здійснюватися третій етап вирішення розумових завдань, у процесі

конструювання яких і виявляється пізнавальна роль психології. Складність версій, як побудови моделей картини події, полягає в тому, що подібні побудови не є довільними процесами творчого уявлення, не обмеженого наявністю реального матеріалу. Модель, створювана щодо події, яка мала місце, відрізняється і збірним характером, поєднуючи в собі водночас дії злочинця, потерпілого, обставини, що передують вчиненню злочину, і його наслідки. Така модель ніби з'єднує розрізнені сліди, речі, обставини і доповнює їх типологією подій, їх логіки або інсценування, уявленнями про вчинки людей в аналогічних ситуаціях, швидко і в багатьох випадках закінчено дає змогу відновити уявну картину події злочину. Так створюється розумова модель, яка поєднує в собі водночас дії злочинця, потерпілого, обставини, що передують вчиненню злочину, і його наслідки [2, с. 519].

Є. Макаренко визначає як комплекс найефективніших способів дій слідчого, які сприяють чіткому й успішному виконанню завдань огляду з урахуванням конкретних умов, у яких відбулася розслідувана подія. Тактичні прийоми огляду місця події забезпечують встановлення максимальної кількості інформації щодо досліджуваної події, яку містять різноманітні сліди, предмети, зміни в обстановці, «негативні» обставини тощо. До тактичних прийомів огляду місця події належать: правильне визначення меж огляду; вибір найдоцільнішого порядку пересування місцем події під час огляду; вибір послідовності огляду; визначення способів просторового охоплення ділянок місця події, що підлягають огляду; визначення тактичних прийомів дослідження обстановки місця події та її окремих елементів під час огляду помешкань і ділянок відкритої місцевості [3, с. 532].

Як зазначає В. Тертишник, суттєвий недолік провадження огляду місця події полягає в тому, що слідчі не завжди забезпечують

процесуальну індивідуалізацію вилучених об’єктів. Безперечно, якщо слідчий, суд, прокурор свої висновки аргументують, доказують за допомогою відомостей, отриманих з конкретних речових джерел, то має бути абсолютно точно визначено, що саме цей, а не будь-який інший предмет був знайдений та вилучений під час виконання конкретних слідчих дій [4, с. 31].

Проводячи підсумок слід підкреслити актуалізацію огляду місця події. Тактика огляду місця події, в процесі якого вивчають обстановку вчинення катування; виявляють, збирають, закріплюють, попередньо досліджують та оцінюють сліди й інші речові докази; отримують інформацію для висування версій; отримують дані для організації слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Чаплинський К. О. Поняття та сутність тактичного забезпечення судового розслідування. *Право і суспільство*. 2011. № 6. С. 207-212.
2. Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика. Москва : НОРМА, ИНФРА-М, 2000. 990 с.
3. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. Т. 5 : Криимінально-процесуальна та криміналістична діяльність поліцейської організації / відп. ред. : М. Мойсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Київ : Атіка, 2009. 1008 с.
4. Аленин Ю. П. Теоретические и практические основы раскрытия и расследования очагов преступлений : автореф. дис. … д-ра юрид. наук. Харьков, 1997. 48 с.

Граб М. І.
к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Куцик В. В.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Необхідною передумовою дослідження умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства є визначення його теоретико-методологічних засад. Теоретичним базисом зазначеного дослідження слід вважати загальнотеоретичні положення науки кримінального права, а також безпосередньо наукові розробки дослідників у сфері кримінальної відповідальності стосовно умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства.

Дотримання належного стану забезпечення ефективної охорони об'єктів житлово-комунального господарства від злочинних посягань є актуальним для України, структура злочинності якої характеризується високим рівнем насильницьких злочинів, серед іншого проти власності та у сфері громадської безпеки. Саме тому на особливу увага в процесі створення ефективної правової охорони об'єктів житлово-комунального господарства заслуговує закон про кримінальну відповідальність. Розділ IX КК України «Злочини проти громадської безпеки» містить низку норм, що гарантують захист саме тих суспільних відносин, які виникають з огляду на забезпечення громадської безпеки, а також безпеки для життя та здоров'я людини, власності. До сфери таких відносин законодавець відніс і діяння, передбачені ст. 270-1 КК України.

Зважаючи на сутність кримінально-правової охорони об’єктів житлово-комунального господарства, визначено, що окремі аспекти досліджуваного питання частково підлягали розгляду в контексті наукового аналізу злочинів, передбачених розділом VI «Злочини проти власності» та розділом IX «Злочини у сфері громадської безпеки» Особливої частини КК України. Стосовно конкретних наукових розвідок щодо знищення або пошкодження певного майна чи окремих об’єктів доцільно коротко проаналізувати основні з них.

Оскільки від радянських часів і аж до 2011 року кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження об’єктів житлово-комунального господарства було регульовано кримінально-правовими нормами, що встановлювали відповідальність за знищення або пошкодження державного чи колективного майна, то аналіз досліджень у цій сфері доцільно розпочати з праці Б. С. Волкова «Відповідальність за знищення і пошкодження майна за радянським кримінальним правом», датованої 1961 року [1].

Більш глибинно питання кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об’єктів житлово-комунального господарства як складової предмета державного чи колективного майна досліджено в дисертації Ю. М. Шангіна «Відповідальність за знищення або пошкодження державного чи колективного майна за радянським кримінальним правом», захист якої відбувся у 1972 році [2].

Значну увагу приділено положенням нині чинного Кримінального кодексу України. Відновлення порушених злочином майнових прав потерпілого (кримінально-правову реституцію) розглянуто в кримінально-правовому аспекті, з урахуванням досвіду зарубіжних країн і міжнародних норм. Уточнено її превентивну і компенсаторно-організаційну функції. Систематизовано характерні помилки судової практики та виявлено їх

причини з формулюванням рекомендацій відносно їх усунення. На підставі проведеного дослідження визначено перспективні напрямки поглиблення кримінальної відповідальності за заподіяння майнової шкоди.

Таким чином, у вищевикладених працях піддані розгляду аналогічні до аналізованих нами питання щодо характеристики кримінальної відповідальності за певні види злочинів, містять визначення спеціального предмета цих злочинів, об'єктивних та суб'єктивних ознак злочинів, їх кваліфікуючих ознак і висвітлено особливості відмежування їх від суміжних злочинів.

Питання кримінально-правової охорони об'єктів житлово-комунального господарства цікавлять не лише науковців, а є актуальними й для законодавця. До Верховнії Ради періодично вносяться законопроекти, спрямовані на вдосконалення норм чинного КК України щодо вказаних злочинів. Так, 2011 роком датовані зміни до КК України, що безпосередньо стосуються досліджуваного нами злочину – Кодекс доповнено ст. 270-1 «Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства».

Проте введенню в КК України зазначеної норми передувала певна нормотворча процедура. Так, ще 21 вересня 2010 р. постановою ВРУ [3] за основу був прийнятий законопроект, внесений КМУ, «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві», яким передбачалося доповнення КК України ст. 194-2 «Умисне пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства» [4]. Законопроект передбачав кримінальну відповідальність за умисне пошкодження або руйнування об'єктів житлово-комунального господарства, якщо це призвело або могло призвести до неможливості експлуатації, порушення нормального функціонування таких об'єктів чи спричинило небезпеку для

життя людей. Як бачимо, спочатку йшлося про встановлення кримінальної відповідальності не за знищення, а за руйнування об'єктів житлово-комунального господарства. До того ж був відсутній такий наслідок, як заподіяння майнової шкоди у великому розмірі. Але, що більш важливо, цей проект передбачав впровадження кримінально-правової норми за пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства у розділ VI Особливої частини КК України «Злочини проти власності».

Усе змінилося вже в другому читанні, що відбулося 2 грудня 2010 р. [5]. Цим самим законопроектом було пропоновано доповнити КК України окремою ст. 270-1 «Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства» [6].

Список використаних джерел:

1. Волков Б. С. Ответственность за уничтожение и повреждение имущества по советскому уголовному праву. Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1961. 91 с.
2. Шаньгин Ю. М. Ответственность за уничтожение или повреждение государственного или общественного имущества по советскому уголовному праву : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук. Харьков, 1972. 17 с.
3. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві : Постанова Верховної Ради України від 21 верес. 2010 р. URL : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zwed_n/webproc34?id=&pf3511=37894 (дата звернення : 27.09.2019).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві : Проект закону від 9 черв. 2010 р. № 6505, внесений Кабінетом Міністрів України. URL : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zwed_n/webproc34?id=&pf3511=37894&pf35401=1663(дата звернення : 27.09.2019).
5. Про направлення на повторне друге читання проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві : Постанова Верховної Ради України від 2 груд. 2010 р. URL : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zwed_n/webproc34?id=&pf3511=37894(дата звернення : 27.09.2019).

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві : проект Закону України, внесений Кабінетом Міністрів України. URL : http://gska2.rada.gov.ua/pls/zwed_n/webproc 34?id=&pf3511=37894

Задорожна М. І.
к.н. з держ. упр., доцент кафедри права
Львівського інституту ПРАТ «ВНЗ «МАУП»

ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПОКРАЩЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Дедалі очевиднішою стає потреба теоретичного узагальнення та систематизації уявлень про зміст, структуру, функції, внутрішню логіку упорядкування та механізми формування й реалізації регулятивних засад правосвідомості. Інакше кажучи, в руслі сучасних комплексних досліджень у сфері філософії права та ряду інших галузей теоретичного правознавства актуалізується проблема не просто узгодження та уніфікації такого роду уявлень, а наукової розробки цілісної теорії генезису й функціонування правосвідомості. Незважаючи на досить широкий спектр концептуальних позицій щодо можливостей та напрямків побудови такої теорії, є підхід, що ґрунтується на дослідженнях первинних, онтологічних, ментально структурованих основ правоусвідомлення.

Дослідник системного підходу до процесів у природі та суспільстві Ю. Білодід характеризує систему як сукупність якісно визначених елементів, між якими існує закономірний зв’язок чи взаємодія. Він переконаний, що будь-яка самоорганізуюча система для реалізації певної мети вмикає реактивність (стабілізацію) та адаптацію (динаміку), а також канал зворотнього зв’язку, в тому числі й демпферний канал від’ємного зворотнього зв’язку. У суспільстві ці функції виконують відповідно: бюрократія, інтелігенція, громадська думка [1].

Для підтримання стабільності живого організму (гомеостазу) природа винайшла зворотній зв'язок, продовжує тему М. Мойсеєв [2]. Він, (як вже наголошувалось), сформувався і у суспільстві. Тут (як і в будь-якому живому організмі) значними є дія і вплив випадкових факторів, які не можливо передбачити. Живий організм здатен змінювати свої стани, поведінку відповідно до зовнішніх обставин, що складаються і не підвладні його волі, тим впливам, що справляє на нього зовнішнє середовище. У цьому і полягає принцип зворотнього зв'язку, відкритий в суспільному житті порівняно нещодавно.

Оптимальний режим функціонування самоорганізуючої системи суспільства – це рівновага її елементів (стверджує Ю. Білодід) [3]. Та на практиці в системі час від часу настають кризи, і тоді канал зворотнього зв'зку набуває особливого значення. Його дія забезпечує гласність, демократизм, всебічне обговорення і глибокий розгляд проблем, вироблення оптимальних рішень. Інформацію з каналу зворотнього зв'язку дозволяють відслідковувати вільна преса, чесні журналісти різних засобів масової інформації. Без цього втрачаються суспільні зв'язки, громадяни переносять свою активність і зацікавленість виключно в приватну сферу, зникає можливість контролю влади, затягується прийняття рішень, (які втрачають актуальність), надходить необ'єктивна і неправдива інформація про стан системи. Без зворотнього зв'язку, врахування вільно сформованої громадської думки будь-яка система, котра наближається до бездоганної операційності, опиняється перед лицем своєї смерті, писав Ж. Бодріар [4].

Специфіка підходу Дмитрієнка Ю. М. [5], на відміну від домінуючих абсолютизацій онтологістської чи деонтологістської парадигми виділення й оцінки функцій правосвідомості, полягає в синтезі площин сущого та належного при характеристиці й розрізненні цих функцій.

В організації зворотнього зв'язку має проявлятись поєднання

направленого розвитку економіки і ринкової діяльності, глибокий науковий аналіз «сигналів» суспільної системи, і міра напруженості, накопичення протестних настроїв у суспільстві. Однак для ширшого аналізу означеної проблематики варто дослідити поняття правосвідомості її формування.

Право, особливо його дія, завжди породжує суб'єктивну реакцію до правових норм. Воно формулюється, виникає, а також перетворюється в життя тільки через волю і свідомість людей. Реакція громадян на право може бути позитивною або негативною, але в усіх випадках люди суб'єктивно реагують на діюче право, певним чином уявляють собі бажане право. Суб'єктивне відношення людей до правових явищ охоплюється поняттям правосвідомості.

Правосвідомість – це сукупність правових уявлень, почуттів, переконань, оцінок, що виражають суб'єктивне відношення індивідів, соціальних груп, суспільства в цілому до діючого або бажаного права, інших правових явищ, до поведінки людей в сфері правового регулювання.

Правову свідомість можна вивчати з різних боків. Соціологічний аспект дозволяє охарактеризувати правосвідомість як форму суспільної свідомості, що виконує специфічні функції в суспільстві, а також розкрити роль правової свідомості в життєдіяльності соціального організма.

Правова свідомість є однією з форм суспільної свідомості і підкоряється його загальним закономірностям формування і функціонування. В той же час вона посідає особливе місце в структурі суспільної свідомості. В силу цього правосвідомість має свою специфіку, що відрізняє її від інших форм суспільної свідомості (політичної, філософської, моральної, естетичної та ін.).

Найбільш тісно правосвідомість взаємодіє з моральною і політичною свідомістю. Правосвідомість наповнена моральним змістом. Найважливіші

політичні вимоги закріплюються в праві і відображаються в правосвідомості. Але правосвідомість має відносну самостійність, і було б помилково ототожнювати її з іншими формами свідомості.

Правова свідомість і пов'язані з нею правова ідеологія, правовий світогляд – це одна з основних сфер духовного життя суспільства і особистості, яка визначає престиж права, його цінність та ефективність в даному суспільстві. В якості правової ідеології і правового світогляду правосвідомість є стрижнем правової культури суспільства. Рівень правосвідомості проявляється в інтерналізації права як вищої соціальної цінності.

За допомогою права держава добивається утвердження у свідомості громадян, усього населення прогресивних норм моралі, бореться з несправедливістю, злом і пороками. У свою чергу мораль впливає на правове життя суспільства, розвиток права, разом із ним сприяє зміцненню громадського порядку.

Пізнаючи правову дійсність, люди не залишаються байдужими до отриманих знань. Виникає інтелектуально-емоційне утворення – психічне відношення до об'єктів правового пізнання і правової практичної діяльності, що виражається в оцінці, тобто у визнанні цінності чого-небудь з точки зору індивіда, групи чи суспільства.

Правосвідомість можна класифікувати насамперед на гетерономну (що поділяється, в свою чергу, на «інфантильно-патерналістську» й «нігілістичну») та автономну (в межах якої можна вирізнити той її тип, де переважає орієнтація на виконання приписів та дотримання заборон правової нормативності, а також той, де спостерігається домінанта використання правових свобод та захист цінностей права) [5].

Як і у вищерозглянутих випадках, тут також варто керуватися не самими лише правилами дефінітивно-класифікаційної логіки, а базуватися

насамперед на онтології правової реальності, розглядуваної в кореляції площин фактичного та належного (з точки зору права) буття, що спонукає до буттєвого утвердження та реалізації цих функцій.

Врахування зворотного зв'язку в державному управлінні задля гуманізації суспільної свідомості усуває суспільну напругу лише за умови, що влада вчасно реагує на імпульси, що надходять від системи. Цей механізм – як вважає В. Матвієнко, має властивість регулювати спосіб дій в майбутньому з урахуванням минулого досвіду, дає уявлення про наближеність до мети і необхідні зміни (втілення принципу послідовності та кумулятивності) [6].

Зворотній зв'язок надає інформацію про характер системи, зовнішнє середовище, опір системи, наявні ресурси. Ця інформація особливо важлива при впровадженні в систему широких інновацій. З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що дослідження в системах зворотнього зв'язку стверджують виключну важливість цього механізму в сучасному управлінні, політичній і громадській діяльності.

Варто згадати спостереження В. Полосіна, який досліджував сприйняття нацією глави держави і його ролі в самозбереженні, єдності, розвитку народу: «Оскільки в суспільстві зберігається хоча б моральний контроль за відповідністю людини при владі міфу про главу держави, жодну структуру влади не можна назвати абсолютним самодержавством» [7]. Він пояснював свою думку тим, що міфологічне сприйняття нацією лідера як надлюдини (святенність посади) важливе не лише для аналізу критеріїв легітимності політичної влади, (що містяться в цій національно-політичній міфології), а й для прогнозування стійкості цієї влади з точки зору її опори на здоровий глузд і прагматичний розрахунок.

Враховуючи спрямованість сучасного конституційного регулювання, конституційна правосуб'єктність індивідів має основоположне значення.

За характером вона може бути загальною або спеціальною.

Закінчити розгляд зворотнього зв'язку варто зауваженням А. Уледова: «Громадська думка може виконувати регулятивну функцію тому, що в ній публічно оцінюється поведінка соціального суб'єкта, який не може не рахуватися з оцінкою» [8]. Громадська думка приписує суб'єкту визначений спосіб дій, оскільки за нею стоїть колектив, клас, народ.

Зворотній зв'язок як своєрідний регулятор влади виконує функції контролю, консультування, припису. Саме виконання побажань громадськості є гарантом, що владний вплив на суспільну свідомість буде не маніпуляцією, а актуалізацією здібностей і можливостей кожного громадянина, пробудженням гуманістичного потенціалу суспільної свідомості.

Отже, мораль і право виступають взаємопов'язаними формами регуляції поведінки людей в суспільстві.

Право належить до соціальних норм, тобто до норм, що регулюють відносини між людьми і їхніми організаціями (суспільними утвореннями й об'єднаннями). Усі соціальні норми в залежності від їхньої ролі і місця в системі соціальної регуляції розділяються на правові (чи юридичні), моральні, релігійні, корпоративні, політичні норми, естетичні, звичаї.

Бути дійсним правом – означає, насамперед, стати буттєвою нормою міжлюдських відносин, врегульованих нормами правової культури як нормами якісного відбиття дійсності, спрямованою на забезпечення «онтологічної рівноваги» (а, тим самим, – гарантованості) індивідуальних свобод та свідомо піднесеною до рівня правозакону або правозаконосвідомості, а не «спущеною вниз» від суб'єкта верховної влади. Звичайно ж, спрямованість на практичне втілення зазначеної основної правової ідеї не має нічого спільного з утопічними проектами

побудови «суспільства тотальної рівності» (вже хоча б через те, що прагнення рівності правової свободи аж ніяк не передбачає в якості необхідного логічного наслідку рівності фактичної). Однак, мабуть, рух правового буття саме у цьому напрямку супроводжуватиметься поетапним зменшенням міри «суб'єктивної невдоволеності», неодмінно пов'язаної з несправедливою диспропорційністю свобод, і, відповідно, стане онтологічним підґрунтям усвідомлення справжньої цінності права [9].

Список використаних джерел:

1. Білодід Ю. Гуманістична філософська традиція. Український акцент. *Віче*. 1995. Вересень. С. 92.
2. Мойсеев Н. Н. Пути к созиданию. Москва : Республика, 1992. С. 41.
3. Білодід Ю. Гуманістична філософська традиція. Український акцент. *Віче*. 1995. Вересень. С. 52.
4. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть. Львів : Кальварія, 2004. С. 17.
5. Дмитрієнко Ю. М. Становлення і розвиток української правової свідомості у контексті актуальних проблем сучасного правознавства. URL : http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Pravo/1_96983.doc.htm
6. Матвієнко В. Я. Соціальні технології. Київ : Українські пропілеї, 2001. С. 13.
7. Полосин В. С. Миф. Религия. Государство. Москва : Ладомир, 1999. С. 175.
8. Уледов А. К. Общественная психология и идеология. Москва : Мысль, 1985. С. 214.
9. Дмитрієнко Ю. М. Становлення і розвиток української правової свідомості у контексті актуальних проблем сучасного правознавства. URL : http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Pravo/1_96983.doc.htm

Лепех Ю. С.
к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПРАТ «ВНЗ «МАУП»

НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Передумовою створення абсолютно нового органу, який би запобігав корупції, став неефективний наявний механізм протидії корупційним проявам в Україні. Як було зазначено в пояснювальній записці до законопроекту, одним зі шляхів підвищення ефективності протидії корупції є інституційна реформа органів, що здійснюють досудове розслідування і кримінальне переслідування у справах про корупційні злочини. Також при прийнятті цього закону та створенні НАБУ було проаналізовано та застосовано міжнародний досвід [1, с. 75].

Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року визначає правові основи організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України.

Національне антикорупційне бюро України (далі – Національне бюро) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Національне бюро утворюється Президентом України. Національне бюро складається з центрального і територіальних управлінь. Національне бюро є юридичною особою публічного права.

Для забезпечення виконання завдань Національного бюро його

Директор утворює своїм рішенням не більше семи територіальних управлінь Національного бюро, юрисдикція яких охоплює визначені в рішенні області України, Автономну Республіку Крим, міста Київ та Севастополь.

Гранична чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро становить 700 осіб, у тому числі не більше 200 осіб начальницького складу.

Керівництво діяльністю Національного бюро здійснює його Директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Директором Національного бюро може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше десяти років, досвід роботи на керівних посадах в органах влади, установах, організаціях, у тому числі за кордоном, або міжнародних організаціях не менше ніж п’ять років, володіє державною мовою та здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров’я виконувати відповідні службові обов’язки.

Директор Національного бюро призначається строком на сім років. Одна і та ж особа не може обіймати цю посаду два строки підряд.

Таким чином, для прикладу, пропонуємо назвати Львівське територіальне управління – перше Територіальне управління Національного антикорупційного бюро України, утворене наказом Директора Національного бюро 10 грудня 2015 року. Повноваження (юрисдикція) поширюється на Львівську, Волинську, Закарпатську, Чернівецьку, Тернопільську, Івано-Франківську, Рівненську, Хмельницьку області. У Львівському територіальному управлінні Національного бюро працює 8 співробітників та 15 детективів Головного підрозділу

детективів [2].

Велике значення у діяльності Національного антикорупційного бюро України має його співпраця з іншими органами влади України у сфері запобігання та протидії корупції. Зокрема, вже започатковано співпрацю між Національним антикорупційним бюро України та Службою безпеки України, а також між Національним антикорупційним бюро України, Міністерством юстиції та Міністерством внутрішніх справ України [3].

Національне антикорупційне бюро України підписало меморандум про співпрацю у сфері запобігання та протидії корупції з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. За словами підписантів, ініціатива такої співпраці надійшла знизу – від працівників Бюро та Фонду. Згідно з меморандумом, Національне антикорупційне бюро України матиме доступ до інформації про корупційні діяння та правопорушення, пов'язані з корупцією, виявлені Фондом під час виведення неплатоспроможних банків із ринку. Також підписанти домовилися спільно вживати необхідних заходів щодо розшуку та арешту осіб та активів, набутих незаконним шляхом внаслідок корупційних діянь, які можуть бути предметом конфіскації у кримінальних правопорушеннях [4].

Необхідно звернути увагу на публічні звіти про діяльність антикорупційних інституцій. Зокрема, Національне антикорупційне бюро України періодично звітує про свою діяльність. Так, вже оприлюднено «Звіт Національного антикорупційного бюро України за квітень-серпень 2015 року» [5].

Важливим для ефективної антикорупційної політики в Україні має контроль громадянського суспільства за роботою Національного антикорупційного бюро України. У цьому контексті в Україні функціонує Рада громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України, яка утворюється відповідно до Закону України «Про Національне

антикорупційне бюро України» для забезпечення прозорості та цивільного контролю за діяльністю Національного антикорупційного бюро України. Вона здійснює свою діяльність на основі Положення про Раду громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України, затвердженого Указом Президента України від 15 травня 2015 року [6].

Необхідною умовою подолання корупції в нашій державі є прийняття тих нормативно-правових актів, які дозволять застосовувати реальні, конкретні заходи щодо запобігання, виявлення та припинення корупційних правопорушень у правозастосовній діяльності. Однак, аналіз окремих положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» так і не дає відповіді на логічне запитання, яким чином можна швидко, об'єктивно протидіяти корупції в Україні. При цьому, деякі положення зазначеного нормативно-правового акту є колізійними, і навіть такими, що потребують серйозної редакційної правки. Більшість правових норм цього законодавчого акту визначають механізми призначення, звільнення з посади керівництва та працівників Національного антикорупційного бюро України, їх прав, обов'язків, особливостей притягнення до відповідальності, соціального та правового захисту, фінансового, матеріально-технічного забезпечення діяльності цього бюро тощо, але зрештою не зовсім відповідають основоположним міжнародним принципам діяльності спеціалізованих органів по боротьбі з корупцією. Крім того, до підслідності такого органу віднесено лише незначну частину корупційних проявів, власне лише щодо осіб, яким це орган буде підзвітний та підконтрольний [7, с. 72].

Тому все ж таки в Україні створені інші державні органи по боротьбі з корупцією, основним напрямом діяльності яких є захист від неправомірних корупційних діянь.

Список використаних джерел:

1. Шинкаренко Н. В. Національне антикорупційне бюро як суб'єкт запобігання корупції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 2 (11). С. 74-77.
2. Львівське територіальне управління Національного антикорупційного бюро України. URL : https://nabu.gov.ua/tu/lvivske-terytorialne-upravlinnya (дата звернення : 01.03.2019)
3. Підписання меморандуму про співпрацю та обмін інформацією. URL : http://www.nabu.gov.ua/novyny/oficiyni-zayavy/pidpysannya-memorandumu-pro-spivpracyu-ta-obmin-informaciyeyu (дата звернення : 01.03.2019).
4. Національне антикорупційне бюро України підписало меморандум про співпрацю з Фондом гарантування вкладів. URL : http://www.nabu.gov.ua/novyny/oficiyni-zayavy/nacionalne-antykorupciyne-byuroukrayiny-pidpysalo-memorandum-pro-spivpracyu (дата звернення : 01.03.2019).
5. Звіт Національного антикорупційного бюро України за квітень-серпень 2015 року. URL : http://www.nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/nab_report_10_08_2015_site.pdf (дата звернення : 01.03.2019).
6. Положення про Раду громадського контролю при Національному антикорупційному бюро України : Указ Президента України від 15.05.2015 р. URL : http://www.nabu.gov.ua/polozhennya-proradu-gromadskogo-kontrolyu (дата звернення : 01.03.2019).
7. Юрченко О.М. Національне антикорупційне бюро України: перспективи діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2 (33). С. 69-73.

Лепех Ю. С.
к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Комаричин І. Я.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ

Відповідно до статті 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави, а ствердження і забезпечення цих прав і свобод є головним обов'язком держави [1]. В той же час, проголошення і закріплення їх в законах чи інших правових актах державних органів не має значення без реальних гарантій здійснення.

Незважаючи на важливість соціально-економічних, ідеологічних, політичних гарантій, основними, безперечно, є саме юридичні (гарантованість конституційних прав і свобод та неможливість їх скасування та обмеження, гарантування судового захисту прав та свобод, право кожного знати свої права і обов'язки, право на правову допомогу та ін.). Соціально-економічні, політичні та ідеологічні умови як такі ще не забезпечують реалізації прав і свобод особи. Власне гарантіями вони стають лише завдяки юридичній формі та організаційним зусиллям держави і суспільства [2, с. 2]. Надання висококваліфікованої правової допомоги завжди було прерогативою адвокатів. З підвищенням уваги до забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина слід трактувати конституційне право на отримання кваліфікованої юридичної допомоги більш широко, включаючи до систему надання такої допомоги поряд з адвокатами та особами, яким в установленому порядку дозволено

займатися цим видом діяльності, також і нотаріусів, які здійснюють діяльність з реалізації публічно-правової функції держави щодо захисту прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб [4, с. 34].

Право на отримання правової допомоги закріплено в 59 Конституції України. Тут міститься положення про те, що «Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». Поверхневий аналіз змісту цієї статті показує, що це право є правом особи. Воно належить і громадянам України, і іноземцям, і особам без громадянства. Крім того, право на кваліфіковану правову допомогу, в тому числі й безкоштовну, гарантується державою [1].

Забезпечення права особи на правову допомогу покладається на Україну через ратифіковані міжнародно-правові договори. Відповідно до ч. 1 ст. 11 Загальної декларації прав людини 1948 р. «кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту». Право на правову допомогу, передбачене п. 3 (с) ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.: «Кожний обвинувачений у скоєнні кримінального злочину має право захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя». Аналогічна норма закріплена у п. 4 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. [5, с. 35].

Таким чином, конституційна гарантія права особи на правову допомогу в цілому відповідає положенням міжнародно-правових актів.

Перше офіційне тлумачення ст. 59 Конституційний Суд України надав у справі про право вільного вибору захисника, за зверненням громадянина Г. Солдатова 16 листопада 2000 р. У цій справі вирішувалось питання чи може допускатись, як захисник працівник приватної юридичної фірми, з якою він уклав угоду-доручення на представництво його інтересів у кримінальній справі, в якого не має свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю. Конституційний Суд України зазначив, що конституційний припис «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» (ч. 1 ст. 59 Конституції України) за своїм змістом є загальним і стосується не лише підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, а й інших фізичних осіб, яким гарантується право вільного вибору захисника з метою захисту своїх прав та законних інтересів, що виникають з цивільних, трудових, сімейних, адміністративних та інших правовідносин, а не тільки з кримінальних [6, с. 207].

Окрім того, на думку Суду, про загальність і невизначеність даного положення свідчить юридична норма ч. 2 ст. 63 Конституції України, де передбачено право підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного на захист. Саме тому, керуючись нормами міжнародного права, Конституційний Суд України наголосив, що вираз «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» слід розуміти, як конституційне право підозрюваного, обвинуваченого та підсудного при захисті від обвинувачення та особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, з метою отримання правової допомоги вибирати захисником своїх прав особу, яка є фахівцем у галузі права і за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи. Допуск приватно практикуючого юриста, який займається наданням правової допомоги особисто або за дорученням юридичної особи, як захисника ніяк не порушує право підозрюваного,

обвинуваченого чи підсудного на захист. Що стосується ч. 2 ст. 59 Конституції України про те, що «для забезпечення права на захист від обвинувачення... в Україні діє адвокатура», – це одна із конституційних гарантій, що надає підозрюваному, обвинуваченому і підсудному можливість реалізувати своє право вільно вибирати захисником у кримінальному судочинстві адвоката – особу, яка має право на заняття адвокатською діяльністю [6, с. 209].

У межах стандартів ООН існує дещо розширене тлумачення права на правову допомогу. Зокрема, це правова консультація бідним і незаможним особам, юридична допомога будь-яким законним способом та вчинення адвокатом правових дій для захисту інтересів клієнта та право на отримання правової допомоги в судах. У понятті правової допомоги об'єднують різні види правової допомоги, яка надається безкоштовно та за плату [7, с. 55].

Рада Європи правову допомогу тлумачить як можливість особи використовувати або захищати свої права у будь-яких судах, право відшкодувати усі судові витрати, понесені особою, якій надається правова допомога у ході захисту своїх прав (гонорар адвоката, судового збору, витрат на експертизу, відшкодування витрат свідків і витрати на перекладача) [8, с. 93]. Від поняття правової допомоги розмежоване поняття правової консультації, яка передбачає забезпечення особам, які перебувають в економічно несприятливому становищі, можливість одержання необхідної правової консультації з усіх питань.

Факт закріплення права на правову допомогу в Конституції України робить це право основним, конституційним, таким, що підлягає конституційному регулюванню та конкретизації в інших галузях, головним чином, матеріального цивільного, кримінального та процесуального права.

При цьому варті уваги такі принципово важливі положення, що

відносять дане право до предмета правового регулювання в конституційному праві:

1) норма Конституції про право на правову допомогу носить установчий характер. Це право випливає з самого законодавчого акту. Конституція визнала це право як реально існуюче закріпивши в трактуванні: «кожен має право»;

2) конституційне право на правову допомогу входить до правового інституту основних прав і свобод людини і громадянина, який лежить в основі правового статусу особи. У науковій юридичній літературі під ним розуміється єдність прав, свобод і обов'язків людини. Тому право на отримання правової допомоги серед інших основних прав і свобод складає основу правового статусу особи і як конституційне право має найвищу юридичну силу та підлягає підвищеному захисту;

3) положення про правову допомогу в Конституції є правовстановлюючою нормою. Воно встановлює позитивне юридичне право, й служить цілям гарантування, охорони та захисту всіх конституційних прав і свобод, спрямоване на регламентацію заходів юридичної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Белкін Л. М. Гарантія прав на правову допомогу в системі євроінтеграційних прагнень України. *Часопис Академії адвокатури України*. 2011. № 11. С. 1-11.
3. Шумак І. О. Громадянські права і свободи людини за Конституцією України : дис. … канд. юрид. Наук. Київ, 2000. 193 с.
4. Вільчик Т. Б. Гарантії дотримання принципу конфіденційності у адвокатській діяльності (порівняльний аналіз законодавства Європейського Союзу та України). *Юрист України*. № 3-4 (32-33). 2015. С. 34-40.
5. Назаров І. В. Судові системи країн Європейського Союзу та України: порівняльно-правовий аналіз : дис. … д-ра юрид. Наук. Харків, 2011. 469 с.

6. Бова Є. Ю. Організація безкоштовної правової допомоги в Україні : дис. … канд. юрид. наук. Київ, 2009. 217 с.
7. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : учебник в 4 т. Москва : Норма, 2007. Т. 4 : Часть особенная: страны Америки и Азии. 656 с.

Лепех Ю. С.
к.ю.н., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Філь О. О.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

На сьогодні Україна підтвердила свою участь у низці антикорупційних програм, які здійснюються на міжнародному рівні. У вересні 2003 року Україна приєдналася до Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією. Ним, зокрема, передбачається посилення участі громадськості у запобіганні корупції та закріплення за державою обов'язку інформувати населення щодо антикорупційної політики. Україною ратифіковані у березні 2005 року Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією, у жовтні 2006 року конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції та конвенція Ради Європи проти корупції в контексті кримінального права та додатковий протокол до неї.

Не менш важливим є застосування антикорупційного законодавства та реалізація його в практичній діяльності державних органів. В Україні намітилася тенденція до поступового реформування антикорупційного законодавства, орієнтованого на реалізацію міжнародних стандартів протидії корупції, на основі вдосконалення антикорупційних норм та застосування комплексних заходів у межах Національних антикорупційних стратегій.

Так, процес адаптації вітчизняного антикорупційного законодавства до міжнародних норм розпочався у 2011 році шляхом прийняття Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», що сприяло зміцненню антикорупційної законодавчої бази України, приведенню її до європейських стандартів і створенню дієвих сучасних механізмів протидії корупції, запровадженню нових правових інститутів. Проте цей закон став лише черговою спробою створити нормативно-правові засади для запобігання та протидії корупції.

Наступним етапом реалізації антикорупційної реформи в Україні стало прийняття Національної антикорупційної стратегії на 2011-2015 роки, яка визначила основні напрями та засади реалізації державної антикорупційної політики на найближчі роки. Відповідно було прийнято і план дій з виконання Національної антикорупційної стратегії, а саме Державну програму щодо запобігання і протидії корупції на 2011-2015 рр.

На сьогоднішній день з боку держави розроблено і прийнято необхідне законодавче підґрунтя у сфері протидії і боротьби з корупцією а саме, Закони України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про засади державної антикорупційної політики в Україні», «Антикорупційна стратегія на 2014-2017 роки» тощо. Відповідно до зазначених нормативно-правових актів в Україні запроваджено такий комплекс заходів, який дозволить зменшити обсяги корупційних проявів та забезпечить поступове викорінення такого антисоціального явища як корупція не лише у системі державних органів, а і у суспільстві загалом. При цьому функції попередження, виявлення і розкриття корупційних діянь покладено на спеціально створений для цього орган – Національне антикорупційне бюро України.

Таким чином, можна стверджувати, що корупція є предметом дослідження вчених із різних галузей права. Для того, щоб з’ясувати

сутність корупції та основні напрями боротьби з нею у правовій літературі застосовуються наступні методи: соціологічницй, статиститчний, історико-порівняльний, психологічний, метод системного аналізу та ін.

Важливо зазначити, що вчені по-різному тлумачать термін «корупція». Позитивним є те, що визначення «корупції» зазначено у Законі України «Про запобігання корупції».

Аналіз використання терміна «корупція» в сучасній вітчизняній літературі свідчить, що вчені висловлюють надзвичайно широке розмаїття думок щодо розуміння суті цього явища. При цьому інколи подаються не лише надзвичайно загальні, нечіткі формулювання, а й такі, що виключають одне одного. Інший недолік значної кількості визначень корупції в тому, що зазвичай як суб'єкт корупційних дій розглядається лише особа, наділена державною владою – чиновник. Не враховується роль іншої сторони, яка часто добровільно для конкретної (заздалегідь прорахованої) вигоди пропонує отримання неправомірної вигоди, розуміючи, що подібні дії та їх результат позазаконні, мають негативні наслідки. Система запобігання та протидії корупції – це організована взаємодія уповноважених законодавством України суб'єктів для досягнення завдання у сфері попередження та боротьби з корупцією. Основними складовими цієї системи є: 1) об'єкт, на який направлені дії щодо попередження та боротьби з корупційними діяннями; 2) суб'єкти, які виконують вищевказані дії.

Підсумовуючи викладене, ми можемо визначити такі причини корупції в системі органів державної влади: зрощування державного апарату з підприємницькими і комерційними структурами, формування їхніх ділових відносин поза межами правового поля; ставлення громадськості до існування корупції та сприяння її розвитку; складність урядової структури бюрократичних процедур; лобіювання прийняття та

зміни нормативно-правових актів; відсутність належного механізму здійснення ротації кадрів; низький рівень оплати праці та надання соціальних послуг.

Серед суб'єктів, яких держава уповноважує вживати заходи із запобігання і протидії корупції та щодо яких вона окреслює загальні напрями здійснення їхніх повноважень, можна виділити три групи:

1) суб'єкти із загальними повноваженнями;

2) суб'єкти зі спеціальними повноваженнями;

3) суб'єкти з повноваженнями учасника антикорупційних заходів.

Перша група суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції, включає суб'єкти із загальними повноваженнями, не створені спеціально для безпосередньої боротьби з корупцією, проте уповноважені протидіяти корупції:

– Президент України – у межах своїх повноважень він затверджує загальнонаціональні програми, концепції тощо;

– Верховна Рада України – єдиний орган законодавчої влади в Україні;

– Кабінет Міністрів України – як вищий орган у системі органів виконавчої влади (прикладом нормативної координаційної діяльності Уряду є встановлення та зміна структурних підрозділів органів виконавчої влади, зокрема й підрозділів, діяльність яких спрямована на запобігання і протидію корупції);

– Генеральний прокурор України в частині реалізації свого конституційного статусу.

Другу группу суб'єктів зі спеціальними повноваженнями складають спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, визначені ЗУ «Про запобігання корупції», які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії їй, безпосередньо виявляють, припиняють або розслідують

корупційні правопорушення чи пов’язані з ними:

– органи прокуратури;

– органи Національної поліції України;

– Національне антикорупційне бюро України;

– Національне агентство з питань запобігання корупції.

Третя група складається з суб’єктів, які мають право лише брати участь у запобіганні та протидії корупції. Однак у певних випадках вони мають право здійснювати заходи щодо припинення корупційних правопорушень, сприяти відновленню порушених прав чи інтересів держави, фізичних і юридичних осіб, брати участь в інформаційному й науково – дослідному забезпеченні проведення заходів щодо запобігання і протидії корупції, залучатися до таких заходів:

– державні органи;

– органи влади;

– органи місцевого самоврядування;

– підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості та форми власності, їхні посадові та службові особи;

– посадові та службові особи юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів;

– громадяни, об’єднання громадян (за їх згодою).

Основним елементом у системі організаційного блоку функціонування антикорупційної прокуратури є забезпечення самостійності та незалежності підрозділу від зовнішнього впливу. З метою удосконалення організації діяльності антикорупційної прокуратури рекомендується надати йому окремі кошторисні, інформаційні та кадрові (повноваження) права.

Специфічний складний, криміногенно-резонансний, загально-державний характер кримінальних проваджень, нагляд за розслідуванням

яких здійснюють антикорупційні прокурори, потребує розробки особливої кадрової стратегії в діяльності спеціалізованого антикорупційного інституту. Станом на сьогоднішній день законодавчої розробки та доопрацювання потребує: штатний розпис та структура антикорупційної прокуратури, стратегія експертно-галузевого (фахового) забезпечення кадровими ресурсами, спеціальні правила етичного кодексу поведінки антикорупційних прокурорів, ризикоорієнтовна система оцінки схильності до корупційних проявів у професійній діяльності антикорупційної прокуратури.

Основним напрямом, якого необхідно дотримуватись в Україні, є налагодження ефективної взаємодії всіх суб'єктів системи боротьби з корупцією.

Проте через недосконалість антикорупційного законодавства існує часткове протистояння між вказаними суб'єктами, що суттєво гальмує процес викорінення корупції і боротьби з цим явищем.

У підсумку зазначимо, що заходи морально-ідеологічного напряму боротьби з корупцією на державній службі повинні застосовуватись комплексно з антикорупційними заходами соціально-економічного, правового, превентивного, карального, організаційно-управлінського характеру. Лише за такого тандему запобігання та протидія корупції будуть дійсно ефективними та результативними. Сутність, мета, завдання, принципи формування та реалізації морально-ідеологічних заходів мають бути закріплені в Концепції. Очікуваний результат її реалізації – підвищення ефективності боротьби з корупцією шляхом морального відродження та ідеологічного становлення українського народу.

Мельниченко Б. Б.
к.ю.н., доц., доцент кафедри конституційного
та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ПРОЦЕСІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У теорії адміністративного права адміністративно-правові відносини (або адміністративні правовідносини) традиційно розглядаються як результат регулюючого впливу адміністративно-правової норми на суспільні відносини, внаслідок чого вони перетворюються на правові відносини [1].

Більш детальне визначення адміністративно-правових відносин знаходимо у О. І. Харитонової, котра визначає адміністративно-правові відносини як урегульовані адміністративно-правовою нормою суспільні відносини, що складаються у галузі державного управління та адміністративної охорони публічного правопорядку, один з учасників або всі учасники яких є носіями владних повноважень, а також суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які перебувають під охороною держави [2, с. 161].

При цьому автор наголошує, що адміністративні правовідносини є різновидом правових відносин та характеризуються їх загальними ознаками. На думку автора, і ті, і другі є головним проявом права, виникають, змінюються та припиняються тільки на підставі (за умови наявності) правових норм, що містяться в актах законодавства, котрі безпосередньо породжують правові відносини і реалізуються через них [3, с. 20].

Т. О. Коломоєць адміністративно-правові відносини розглядає як суспільні відносини, врегульовані нормами адміністративного права,

суб'єкти яких наділені правами і обов'язками у сфері забезпечення органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [4, с. 43].

На думку А. В. Макаренко, адміністративно-правові відносини – це урегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, в яких їхні сторони (суб'єкти) взаємопов'язані й взаємодіють внаслідок здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, встановлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами [5, с. 44].

В юридичній літературі виокремлюють ряд характерних ознак адміністративно-правових відносин, а саме:

1) складаються в сфері управління, тобто в повсякденній практичній реалізації завдань і функцій держави щодо здійснення управління господарським, соціально-культурним будівництвом, адміністративно-політичною сферою;

2) в усіх відносинах однією зі сторін обов'язково є орган виконавчої влади (державного управління), орган місцевого самоврядування або громадська організація, наділена державно-владними повноваженнями;

3) це особливий зв'язок між їх учасниками, один із яких за даних обставин має право вимагати від іншого такої поведінки, яку передбачено адміністративно-правовою нормою;

4) орган управління зобов'язаний реалізувати свої матеріально-правові та процесуальні права, тобто право є одночасно і обов'язком суб'єкта адміністративно-правових відносин;

5) адміністративно-правові відносини можуть виникнути за ініціативою будь-якого суб'єкта адміністративного права, згода іншої сторони не є обов'язковою умовою для їх виникнення;

6) порушення однією зі сторін своїх обов'язків зумовлює її

відповідальність не перед іншою стороною, а перед державою в особі її компетентних органів;

7) адміністративно-правові відносини, що виникають між органами виконавчої влади та іншими суб'єктами адміністративного права, не завжди є відносинами, які здійснюють за методом влади та підпорядкування, а тому можуть реалізовуватися і на засадах рівності сторін, тобто кожна сторона зобов'язана виконувати конкретні вимоги правової норми;

8) санкції, що застосовують до сторін адміністративно-правових відносин за порушення ними своїх прав і обов'язків як правило заходи адміністративного примусу, адміністративної та дисциплінарної відповідальності;

9) спори, що виникають між сторонами адміністративно-правових відносин, вирішують як у адміністративному, так і в судовому порядку [6].

Водночас головною характерною особливістю адміністративно-правових відносин є те, що вони формуються, як правило, в особливій сфері суспільного життя – публічному (державному і самоврядному) управлінні, і насамперед у зв'язку із здійсненням органами виконавчої влади своїх виконавчо-розпорядчих функцій [1].

Як і будь-які суспільні відносини, що врегульовані нормами права, адміністративно-правові правовідносини мають такі обов'язкові елементи, як: об'єкт, суб'єкт, зміст [7, с. 17].

Об'єкт – це те, заради чого виникають правовідносини. Об'єктом адміністративно-правових відносин є поведінка учасників управлінських відносин (дії, утримання від дій). Дії учасників управлінських відносин можуть здійснюватися заради різноманітних правових інтересів. Це можуть бути речі, матеріальні цінності, продукти духовної творчості, особисті нематеріальні блага, а саме: здоров'я, гідність людини,

моральність тощо [6].

Під суб'єктом адміністративно-правових відносин в адміністративному праві зазвичай розуміють носія (власника) прав і обов'язків у сфері публічного управління, передбачених адміністративно-правовими нормами, який здатен надані права реалізовувати, а покладені на нього обов'язки – виконувати [8, с. 73]. Тобто, мова йде про фактичного учасника правових зв'язків у сфері публічного управління [9, с. 146].

Вчені-адміністративісти пропонують різні критерії (підстави) класифікації суб'єктів адміністративно-правових відносин.

Так, Ю. П. Битяк до таких відносить: державні органи (органи законодавчої, виконавчої та судової влади, прокуратури, адміністрації державних підприємств і установ); структурні підрозділи органів держави, посадових осіб державних органів; власника (представника, менеджера, уповноваженого власника); об'єднання громадян, кооперативи, органи самоврядування, самодіяльні організації; громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства [6, с. 50].

І. П. Голосніченко зазначає, що адміністративно-правові відносини є системою прав та обов'язків органів державної виконавчої влади, посадових осіб і службовців, громадян та інших суб'єктів [10, с. 9].

Д. М. Бахрах суб'єктів адміністративно-правових відносин поділяє на індивідуальних та комплексних (колективних) [11, с. 22].

На нашу думку, найбільш вдалим є об'єднання суб'єктів адміністративних правовідносин у дві групи: індивідуальних (фізичних осіб) та колективних (як правило юридичних осіб).

До індивідуальних суб'єктів адміністративного права належать громадяни України, іноземні громадяни, біженці, державні службовці, які можуть виступати і як прості громадяни (при захисті своїх особистих, приватних інтересів), і як офіційні представники держави (при захисті

публічних інтересів). До колективних суб'єктів належать органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації [12].

Варто наголосити, головною особливістю публічного управління визначають те, що суб'єктом і одночасно об'єктом публічного управління є громадянське суспільство, недержавні організації (громадські організації, об'єднання та їхні органи), органи державної влади [13, с. 246-247].

Зміст адміністративно-правових відносин складають суб'єктивні адміністративні права суб'єктів адміністративних правовідносин та їх юридичні обов'язки [14, с. 95].

У сучасній правовій науці суб'єктивне право визначають як індивідуально-конкретну, владну міру дозволеної (можливої) поведінки, що належить уповноваженому суб'єкту, з метою задоволення його інтересів [15, с. 13-14].

Суб'єктивні права у сфері публічного управління характеризуються наступним:

– це можливість певної поведінки;

– ця можливість надана особі, яка володіє адміністративною правоздатністю і адміністративною дієздатністю;

– ця можливість надана з метою задоволення інтересів суб'єкта у сфері публічного управління і розв'язання завдань, що стоять перед ним;

– поведінка суб'єкта реалізується в адміністративних правовідносинах;

– поведінка суб'єкта нормативно обмежена; порушення цих меж (міри можливої поведінки) є зловживання правом;

– ці права існують тільки у зв'язку з наявністю відповідних юридичних обов'язків з боку іншого суб'єкта публічного управління і без виконання цих обов'язків не можуть бути реалізовані;

– реалізація прав гарантується державним примусом або засудженням щодо носія кореспондуючого обов'язку;

– ці права мають юридичну природу, оскільки надаються адміністративно-правовими нормами і гарантуються державою [16, с. 114].

Щодо суб'єктивних обов'язків, то у наукових джерелах їх здебільшого визначають як засіб забезпечення прав [17, с. 223-224; 18, с. 183].

Суб'єктивні адміністративно-правові обов'язки у сфері публічного управління характеризуються такими ознаками:

– такі обов'язки є необхідною, належною поведінкою;

– вони можуть покладатися тільки на праводієздатну особу;

– вони покладаються в інтересах інших осіб;

– такі обов'язки реалізуються у адміністративних правовідносинах;

– вони не можуть існувати поза зв'язками із суб'єктивними правами;

– інших учасників правовідносин у сфері публічного управління;

– реалізація таких обов'язків забезпечується державним примусом або засудженням;

– вони мають нормативне встановлені межі;

– вони мають юридичну природу, оскільки закріплені адміністративно-правовими нормами і гарантуються державою [16, с. 114].

Суб'єктивні юридичні обов'язки називають діалектичною протилежністю суб'єктивних прав. Разом з тим, вказують на їхній тісний взаємозв'язок, аргументуючи тим, що право одного суб'єкта не може бути реалізоване поза виконанням обов'язку другим суб'єктом [17, с. 73].

Об'єднує їх спільна адміністративно-правова природа, існування в адміністративних правовідносинах, наявність меж у поведінці (і те, і друге є мірою), належність особам, які мають адміністративну правоздатність та адміністративну дієздатність, наявність державних гарантій. Відмінності

полягають у тому, що права реалізуються в інтересах їх власника, а обов'язки – в інтересах інших осіб; права – це міра можливої (допустимої) поведінки, а обов'язки – міра належної поведінки [1].

Підставою виникнення, зміни або припинення адміністративно-правових відносин є юридичні факти, які поділяються на:

1. дії – факти, які виникають за волею людей. Вони можуть бути:

– правомірні – відповідають вимогам адміністративно-правових норм. До правомірних дій, що породжують адміністративно-правові відносини, належать акти управління – укази й розпорядження Президента, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів тощо. Також адміністративно-правові відносини виникають у зв'язку з діями окремих громадян і посадових осіб, наприклад, у разі звернення громадянина зі скаргою на дії посадової особи. Крім цього, юридичним фактом, що зумовлює виникнення адміністративно-правових відносин, може бути бездіяльність;

– неправомірні – це правопорушення, проступки, що тягнуть за собою застосування заходів примусового впливу. Вчинення правопорушення тягне за собою виникнення певного кола правовідносин, пов'язаних із застосуванням норм матеріального та процесуального адміністративного права.

2) події явища, що не залежать від волі людей, але зумовлюють певні правові наслідки. Наприклад, до подій належать стихійні лиха (повені, землетруси, пожежі, епідемії, епізоотії тощо) [6].

У підсумку відзначимо, адміністративно-правові відносини є обов'язковою складовою структури адміністративно-правового забезпечення публічного управління, яке, у свою чергу, є необхідною умовою і засобом функціонування системи публічного управління.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник у 2 т. / В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк та ін. ; за ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Юридична думка, 2004. Т. 1. 584 с.
2. Харитонова О. І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії) : монографія. Одеса : Юридична література, 2004. 328 с.
3. Харитонова О. І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа : автореф. дис. … д-ра. юрид. наук. Одеса, 2004. 36 с.
4. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
5. Макаренко А. В. Адміністративне право : навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2008. 264 с.
6. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
7. Загальна теорія держави і права : підручник / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова, О. В. Петришин, С. М. Олейников ; за ред. М. В. Цвіка. Харків : Право, 2002. 432 с.
8. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
9. Ейдельберг М. М. Суб'єкти адміністративно-правових відносин, які виникають з приводу володіння земельною ділянкою. *Форум права*. 2010. № 2. С. 145-150.
10. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття) : навч. посіб. Київ : МАУП, 1998. 52 с.
11. Бахрах Д. Н. Административное право : учебник. Москва : БЕК, 1996. 368 с.
12. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
13. Михайловська О. В., Філіпова Н. В., Ладонька Л. С., Ткаленко Н. В. Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності складових дефініцій публічного управління та адміністрування. *Університетські наукові записки.* Хмельницький, 2016. № 2. С. 241-253.
14. Горбач А. М. Зміст адміністративно-правових відносин: теорія і практика. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Ужгород, 2017. С. 91-96.
15. Окунєв І. С. Загальнотеоретичні засади правового статусу суб'єкта права : автореф. дис. … канд. юрид. наук. Київ, 2009. 23 с.
16. Державне управління проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.
17. Иоффе О. С., Шаргородский М. Д. Вопросы теории права.

Москва : Госюриздат, 1961. 380 с.
18. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. 2-е вид. Харків : Консум, 2005. 656 с.
19. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

Мельниченко Б. Б.
к.ю.н., доц., доцент кафедри конституційного
та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
Сідельник Я. Т.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК ВИД ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН

Господарсько-правова концепція і Господарський кодекс України (далі – ГКУ) (ст. 1) визначають господарські відносини у власному (спеціальному) розумінні. А саме: господарськими є відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Господарські відносини мають певні ознаки. Насамперед, це обмежене коло суб'єктів. Такими суб'єктами є учасники відносин у сфері господарювання, перелік яких встановлено ст. 2 ГКУ. Це суб'єкти господарювання; споживачі; органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією; громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності [1].

Особливим суб'єктом господарських відносин є держава, від імені якої діють її органи. Другою характерною ознакою господарських

відносин є існування організаційно-господарських зобов'язань як окремого виду господарських зобов'язань, а також поєднання в господарських відносинах організаційних і майнових елементів. Таке поєднання викликане тим, що однією з правових підстав виникнення та функціонування господарських правовідносин між суб'єктами господарювання та їх контрагентами є, зокрема, державні замовлення і державні завдання (ст. 13 ГКУ). Правовою підставою виникнення господарських правовідносин є рішення їхніх суб'єктів укласти відповідний договір: господарський (ст. 184 ГКУ) або організаційно-господарський (ст. 186 ГКУ). Ці рішення ґрунтуються, зокрема, на планах учасників господарських відносин (плани економічного і соціального розвитку, бізнес-плани тощо). Третя ознака господарських відносин – їх матеріальний зміст, тобто суспільне виробництво і реалізація (оборот) суб'єктами господарювання продукції (виконання робіт, надання послуг).

Відповідно до ч. 4 ст. 3 ГКУ сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини. Господарсько-виробничими є майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності (ч. 5 ст. 3 ГКУ). Під організаційно-господарськими відносинами розуміють відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю (ч. 6 ст. 3 ГКУ). Внутрішньогосподарськими є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами (ч. 7 ст. 3 ГКУ).

Слід зазначити, що регулювання цих відносин у зв'язку з їх особливим характером здійснюється не нормами ГКУ, а положеннями

локальних правових актів, що приймаються самими господарськими організаціями стосовно своїх структурних підрозділів [2].

В контексті дослідження зупинімося докладніше на розумінні саме організаційно-господарських правовідносин.

Так, організаційно-господарські правовідносини виступають як специфічний результат впливу норм господарського права на фактичні відносини, що складаються у процесі організації суспільного виробництва, розподілу та обміну. Вказані правовідносини трансформують правові норми у права та обов'язки учасників зазначеного процесу, служать правовою формою, в якій повинен здійснюватися і головним чином здійснюється цей процес. Водночас організаційно-господарські правовідносини виступають центральною ланкою організаційної складової механізму правового регулювання господарської діяльності, «ланкою-посередником» між господарсько-правовими нормами та господарськими відносинами як практичним результатом реалізації цих норм [3, с. 12].

Невід'ємною складовою системи організаційно-господарських відносин є управління, тобто відносно самостійний вид господарської діяльності органів державної виконавчої влади (в тому числі і колегіальних органів) або місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання на підставі і в межах визначеної законодавством чи договором господарської компетенції та/або права власності щодо прийняття рішень про напрями, форми та мету господарювання інших суб'єктів господарських відносин, а також контролю за виконанням таких рішень. Також варто наголосити, що визначення змісту господарювання кожного с суб`єктів є його невід`ємним правом – основним принципом господарювання, становить сферу внутрішньогосподарських відносин, незаконне втручання в яку прямо заборонено ст. 6 ГКУ. Організаційно-структурні відносини мають тісний зв'язок з внутрішньогосподарськими відносинами, які за своїм характером

майже співпадають з комплексним поняттям корпоративних відносин з тією лише різницею, що корпоративні відносини частково поширюються на окремі аспекти організаційно-управлінської діяльності [4, с. 38].

Враховуючи зв'язок організаційно-господарських правовідносин з господарською діяльністю в цілому, а не тільки з її організаційною стороною, загальним об'єктом цих правовідносин є процес організації та здійснення господарської діяльності. Груповим (родовим) об'єктом окремих груп таких правовідносин виступають конкретні види господарсько-управлінської діяльності. Безпосереднім об'єктом окремих організаційно-господарських правовідносин є конкретні відносини з організації, управління або регулювання господарської діяльності, фактичні дії, реальна поведінка його учасників. За суб'єктною спрямованістю, в залежності від характеру і змісту окремих організаційно-господарських правовідносин, їх об'єктами можуть виступати або правова поведінка зобов'язаного суб'єкта, що в цілому характерно для зобов'язальних правовідносин, або власна поведінка управненого суб'єкта, яка також, як правило, поєднується з відповідною поведінкою контрагента [3, с. 15].

У юридичній літературі організаційно-господарські правовідносини, відповідно до їх правової природи та змісту, поділяють на:

1) організаційно-функціональні – відносини, які виникають при здійсненні повноважень органів державної виконавчої влади (в т. ч. і колегіальних), а також органів місцевого самоврядування щодо встановлення умов та правил здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання та іншими учасниками господарських відносин. Такі відносини мають не персоніфікований характер та поширюються або на всі суб'єктів господарювання, або на тих, чиї права та законні інтереси зачіпаються організаційно-господарською діяльністю

органів державної виконавчої влади (в т. ч. колегіальних) або місцевого самоврядування;

2) організаційно-управлінські – відносини щодо управління суб'єктами господарювання іншими суб'єктами господарювання та/або органами державної виконавчої влади (в т.ч. колегіальними) та органами місцевого самоврядування на підставі відповідних повноважень та/або права власності;

3) організаційно-структурні – відносини, які виникають в процесі створення, реорганізації та ліквідації суб'єктів господарювання. Спірним на сьогодні є питання щодо включення в поняття організаційно-структурної діяльності створення та наділення відповідними повноваженнями окремих органів державної виконавчої влади або місцевого самоврядування [4, с. 40-42].

Таким чином, вважаємо, що до організаційно-господарських відносин, що становлять сферу господарських відносин, належать відносини, що складаються виключно в процесі управління господарською діяльністю, спрямованого на досягнення цілей, що стоять перед конкретним суб'єктом господарювання.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
2. Перунова О. М., Селезень С. В. Підприємницьке (господарське) законодавство : конспект лекцій. Харків : ХНАДУ, 2009. 126 с.
3. Віхров О. П. Організаційно-господарські правовідносини : автореф. дис. … д-ра юрид. наук. Донецьк, 2009. 36 с.
4. Ілларіонов О. Ю. Організаційно-господарські правовідносини в контексті виконання положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. *Юридичний бюлетень*. Херсон, 2016. Вип. 2. С. 34-43.

Ніканорова О. В.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького
Гуцало А. Я.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ У СВІТІ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ДІЯННЯМ В УКРАЇНІ

Для визначення шляхів протидії корупції в Україні, насамперед, слід визначитися з моделлю її розвитку в цій країні. Виходячи з наявності антикорупційних статей у законах Хамурапі та єгипетських фараонів, корупція існувала у відносинах між людьми з моменту появи державної влади. Судова практика усіх континентів світу свідчить про тотальне поширення корупції майже в усіх цивілізованих державах з урахуванням національних традицій і ментальності нації [4].

Науковці виокремлюють декілька основних моделей розвитку корупції відповідно до умовних географічних назв або звичаїв певної країни.

Азіатська (традиційна) модель корупції характеризується заглибленням у звичаї та культуру суспільства і має тотальний характер. Не тільки будь-яка послуга, але навіть просте виконання чиновником своїх посадових обов'язків неможливе без відповідної винагороди. Нездатність або небажання дати належний хабар сприймається в такому суспільстві як ознака неспроможності особи вирішити свої проблеми. При цьому корупційне діяння в очах народних мас не є злочином [5]. Відповідно до цієї моделі корупція – звичайне і суспільно прийнятне соціально-культурне та економічне явище, пов'язане з функціонуванням держави [6].

Така модель породжується тотальним контролем держави над усіма сторонами життя суспільства. Зазначений вид корупції був характерний для СРСР [6]. «Традиційна» корупція характерна для багатьох країн Африки та Близького Сходу. У Центральній Азії ця схема виконує функцію альтернативного соціального ліфта, оскільки цілком публічному табелю про ранги відповідає негласна шкала їх вартості, що відповідає посаді доходів і відрахувань. Неадекватні посаді витрати державного службовця в деяких країнах караються показовими «чищеннями», як, наприклад, у Китаї, що сприймається суспільною свідомістю як відновлення законності. Усе це зрештою сприяє стабільності владної вертикалі, оскільки зміна гравців не змінює правил гри. При цьому за цією моделлю діти не відповідають за батьків – якщо чиновник узяв більше, ніж йому призначено, не обов'язково відповідальність нестимуть його нащадки або родичі [4].

Африканська модель корупції передбачає, що влада продається групі основних економічних кланів, які домовилися між собою і політичними засобами забезпечують надійність свого існування [2]. Перехід до цієї моделі можливий за таких умов: політична влада в країні залишається неконсолідованою, фінансово-бюрократичні групи під впливом інстинкту самозбереження припиняють своє існування і домовляються; формується олігархічний консенсус між консолідованими, фінансово-бюрократичними групами і частиною політичної еліти. Для країн це свідчить про згортання демократії та використання демократичних процедур як камуфляжу; економіка гранично монополізується і стає примітивною, задовольняючи тільки основні потреби населення для запобігання соціальним потрясінням і забезпечуючи інтереси вузької олігархічної групи [6].

При латиноамериканській моделі допустимість корупції дає можливість тіньовим і криміналізованим секторам економіки досягти

могутності, яку можна порівняти з державною. Влада при цьому вимушено втягнута в жорстке пряме протистояння з мафією, яке створює «державу в державі». Економічний добробут стає завданням не тільки недосяжним, а навіть другорядним на тлі інших проблем [6]. Корупція на Заході вирізняється своєю філігранністю і ненав'язливістю. Найчастіше це політична корупція, яка в екстремальних випадках доходить до так званого стану полону держави. Вона характерна для країн, де певні фінансово-політичні групи мають можливість погоджувати розвиток державної політики з власними інтересами, але при цьому загалом демократичний державний лад не дозволяє їм відкрито користуватися наявними фінансовими й організаційними перевагами. У суспільній свідомості подібний симбіоз нерідко трансформується в конспірологічні теорії на кшталт не позбавленого сенсу твердження, що зовнішня політика США продиктована нафтовим і збройовим лобіюванням. Але, незважаючи на резонанс, прояви подібної корупції в Північній Америці та Західній Європі нечисленні. Водночас у Центральній Америці та деяких азіатських країнах подібне народовладдя для обраних доведено практично до абсолюту [2]. Політична нестабільність збільшує шанси встановлення диктатури на хвилі боротьби з корупцією [2], як наслідок, зростає вірогідність переходу до африканської моделі.

Європейська модель характеризується відносно невисоким рівнем корупції при майже повній відсутності корупції на рівні дрібних чиновників. Це не виключає періодичного виникнення скандалів, пов'язаних із корупцією верхівки. Низький рівень корупції підтримується комплексом заходів – інституціональних, організаційних, правових, поряд з ефективною дією традиції, культури та інститутів громадянського суспільства. Країни, в яких реалізуються ці моделі, проходять, як правило, етап історичного розвитку, який характеризується дуже високим рівнем

корупції [6].

Корупція країн колишнього соціалістичного табору або корупція за суспільним договором полягає в наступному. Загальновідомо, що багатьом службовцям та іншим фахівцям, які утримуються за кошт державного бюджету, надається неадекватне грошове забезпечення. При цьому держава закриває очі на одержання ними винагороди від «споживачів» їхніх послуг. Небезпека подібної ситуації полягає в тому, що навіть після значного збільшення офіційної грошової винагороди бажання і звичка до «подяки» від пацієнтів, учнів та інших, нікуди, як правило, не зникне. З цієї причини реформування системи затягується на роки. Характерним прикладом є складний шлях вступу до ЄС Болгарії та Румунії.

Локалізована модель корупції зустрічається в суспільствах, де більшість населення хабарів не дає і не бере. Але при цьому є певні сфери економічних або політичних відносин, де відносно вузький прошарок чиновників, що приймають рішення, і бізнесменів, які залежні від цих рішень, намагаються знайти спільну мову за допомогою грошових винагород. Яскравими прикладами подібних проявів корупції є Японія і Сінгапур, де за допомогою «драконівських» заходів уряду вдалося скоротити загальний рівень корупції в суспільстві, відгородивши від них вищих чиновників і великий бізнес. Тим самим шляхом «знищення» корупції у вищих ешелонах влади пішла, на думку деяких експертів, і Грузія [2].

У наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених щодо протидії корупції детально визначені та описані п’ять основних моделей протидії корупції. Так, тоталітарна модель протидії корупції передбачає всебічний контроль держави за поведінкою посадових осіб і жорстке реагування на будь-які відхилення від норм (законодавчих або моральних), які вони допустили. Ця модель є характерною для епохи сталінізму. Така модель

встановлює залежність між рівнем власних повноважень посадової особи та ступенем відповідальності. Ризик бути притягнутим до кримінальної відповідальності та понести покарання зростає для осіб, наближених до верхівки влади – чим ближче до верхівки, тим більше ризик. Іншими словами, діє принцип реалізації відповідальності «зверху вниз», який є ідеальним засобом оптимізації будь-якої соціальної системи. Вадою такого підходу боротьби з корупцією є порушення прав людини, оскільки тоталітаризм принципово несумісний з їх виконанням.

Принципова особливість авторитарної моделі протидії корупції – вибіркова реалізація відповідальності відповідно до настанов керівної особи. Тривалий час такими особами були представники партійної еліти. Вказана модель є типовою для періоду керівництва М. Хрущова та Л. Брежнєва в СРСР. При цьому існує дві особливості авторитарної моделі: а) вихід посадової особи на певний рівень владних повноважень фактично свідчить про її правовий імунітет; б) гроші в цій моделі відіграють другорядну роль або не відіграють ніякої ролі. Ця модель протидії корупції мотивує намагання потрапити до владних структур із міркувань власної безпеки і безкарності в боротьбі за привілеї та повноваження, тому в неї закладено процеси деградації влади та її поступового корумпування.

За олігархічної моделі протидії корупції відповідальність реалізується відповідно до кланового підходу за принципом «свій» – «чужий» (наш – не наш). Оскільки влада здійснюється «командами», то своїх захищають від відповідальності всіма можливими засобами, натомість стосовно чужих збирають компромат і намагаються дати йому хід. В олігархічній моделі велике значення мають гроші – за їх допомогою вирішується багато питань, у тому числі в правоохоронних органах. Тому така модель легко трансформується в кримінальну модель, оскільки, як показує практика, бандити теж відкуповуються від відповідальності, що

дозволяє їм безкарно займатися кримінальним бізнесом. Враховуючи те, що олігархічні клани не підтримують зворотного зв'язку з населенням та управлінськими структурами, зокрема в правоохоронній сфері, протидія корупції набуває інструментального характеру і розглядається як засіб у міжкланових суперечках за владу. Відсутність контролю породжує широкомасштабну корупцію в низових структурах влади.

Ліберальна модель протидії корупції означає повну безвідповідальність, безкарність і вседозволеність. Такий стан спостерігається в періоди революцій, коли нова влада ще не заволоділа функціями управління або свідомо ініціює руйнівні процеси. Історичні періоди існування вказаної моделі – Росія в період керівництва тимчасового уряду. Зазначені моделі протидії корупції динамічні й тяжіють до перетворення одного типу в інший: висока вірогідність модифікації ліберальної моделі в авторитарну, авторитарної – в олігархічну, олігархічної – в тоталітарну.

Правова демократична модель багато в чому втілена у концепції правової держави. Велике значення має реалізація таких ідей, як узгодженість права і моралі, визначення розумної ієрархії цінностей, що охороняються законом, рівність усіх перед законом, делегування між рівнем владних повноважень і ступенем відповідальності, підтримка зворотного зв'язку, формування пріоритетів боротьби зі злочинністю. У плані протидії корупції особливо важливим є забезпечення реального втілення принципу концепції правової держави, як рівність усіх перед законом. Зокрема, зведення до мінімуму юридичних і фактичних імунітетів. У суспільстві реалізується ідея правозаконності – гуманістичного права, що покликано реалізовувати свою владу, керувати суспільством [2].

Саме основне поняття, якому ми даємо визначення – «протидія» вже

дає загальне уявлення про класифікацію, яка допомагає розробити заходи протидії їй. Розгляд видів проявів корупції в Україні в наукових працях вчених дає можливість виокремити основні з них, які найчастіше зустрічаються.

Вчені класифікують корупцію, використовуючи різні ознаки, критерії та особливості проявів. Зокрема, виділяють такі види корупції: адміністративну і, як її різновиди, побутову; ділову; корупцію, пов'язану з «полоненням» або захопленням держави; політичну.

Під адміністративною корупцією розуміється навмисне викривлення процесу виконання існуючих законів, правил з метою надання переваг зацікавленим особам. За даними соціологічних досліджень, проведених у РФ, середній розмір виплат, пов'язаних з адміністративною корупцією, наприкінці 90-х років минулого століття, оцінювався в середньому в 3,7 % валового річного доходу компанії. Аналогічний показник для малих компаній виявився майже втричі більшим [5]. Різновид адміністративної корупції – побутова корупція породжується взаємодією пересічних громадян і чиновників. До неї входять подарунки від громадян і послуги посадовій особі та членам її сім'ї. До цього ж виду корупції також належать кумівство (непотизм), яке широко поширено в Україні.

Ділова корупція виникає при взаємодії влади і бізнесу. Наприклад, у разі суперечки з економічних питань сторони можуть заручитися підтримкою судді з метою винесення ухвали на свою користь. Це підтверджують дані соціологічних досліджень та вислови у ЗМІ політиків, згідно з якими в Україні сьогодні 90% громадян не довіряють судовій системі. Корупція у вищих ешелонах влади (уряді, парламенті, суді) полягає в проведенні недобросовісної політики в своїх інтересах і на шкоду інтересам виборців [1]. Особливо відкрито про корупцію перших осіб держав світу заговорили в 1990 р., коли президент Пакистану

відправив уряд Б. Бхутто у відставку в зв'язку зі звинуваченнями в корупції і некомпетентності. В Італії у 1992 р. після десятирічної боротьби з мафією спеціальна комісія юристів у Мілані почала розслідування справи прем'єр-міністра Італії Б. Кракси. Це розслідування і операція «Чисті руки», що послідувала потім, дозволили викрити численні факти корупції у вищих ешелонах влади Італії. Б. Кракси був заочно засуджений до тюремного ув'язнення за сприяння поповненню партійної каси соціалістів за рахунок хабарів від бізнесменів в обмін на державні контракти. У 1994 р. було порушено кримінальну справу за фактом хабарництва проти одного з ініціаторів операції «Чисті руки» – прем'єр-міністра Італії С. Берлусконі. У 1995 р. порушується кримінальна справа щодо зв'язків із мафією Д. Андреотті, який сім разів обирався на посаду прем'єр-міністра Італії. У грудні 1999 р. Д. Андреотті був виправданий судом. У Німеччині гучний скандал розгорівся наприкінці 90-х років XX століття довкола багатьох політиків, зокрема, щодо фінансових зловживань колишнього канцлера ФРН Г. Коля. У Франції кримінальне розслідування судові органи проводили і щодо президента Франції Ф. Міттерана. Після виходу у відставку президента Франції Ж. Ширака проти нього було порушено справу за фінансові порушення, допущені ним у період перебування на посаді мера Парижа і глави партії «Об'єднання на підтримку Республіки». В Японії в 1994 р. у зв'язку зі звинуваченням у фінансових порушеннях був відправлений у відставку прем'єр-міністр країни М. Хосокава. В Ізраїлі наприкінці 90-х років пішов у відставку президент Е. Вейцман. Прокуратура цієї країни звинуватила його в корупції: в отриманні дарунків від свого друга, французького мільйонера Е. Саруссі в період 1988-1993 рр., коли Е. Вейцман був міністром науки Ізраїлю. Після цього в корупції був звинувачений колишній прем'єр-міністр Ізраїлю Е. Барак. Одночасно проводилося розслідування за фактами порушень службової

етики стосовно попереднього прем'єр-міністра Ізраїлю Б. Нетаньяху. Такі ж звинувачення були висунуті й проти прем'єр-міністра Ізраїлю Е. Ольмерта. Корупція верховних правителів розквітала на тлі втрати моральних цінностей і трансформації управління в світі фінансів [3].

Кримінологи в дослідженнях поділяють корупцію за цільовою спрямованістю на політичну та економічну. Розвиток політичної корупції може призвести до неконтрольованої політичної ситуації в країні, становить загрозу демократичним інститутам і балансу гілок влади. Однією з найпоширеніших форм політичної корупції в Україні є перешкоджання діяльності суб'єктів виборчого процесу. Так, у ст. 157 Кримінального кодексу України [4] злочинними визнано діяння, що полягають у перешкоджанні вільному здійсненню громадянином свого виборчого права або права брати участь у референдумі, поєднані з підкупом. Тут зауважимо, що дослідники розрізняють за рівнем владних відносин «елітарну» («верхівну») і «низову» корупцію. Використовуючи ці умовні, на наш погляд, для кримінології терміни, у подальшому розкритті проблеми цього підрозділу вважатимемо «елітарною» або «верхівною» корупцією таку, яка характерна для службових осіб вищих ланок державного врядування. Як правило, вона характеризується високим соціальним становищем суб'єктів її здійснення (керівники); витонченими інтелектуальними способами їхніх дій; завеликими матеріальними, моральними і фізичними збитками (поєднана з прийняттям рішень, які дорого коштують, – формули законів, державні замовлення, зміна форм власності); виключною латентністю посягань. Під «низовою» корупцією розумітимемо таку, що поширена в середньому і нижньому щаблях влади (виконавці) та пов'язана з постійною рутинною взаємодією чиновників і громадян (штрафи, реєстрації тощо). Таким чином, політична корупція може виступати і у формі «низової» корупції – хабар за реєстрацію

підприємства, і в формі «верхівної» – використання адміністративного ресурсу для отримання «потрібного» результату виборів [1]. Зважаючи на це, політичною корупцією ми вважаємо такий вид корупції, яка відбувається всередині країни. А політичну корупцію, у контексті розуміння її В. Д. Андріановим, пропонується називати корупцією у сфері національних інтересів або міжнародною корупцією.

Економічна корупція знижує ефективність ринкових інститутів і регулятивної діяльності держави. Деякими вченими, наприклад М. Горним, цей вид корупції називається «захоплення бізнесу», а саме: встановлення чиновниками неправового контролю над бізнесом з метою отримання адміністративної ренти (чиновники використовують адміністративний ресурс для тиску на компанії). Рента забезпечується в цьому випадку не хабарами, а бізнесом і доходами від нього [1]. Під «захопленням бізнесу» (business capture) розуміють також сукупність стратегій і тактик влади, за допомогою яких влада, в особі своїх представників або навіть організацій прагне забезпечити тіньовий контроль над бізнесом з метою колективного і (або) індивідуального отримання адміністративної ренти [3]. Зазвичай захоплення бізнесу реалізується в таких найпоширеніших формах: боротьба органів влади за блокуючі або контрольні пакети акцій; участь чиновників в управлінні компаніями з частками обласної або муніципальної власності (ця і попередня форми захоплення економіки в деяких країнах СНД «благословенні» законом); створення податкових і подібних пільг «своїм» фірмам; участь чиновників у боротьбі за власність на боці «своїх» фірм; участь органів влади в штучних банкрутствах для перехоплення власності на користь «своїх» фірм; створення штучних монополій для «своїх» фірм; нав’язування чиновниками своїх людей на роботу для управління фірмами; протекціонізм «своїм» або підконтрольним фірмам; розстановка на керівні

посади в приватних фірмах чиновників або їх родичів (ця форма дуже поширена в СНД); тиск з боку чиновників з метою змусити вибрати «потрібних» постачальників або замовників продукції [2].

Список використаних джерел:

1. Аркуша Л. И. Выявление и расследование организованной преступной деятельности при наличии коррупционных связей. Одесса : Одесская нац. юр. академия, 2003. 207 с.
2. Астанин В. В. Организационно-правовые основы выявления и расследования коррупционных преступлений организованного характера в США. URL : https://docs.google.com/document/edit?id=1Ck7XV46aiSgxtEDbaryBlr58a8qx1c9avPRuZg6NN4&hl=en.
3. Ахвердиев О. Причины и последствия коррупции, взяточничества и организованной преступности. *Общественно-политическая газета*. 2013. № 214 (3136). URL : http://www.echo.az/article.php?aid=26665.
4. Бабаєва Ю. Г. Уголовная ответственность за недопущение, ограничение или устранение конкуренции с использованием служебного положення : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук. Москва, 2007. 18 с.
5. Багрий-Шахматов Л. В. Уголовно-правовые и криминологические проблемы коррупции, теневой экономики и борьбы с ними. Одесса : Ластар, 2001. 530 с.
6. Багрій-Шахматов Л. В. Організована злочинність і корупція. *Вісн. Одес. ін-ту внутр. справ.* 1999. № 2. С. 3-5.

Ніканорова О. В.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького
Ольшанський В. М.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Таке явище як корупція становить загрозу основоположним засадам верховенства права, демократії та правам людини, руйнує належне

державне управління, нівелює соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції й економічному розвитку, загрожує відповідному функціонуванню ринкової економіки, стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства.

З метою гарантування міцності й ефективності демократичної системи перед державою постає необхідність запроваджувати певні заходи, які забезпечували б указані цінності.

Це особливо актуально для України, оскільки в умовах переходу до ефективного демократичного врядування одним з найважливіших обов'язків держави виступає забезпечення довіри і упевненості громадян у наявних державних інституціях, у тому числі й у судовій системі, адже це є суттєвою передумовою стійкого демократичної стану в країні.

Одним із ключових завдань судової реформи, новий виток якої розпочався з прийняттям Законів України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» і «Про судоустрій і статус суддів», є реалізація права кожного на справедливий розгляд його справи незалежним професіональним і неупередженим судом, забезпечення такого рівня правової культури в суспільстві, який гарантуватиме дотримання принципу верховенства права в Україні.

Корупція в судовій системі – це соціальне явище, яке охоплює сукупність діянь, пов'язаних з неправомірним використанням носіями судової влади, посадовими особами органів, утворюючих інфраструктуру судової влади, та іншими особами, які є суб'єктами потенційних корупційних практик у судовій системі України, і яке спрямовано на задоволення інтересів особистих або третіх осіб, а також інших правопорушень, що створюють умови для вчинення корупційних діянь або їх приховування.

Антикорупційні стандарти в судовій системі становлять собою єдині

гарантії, обмеження й заборони, що забезпечують попередження або зменшення впливу корупції на цю систему.

Детермінанти виникнення корупції в судовій системі України узагальнюють та систематизують як антропосоціокультурні чинники і як недоліки законодавства (прогалини, колізії, дискреції).

Наявність антропосоціокультурних детермінантів корупції в судовій системі України зумовлено недостатнім рівнем кваліфікації й компетентності представників цієї системи, підвищення якого має здійснюватись у таких напрямках: а) удосконалення, розширення й належне тлумачення змісту кваліфікаційних вимог до кандидатів на посади, в тому числі до їх морально-етичних якостей; б) трансформація фахової вищої юридичної освіти для майбутніх представників судової системи; в) поліпшення рівня їх професійної культури і правосвідомості; г) удосконалення програм і встановлення періодичності підвищення кваліфікації, розвиток, накопичення й покращення застосування ними практичного досвіду, запровадження обов'язкової атестації.

Список використаних джерел:

1. Практичні заходи боротьби з корупцією. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку, реалізації та перспективи міжнародного співробітництва: резолюція ООН від 07.09.1990 р. Законодавство України: база даних / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_785
2. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. Законодавство України : база даних / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19
3. Петрова А. С. Дискреційні повноваження судді як один з видів корупційних ризиків судової системи України: підстави та межі застосування. *Актуальні питання публічного та приватного права.* 2016. № 2 (13). С. 65-71.
4. Петрова А. С. Європейські практики боротьби з корупцією в судових системах. *Профілактика корупційних правопорушення :* матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 квіт. 2015 р.). 2015. С. 214-220.

Оліховська М. В.
к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Богун Ю. М.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ВІТЧИЗНЯНА КОРУПЦІЯ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

На сьогодні в Україні питання попередження, виникнення і протидія корупції залишаються одними з найактуальніших та таких, що потребують постійної уваги, оскільки дане явище чинить реальну загрозу національній безпеці, особливо у світлі останніх подій.

Мета статті полягає у з'ясуванні причини виникнення, опису особливостей прояву та обгрунтування напрямів боротьби з корупцією в Україні.

Термін корупція походить від сполучення латинських слів *correi* – обов'язкова причетність декількох представників однієї із сторін до однієї справи, *a rumpere* – порушувати, ламати, пошкоджувати, скасовувати. Так утворився самостійний термін – *corrumpere*, що означає участь в діяльності декількох осіб, мета яких полягає у «псуванні», «руйнуванні», «пошкодженні» нормального розвитку судового процесу або процесу керування справами суспільства. У римському праві «*corrumpere*» означало «розламувати, псувати, пошкоджувати, фальсифікувати свідчення, збезчестити незайману», але у той самий час і «підкуповувати суддю (претора)».

Протягом наступних майже тисячі років, у період середньовіччя, поняття «корупція» набуває такого виключно церковного, канонічного значення як омана, спокуса диявола. Близько 500 років тому інквізитори сприяли швидкому завершенню боротьби латинської мови з її грецьким

корінням, що тривала більше двохсот років. Результатом цього стала заміна терміну «каталіз» (від грец. katalysis – руйнування, розкладання, знищення) на латинський «корупція». Corruptibilitas – означало тлінність людини, схильність до руйнування, але аж ніяк не його здатність брати і давати хабарі. Корупція в богослов'ї католицизму стала проявом гріховності, бо «гріх є беззаконня» [4, с. 1].

До корупційних відносилася ціла низка діянь, пов'язаних із фальсифікацією і псуванням державних документів, з підкупом суддів або з моральним розбещенням чужого раба. Отже, з'ясуємо причини та передумови поширення корупції в Україні.

Виокремимо такі основні причини виникнення корупції:

- Політичні, які виявляються в браку цілеспрямованого формування державницької ідеї та високих моральних якостей, уповільненні розвитку системи українського публічного управління;
- Економічні, які полягають у відносності прозорих економічних процесів (приватизація, продажі, ліцензування, дозволи, ліміти, угоди тощо);
- Правові, що виявляються у неповному визначенні сутності суб'єктів корупційних діянь, формальному декларуванні доходів;
- Організаційні, які полягають у можливості працевлаштування в органах влади осіб з бізнесових чи кримінальних кіл;
- Соціально-психологічні, які означають лояльне ставлення до фактів корупції, а також моральна деформація, корисливість, бідність, низькі заробітні плати державних службовців [2, с. 4].

Як вважають Лазаренко С. Ж. та Бабенко К. А. [3], поширення корупції на сучасному етапі має певні особливості:

- Політизація корупції: корупція в класичному вияві, притаманне діловій практиці введення бізнесу, стає все більш політизованою,

переміщуючись у власні структури;

- Перехід корупційних зв’язків з розряду тимчасових та випадкових явищ в розряд усталених корупційних схем;
- Інтернаціоналізація і глобалізація корупції. Форми корумпованих потоків стають недосяжними для контролю з боку національних правоохоронних органів;
- Розширення сфери легалізації корупції, тобто маскування корупційних афер під законні операції. Як наслідок, легалізована корупція випадає з поля зору правоохонних органів і набуває ще більших масштабів.

Як зазначає Колесніков М. В., причинами корупційних проявів є:

- Непомірне «розростання» бюрократичного апарату чиновників, значна поширеність дозвільних процедур у державному управлінні, криміналізація владних відносин (економічна залежність влади від приватного капіталу);
- Низький рівень заробітної плати державних службовців;
- Відсутність дієвого контролю суспільства за діяльністю органів державної влади;
- Недосконалість законодавства, що регулює відносини влади і капіталу щодо сфери впливу;
- Соціально-економічна криза в державі тощо [2, с. 2].

У відносно молодій державі – Україні, особливо у період її розвитку, корупція не тільки збереглася, а й укорінилася та поширюється в нашому суспільстві. Все це є наслідком виникнення елементів ринкових відносин, коли більшість діє за принципом: «Все можна зробити за гроші», що панує в українському суспільстві та зумовлений кардинальними змінами, які вплинули і на свідомість людей, призвели до падіння рівня моралі населення. Починаючи з перших років незалежності нашої держави й до

сьогодні дедалі частішими є масові порушення законності в усіх сферах життя суспільства, уседозволеність у поведінці багатьох осіб, у тому числі й чиновників. Крім того, витрати і прорахунки, допущені у ході реформ, послаблення державного та громадського контролю над злочинністю, відсутність необхідної законодавчої бази перетворили загрозу корумпованості багатьох сфер суспільного життя на реальність.

Результати дослідження стану корупції в Україні, проведеного Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) в 2017 році за методикою стандартного опитування засвідчили сприйняття корупції населенням і представниками бізнес-середовища на рівні відповідно 3,98 і 3,47 балів з п’яти. При цьому у 40 % дорослого населення України корупційний досвід відсутній. Найбільш корумпованими населення вважає, сфери охорони здоров'я, освіти, контакти з органами державної влади та місцевого самоврядування і надання судових послуг. Для бізнесу такими сферами є надання послуг енергетичними компаніями, контакти з органами державної влади та місцевого самоврядування, публічних закупівель і надання судових послуг. 34% опитаних підприємців відмовились відповідати щодо їх корупційного досвіду у відносинах з правоохоронними органами.

Багаторічне існування корупції в України виключає можливість швидкого її подолання, вона є явищем динамічним, має високий рівень латентності, прояви корупції і їх розповсюдженість залежить від соціальних умов в кожному суспільстві. Тому боротьба з корупційними проявами повинна ґрунтуватися на основі регулярних оцінок ситуації в державі, а стратегії зі зниження рівня корупції мають бути розрахованими на тривалий період, для цього в країні необхідно продовжити регулярні спеціальні дослідження, які надають емпіричний матеріал для подальших антикорупційних реформ.

Протягом останніх трьох років необхідні видатки з державного бюджету України забезпечили створення і діяльність нової системи державних спеціалізованих антикорупційних органів. Наразі НАЗК, Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) і Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА) розглядаються суспільством і міжнародними партнерами України в якості ключових елементів подолання корупції. Водночас зберігається необхідність зміцнення довіри населення до них і їх спроможності боротися з корупцією.

В Україні поки не подолані протиріччя та взаємна недовіра суспільства і органів державної влади. За цих умов для ефективного запобігання корупції необхідно зміцнювати взаємодію органів державної влади і місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства [1, с. 5].

На сьогодні будуть актуальними такі шляхи вирішення проблеми корупції в Україні:

- створення умов, які б обмежували безпосередній контакт з клієнтом і таким чином унеможливлювали скоєння корупційних діянь державними службовцями;
- запровадити Соціальний народний контроль, діяльність якого варто було б розпочати через розгалужені соціальні мережі в інтернеті. Публічне оприлюднення інформації і, за необхідності, присутність у судах представників Соціального народного контролю, дозволить не лише спостерігати за дотриманням судочинства в Україні, а й надасть можливість українській громадськості оцінювати його якість,і запобігати корупції;
- закріплення чітких правових приписів і актів, спрямованих на

запобігання та боротьбу з корупцією;

- забезпечення прозорості правозастосовчих процедур;
- встановлення реального контролю за дотриманням антикорупційного законодавства;
- створення системи органів, які ведуть боротьбу з корупцією.

Україна може і повинна вивчати досвід інших країн та запозичувати найкращі та найефективніші шляхи боротьби з корупцією в державі. Найкращим способом боротьби з корупцією на персональному рівні є знання. Чим більше людина знатиме законодавство, механізми вирішення певного питання, тим більше вона буде захищеною від корупції. На законодавчому рівні закладено основні шляхи ефективної антикорупційної політики. Але практика показує певні проблеми, що заважають ефективній реалізації цієї політики. Складність подолання корупції сьогодні пов'язана ще з тим, що у таких протиправних діяннях зацікавлені не тільки представники органів влади, а й бізнесмени та пересічні громадяни. Люди схильні дати хабара, навіть коли в них не вимагають, з метою мати державне рішення на свою користь у найкоротші терміни. Необхідність вирішення цих та інших проблем обумовлюють подальші дослідження щодо вироблення ефективної антикорупційної політики.

Список використаних джерел:

1. Антикорупційна стратегія для громадського обговорення. URL : http://www.knuba.edu.ua.
2. Колеснікова М. В. Інформація як спосіб боротьби з корупцією. 2016. № 2. URL : www.lsej.org.ua.
3. Лазаренко С. Ж., Бабенко К. А. Політико-правові та соціальні передумови корупції в органах державної влади. URL : http//kaas.gov.ua/law-library/articles/b/298-politiko-pravovi-ta-sotsialni-peredumovi-koruptsiji-v-organakh-derzhavnoji-vladi.html.
4. Про походження поняття корупції. URL : https://arm.naiau.kiev.ua/books/atikoruption/lectures/lecture_7.html.

Оліховська М. В.
к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту організацій
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Пірус О. М.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ДЕРЖАВНА АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

В Україні корупція провокує й поглиблює суспільні кризові явища, підриває імідж України на світовій арені, негативно впливає на мікро- та макроекономічні процеси, перешкоджає налагодженню конструктивного діалогу між владою та громадськістю, руйнує засади розбудови правової держави та громадянського суспільства. Тому розробка та впровадження заходів антикорупційного спрямування є одним із першочергових завдань державної влади.

Метою статті є дослідження поняття «корупція» та обґрунтування основних напрямів запобігання та протидії корупції з метою подальшого напрацювання конструктивних пропозицій щодо вирішення проблеми корупції в Україні.

Корупція з'явилася в суспільстві з моменту виникнення держави, вона фактично зародилася разом із державним апаратом, кастою управлінців, які швидко побачили можливість використовувати державну владу в особистих корисливих цілях. Про це свідчать релігійні пам'ятки (Старий Завіт, Коран), висловлювання відомих мислителів та історичні факти. Зокрема, у Старому Завіті говориться, що Мойсей проповідував проти прийняття подарунків, тому що вони «засліплюють очі» та призводять до несправедливості [6].

Як відомо, термін «корупція» походить від сполучення латинських слів *correi* та *rumpere: correi* – обов'язкова причетність декількох

представників однієї із сторін до однієї справи , а *rumpere* – порушувати, ламати, пошкоджувати, скасовувати. Так утворився самостійний термін *corrumpere,* що означає участь в діяльності декількох(не менше двох) осіб, мета яких полягає у псуванні,ламанні, руйнуванні, пошкодженні нормального розвитку процесу керуванні справами суспільства [3, с. 111].

Виходячи з цього, корупція – одне з найнебезпечніших для суспільства та держави явищ. Вона підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, руйнує основні демократичні принципи, на які спирається будь яка розвинута країна. Корупція також завдає державі значної економічної та політичної шкоди, серйозно гальмує поступальний розвиток суспільства, істотно знижуючи потенційну ефективність від проведення урядом будь-яких реформ.

Впродовж історії незалежної України проблема корупційних правопорушень неодноразово знаходила відображення в різних юридичних документах, які періодично змінювали один одного. Поява нових законодавчих положень, співставлення цих документів вимагають окремого наукового аналізу. Нормативно-правову базу запобігання й протидії корупції становлять окремі положення Конституції України, законів і постанов Верховної Ради України, указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, відомчих нормативних актів.

Для України корупція завжди була і залишається бідою. Усупереч сподіванням, що незалежність і самостійність сформують умови для громадсько-політичного, соціально-економічного та культурного піднесення України як високорозвиненої демократичної європейської держави, вона, як і раніше, залишається надзвичайно корумпованою державою. Корупція стала «стилем» життя українського суспільства. Деякі її завуальовані форми узаконені та підтримуються викривленою мораллю

нашого суспільства, яке сприймає корупційні прояви як частину існуючих «правил гри». Це явище дискредитує мету створення громадянського суспільства в цілому, підриває основи демократії та ефективного державного управління [2, с. 100].

На думку експертів, причинами виникнення корупції в Україні є:

– нерівномірність розвитку ринкового господарства. Під час посилення кризового стану економіки такі негативні явища, як інфляція, безробіття тощо стають сприятливими умовами для збільшення обсягів тіньової економіки. Тобто за таких умов зменшується ефективність регулюючої ролі держави, що призводить до зростання корумпованості;

– розшарування суспільства на бідних і багатих.

Цікаво, що за рахунок державного майна збагатилася невелика група населення в Україні, яка мала безпосередній доступ до нього. Олігархами в Україні стають через тіньову приватизацію державної власності. Кожна людина хотіла б стати власником частки державного майна, але ж не кожен мав змогу долучитися до нього через розпорядників.

Для прикладу, навіть у високорозвинених ринкових країнах економічні процеси випереджають чинне законодавство, тому вдосконалення правової бази повинно мати перманентний характер; – суперечність між законодавчою та морально-етичною нормами підприємництва. Взагалі закони, представлені інтересами держави, повинні мати морально-етичну складову. Оскільки відомо, що поєднання влади і бізнесу – це олігархія, яка посилює дію тіньової економіки. Негативним наслідком існування олігархії є не лише лобіювання інтересів бізнесменів у владі через прийняття «потрібних» їм законів з метою створення сприятливих умов для їхнього бізнесу, а й недоодержання державною скарбницею значних коштів. А це, у свою чергу, не дає змоги державі виконувати свої прямі обов’язки – розв’язувати соціальні

проблеми.

Відповідно, така ситуація приносить вигоду посадовим особам у вигляді хабара як необхідного інструменту щодо отримання потрібних для виробничої діяльності ресурсів; – зволікання у прийнятті рішення. Адміністративні бар'єри породжуються не лише непрофесійністю чиновників, але й штучно створюються для отримання контролю над підприємствами. Такі бар'єри виштовхують підприємця в тіньову економіку. оскільки формальні правила неможливо виконувати. Тому і постійно здійснюється контроль за підприємницькою діяльністю і застосовуються відповідні санкції. За таких умов підприємці змушені шукати неформального державного захисту завдяки корупційним відносинам. Результатом є те. що українські підприємці у своїй більшості вже не уявляють своєї економічної діяльності без хабарництва. Більше того, поза корупційні схеми в бізнесі, як правило, не життєздатні [1, с. 105].

Необхідні заходи щодо вдосконалення державної антикорупційної політики в Україні слід спрямовувати на покращення вітчизняних антикорупційних законів та інституційної системи, а також враховувати необхідність популяризації антикорупційних практик у приватному секторі.

Спеціальні заходи стосовно боротьби з корупцією мають розроблятися індивідуально для різних підрозділів, сфер діяльності, котрі вважаються найбільш уразливими. Тобто спеціальні заходи мають вживатися не окремо, а в сполученні з загальними заходами або як доповнення до них. Таким чином, одні рекомендації придатні для кількох цільових галузей, а інші (надто спеціалізовані) можуть бути застосовані лише в обмежених галузях. Доцільно вважати, що в Україні при створенні нової вітчизняної антикорупційної моделі було частково використано

універсальних підхід щодо поєднання в межах однієї установи превентивної і регресивної функцій та створено спеціалізовані інституції, які поєднують кілька превентивних функцій. Таким чином, в Україні створено достатні законодавчі передумови для розбудови ефективного державного механізму запобігання та протидії корупції [4, с. 38].

Ми вважаємо за доцільне виділити дев’ять напрямів удосконалення державної антикорупційної політики нашої країни. Перший напрям пов'язаний із наявністю в країні сильної політичної волі щодо реалізації заходів антикорупційної політики. Світовий запобігання та протидії корупції показує, що ефективність будь-яких антикорупційних механізмів залежить передусім від політичної волі керівників держави – бажання та намірів очистити від корупційних проявів державну службу.

Другий напрям передбачає формування на початковому етапі довіри до дій влади з боку суспільства. Це дає можливість отримати достатній часовий проміжок для реалізації поставлених довгострокових цілей, проте вимагає прийняття та реалізацію політики повної нетерпимості до корупції, а також демонстрацію швидкий і наочних проміжних результатів.

Третій напрям є тотальний наступ на корупцію, що передбачає впровадження замість перетворень вжиття грунтовний заходів антикорупційної політики, оскільки єдиним шансом для здобуття перемоги в боротьбі з корупцією є одночасний і тотальний наступ на її прояви. Четвертий напрям удосконалення державної антикорупційної політики залучення нових кадрів. Адже відсутність компетентних виконавців у сфері державного управління часто стає критичною вадою, перешкоджає ефективну функціонуванню антикорупційної моделі.

П’ятий напрям удосконалення державної антикорупційної політики – обмеження ролі держави, який реалізується в заходах приватизації та податковій реформі. Прозорість і відкритість приватизаційного процесу

об’єктів державної власності розглядаються як джерело надходження до державного бюджету додаткових коштів, що можуть акумулюватися в різних фондах для подальшого використання.

Шостий напрям удосконалення державної антикорупційної політики має передбачатися прийняття нестандартних рішень, насамперед це може стосуватися звільнення під заставу з-під варти осіб, засуджених за корупційні злочини. Даних крок має бути більш вигідним, ніж утримування таких осіб у в’язниці за кошти державного бюджету. Проте необхідно зазначити, що механізм звільнення корупціонерів під заставу характеризується високим ступенем корупційного ризику.

Сьомий напрям пов’язаний з тим, що в рамках удосконалення державної антикорупційної політики слід забезпечити практичне впровадження принципу «об’єднання та тісної взаємодії». Це означає єдність зусиль ключових політичних осіб, відповідальних за вжиття антикорупційних заходів, та тісної взаємодії між ними.

Восьмий напрям, що стосується адаптації міжнародного досвіду до місцевих умов, передбачає не тільки врахування успішних зарубіжних антикорупційних практик, а й з’ясування причин невдалих антикорупційних кампаній.

Дев’ятий напрям удосконалення державної антикорупційної політики передбачає використання технологічних досягнень, що, по-перше, має привести до зменшення кількості особистих контактів громадян з державними чиновниками, а, по-друге, сприятиме підвищенню стандартів прозорості і спрощенню вирішення завдань щодо забезпечення ефективного моніторингу якості надання адміністративних послуг. Доцільно зазначити, що використання новітніх технологій для цілей державної антикорупційної політики спрятиме підвищенню загальної ефективності державного управління. Крім того, слід враховувати, що

технологічний розвиток вимагає залучення більш талановитих і компетентних виконавців, що пов’язує використання технологічних досягнень із залучення нових кадрів.

Слід зазначити, що ефективна протидія корупції в суспільстві неможлива без забезпечення реальної прозорості та інформаційної відкритості влади. Діяльність державних структур та їх посадових осіб має стати прозорою для громадян України. Таким чином, важливим заходом щодо удосконалення державної антикорупційної політики в рамках розвитку державно-приватного партнерства є розробка та впровадження типової антикорупційної програми юридичних осіб, яка має обов’язково включати такі принципи та вимоги, як: системність цілепокладання, абсолютна прозорість бюджетних надходжень і видатків, обрання приватного партнера на конкурентній основі, конструктивність.

Список використаних джерел:

1. Мельник М. І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства. Київ : Парламентське вид-во, 2000. 256 с.
2. Михальченко М. І., Михальченко О., Невмержицький Є. Корупція в Україні: політико-філософський аналіз : монографія / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2010. 615 с.
3. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичне явище: особливості проявів і механізми подолання в сучасній Україні : дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / ПАН України ; Інститут держави і права ім. В. М Корецького. Київ, І999. 179 с.
4. Щербина В. Н. Корупційні ризики у сфері оподаткування (соціологічне дослідження) : монографія. Київ : «МП Леся», 2008. 208 с.
5. Нонік В. В. Дослідження сутності та трактування поняття «корупція»: еволюційний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 99-105. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/3_2019/17.pdf.

Павлюк Н. М.
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

ЛАТЕНТНА ЗЛОЧИННІСТЬ В СФЕРІ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У юридичній літературі студіюється питання латентної злочинності у сфері нотаріальної діяльності. Як відомо, слово «латентний» походить від латинського «latens» і означає «прихований», «невидимий» [1, с. 624]. Наводяться різні судження стосовно поняття латентної злочинності в цілому. Так, під латентною злочинністю розуміють «сукупність кримінально-караних дій, які не були виявлені правоохоронними органами» [2, с. 4]; «...ту частину загальної злочинності, що становить кумулятивний масив у межах дії строків давності» [3, с. 100]; «невиявлені або незареєстровані злочини, які не знайшли свого відображення в офіційній статистичній звітності» [4, с. 200]; «…ті злочини, які стали відомими правоохоронним органам, але з тих чи інших причин приховані працівниками цих органів від обліку» [5, с. 106-113]; «злочини, які були вчинені, але не стали відомими правоохоронним органам, або стали їм відомі, але були приховані від реєстрації» [6, с. 39].

Особливою суспільною небезпекою вирізняються латентні злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов’язаної з наданням публічних послуг, в тому числі й нотаріальних послуг, адже, як відмічає О. Пчеліна, вони характеризуються такими ознаками, як: продуманість і ретельна спланованість, комплексність, вчинення з використанням корумпованих зв’язків і фахівців в окремих галузях функціонування суспільних інститутів [7, с. 628-632].

Криміногенні фактори, які визначають причини і умови таких злочинів, досить різні і визначені істотними змінами у соціально-

економічному житті суспільства. Наприклад, Л. Шмаль виокремлює економічні, політико-правові, соціально-психологічні та організаційні. Зокрема, до економічних причин авторка відносить відсутність стабільного стану економіки в Україні, зростання рівня інфляції в нашій державі, зниження рівня доходів, збільшення безробіття тощо, що призводить до обезцінювання грошових коштів та необхідності пошуку службовими особами, а також особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, інших способів збільшення своїх прибутків (у тому числі незаконним шляхом). Серед юридичних чинників, які впливають на результативність притягнення до відповідальності за скоєння злочинів за надання публічних послуг можна виокремити відсутність законодавчого визначення окремих понять, що становлять понятійний апарат статей, у яких передбачається кримінальна відповідальність за злочини у сфері службової діяльності. Зокрема, як відмічає Л. Шмаль, їх суб'єктом названо особу, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Однак у законодавстві України відсутні визначення базових (основних) понять, що утворюють законодавче формулювання цього спеціального суб'єкта злочину: «професійна діяльність», «публічна послуга» [8, с. 212-218]. Через неоднозначність законодавчих формулювань понятійно-категоріального апарату предмета злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, спричинили чимало правозастосовних проблем, а відтак, ускладнили процес кваліфікації зазначених злочинів й як наслідок притягнення винних до кримінальної відповідальності.

На високий рівень латентності злочинних діянь в сфері нотаріату звертає увагу й М. Саламатова, котра серед об'єктивних і суб'єктивних причин і факторів, що впливають на існування такої латентної злочинності

називає: наявність у системі нотаріату ознак «цеховості» та корпоративної закритості, клановості та спадкової наступності, що перешкоджає розголосу інформації про акти вчинення протиправних діянь; відсутність механізмів різнобічного громадського та державного контролю за діяльністю нотаріусів; можливість використання вимог закону про дотримання нотаріальної таємниці на свою користь [9, с. 99-103]. Впливає на рівень латентності злочинності серед нотаріусів й правовий нігілізм, низька правова культура та обізнаність населення щодо порядку проведення нотаріальної діяльності та можливості оскаржити незаконні дії чи бездіяльність нотаріуса.

На відсутність дієвого державного контролю за нотаріальною діяльністю як причину виникнення правопорушень і злочинів у сері нотаріату вказує й В. Тищенко, котра зазначає, що регламентація правових засад контролю у численних нормативно-правових актах різної юридичної сили, переважно підзаконного характеру, положення яких інколи мають дещо узагальнений, а інколи й суперечливий характер, істотно ускладнює практичну реалізацію державного контролю у сфері нотаріальної діяльності [10, с. 62-66]. Тобто, особливістю сучасного стану правового регулювання контролю за нотаріальною діяльністю є те, що процедура здійснення такого контролю закріплена не в Законі, а в підзаконних нормативно-правових актах, що має, на переконання деяких науковців, як позитивні, так і негативні наслідки. Так, на думку О. Мартинюк, з позитивного боку слід відмітити оперативність контролю, що досягається завдяки можливості відносно швидко вносити зміни до підзаконних актів, а з негативного боку – наявність значної кількості актів, виданих різними суб’єктами правотворчості, які досить часто не узгоджені між собою та мають суперечливий характер, що суттєво знижує ефективність контрольної діяльності [11, с. 47-48].

Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні здійснюється різноманітними державними органами, які доповнюють один одного й утворюють цілу систему. Серед таких – Міністерство юстиції України та його органи на місцях, органи державної фіскальної служби України, судові установи та інші державні органи. Одні з них займають домінуючі позиції (Міністерство юстиції України та його органи на місцях), інші наділені меншим обсягом контрольних повноважень лише щодо вужчого кола питань (наприклад, органи державної фіскальної служби України – щодо дотримання нотаріусами вимог чинного податкового законодавства, суди – щодо розгляду конкретних справ стосовно законності вчиненої нотаріальної дії або правомірності відмови у її вчиненні суб'єктами нотаріальної діяльності) [12, с. 62-66]. Для керівництва і контролю за діяльністю приватнопрактикуючих нотаріусів створені нотаріальні палати, тобто вони існують, перш за все, для реалізації тих же функцій, якими наділені органи юстиції щодо державних нотаріусів в сфері контролю та організації їх діяльності. Залежно від ієрархічного рівня конкретного контролюючого суб'єкта, специфіки його цілей і завдань, диференціюються форми й методи контролю, який тим самим стає варіативним і неоднорідним. Крім того, зважаючи на специфічну природу нотаріальної діяльності, державно-владний характер контролю тут має дещо обмежений характер, особливо, таких суб'єктів контролю, як громадськість, нотаріальні спільноти. Як стверджує О. Мартинюк, правова природа нотаріату обумовлює законодавче закріплення цілої низки гарантій нотаріальної діяльності, які суттєво звужують межі втручання держави в діяльність нотаріуса, тому, наприклад, суб'єкти контролю за нотаріальною діяльністю позбавлені права самостійно скасовувати чи визнавати не чинними нотаріальні акти, що прийняті за результатами вчинення конкретних нотаріальних дій [11,

с. 102-103].

Враховуючи міжнародний досвід регулювання інституту нотаріату та аналізуючи практику застосування чинного законодавства про нотаріат, погоджуємося з висновками, які робить Г. Манохіна, що українська модель проведення контролю за нотаріальною діяльністю потребує серйозного коригування. У процесі розробки нового закону про нотаріат необхідно використати іноземний досвід правового регулювання [13], передбачити більш жорсткіші механізми реагування на дії, які порушують закон і присягу нотаріуса. В той же час, контроль не повинен порушувати принципу неприпустимості адміністративного впливу контролюючих органів на діяльність нотаріусів. Даний принцип, з одного боку, кореспондує, а з іншого – захищається гарантіями нотаріальної діяльності, встановлених законом, де визначено, що нотаріус неупереджений і незалежний у своїй діяльності і керується Конституцією, Законом «Про нотаріат» та іншими нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами. При здійсненні контрольних заходів органи адміністративного контролю повинні також забезпечувати дотримання нотаріальної таємниці.

З огляду на те, що державний контроль є однією з найважливіших функцій державного управління, сьогодні буде актуально разом з реформуванням системи нотаріату переглянути організацію, сутність, цілі, форми та методи державного контролю за нотаріальною діяльністю, для того щоб забезпечити найбільш гармонійний і ефективний розвиток нотаріальної системи, громадянського суспільства і правової держави.

Список використаних джерел:

1. Словарь иностранных слов. Москва : Русский язык, 1989. 624 с.
2. Шляпочников А. С. Выявление латентной преступности. *Сов. государство и право*. 1971. № 5. С. 98-103.
3. Горяинов К. К. , Исиченко А. П. , Конд-ратюк Л. В. Латентная

преступность в России: опыт теоретического прикладного исследования. Москва : Изд-воВНИИМВДРФ, 1994. 152 с.

4. Курс кримінології. Особлива частина : підручник: у 2 кн. / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. 480 с.

5. Ларин А. М. Повышение эффективности расследования. *Советское государство и право*. 1972. № 3. С. 106-113.

6. Аликперов Х. Д., Расулов Р. И. Понятие и причины латентной преступности / Науч.-метод. Совет при прокуратуре АзССР ; Бакинская спец. сред. Школа милиции им. Н. К. Ризаева МВД СССР. Баку, 1989. 39 с.

7. Пчеліна О. В. Протидія розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності та шляхи її подолання. *Молодий вчений*. 2016. № 4 (3). С. 628-632.

8. Шмаль Л. Причини та умови злочинів у сфері службової діяльності і професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 212-218.

9. Саламатова М. В. Проблемні питання визначення рівня латентної злочинності у сфері нотаріальної діяльності. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2014. № 2 (44). С 99-103.

10. Тищенко В. Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. № 4. С. 62-66.

11. Мартинюк О. А. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за нотаріальною діяльністю в Україні : дис. ….канд. юрид. наук. Київ, 2017. 282 с.

12. Тищенко В. Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. № 4. С. 62-66.

13. Манохіна Г. О. Контроль за нотаріальною діяльністю: окремі аспекти. *Юридична практика*. № 35. 29 серп. 2017 р. URL : http://notarius-svyatoshino.com.ua/publications/297-kontrol-za-notarialnoiu-diialnistiu-okremi-aspekty.html

Павлюк Н. М.
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
Бігун Н. І.
студентка групи ПВ-36
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРИТЯГНЕННЯ ДО МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА У ТРУДОВОМУ ПРАВІ: СПЕЦИФІКА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В процесі здійснення працівниками своєї трудової функції, періодично трапляються випадки псування чи заподіяння іншої істотної шкоди матеріальним цінностям, що належать роботодавцеві. Внаслідок здійснення працівниками таких неправомірних дій виникає необхідність притягнення їх до матеріальної відповідальності.

Під матеріальною відповідальністю працівника слід знати, що це один із видів юридичної відповідальності, що полягає в обов'язку робітника або службовця відшкодувати в установленому законом порядку і розмірах пряму дійсну шкоду, заподіяну підприємству (установі, організації), на якому він працює, його протиправним і винним невиконанням чи неналежним виконанням своїх трудових обов'язків [1]. Так, відповідно до ст. 130 КЗпП України працівники несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на них обов'язків [2, с. 360].

У зв'язку з цим постає потреба у глибшому з'ясуванні особливостей відповідальності працівників за заподіяння матеріальної шкоди роботодавцеві.

Відповідальність за завдану працівником матеріальну шкоду роботодавцеві регулюється національним трудовим законодавством, а саме

главою IX Кодексу законів про працю України. Він установлює загальні підстави і умови матеріальної відповідальності, випадки, у яких працівники нестимуть повну, обмежену або кратну матеріальну відповідальність, порядок покриття шкоди та інші важливі положення.

Підставою настання матеріальної відповідальності є трудове майнове правопорушення, внаслідок якого інший стороні правовідносин завдана майнова шкода. Це відбувається, як правило, внаслідок: порушення працівником трудових обов'язків (неналежне виконання чи невиконання обов'язків, визначених законодавством, Правилами внутрішнього трудового розпорядку, трудовим договором, контрактом) та наявності юридичного факту заподіяння шкоди майну підприємства – (ч. 2 ст. 130 КЗпП) (втрата, пошкодження, знищення майна) [2, с. 360].

Матеріальна відповідальність може настати лише при наявності таких умов:

1) заподіяння прямої дійсної шкоди підприємству; 2) порушення норм трудового договору шляхом дії чи бездіяльності; 3) вина працівника в заподіянні шкоди; 4) наявність причинного зв'язку між діями чи бездіяльністю працівника та заподіяною шкодою; 5) неотримання прибутку.

Пленум Верховного Суду України під прямою дійсною шкодою розуміє втрату, погіршення або зниження цінності майна, необхідність для підприємства, установи, організації провести затрати на відновлення, придбання майна чи інших цінностей або провести зайві, тобто викликані внаслідок порушення працівником трудових обов'язків [3].

У залежності від розміру відшкодування розрізняють такі види матеріальної відповідальності: 1) обмежена; 2) повна; 3) підвищена (кратна).

У відповідності з законодавством обмежену матеріальну

відповідальність несуть працівники, відповідно до ст. 133 КЗпП України, – за зіпсуття або знищення через недбалість матеріалів, напівфабрикатів, виробів (продукції), в тому числі при їх виготовленні, – у розмірі заподіяної з їх вини шкоди, але не більше свого середнього місячного заробітку. В такому ж розмірі працівники несуть матеріальну відповідальність за зіпсуття або знищення через недбалість інструментів, вимірювальних приладів, спеціального одягу та інших предметів, виданих підприємством, установою, організацією працівникові в користування [1].

Відповідно до ст. 134 КЗпП України працівники несуть матеріальну відповідальність у повному розмірі шкоди, заподіяної з їх вини підприємству, установі, організації, у випадках, коли:

1) між працівником і підприємством, установою, організацією укладено письмовий договір про взяття на себе працівником повної матеріальної відповідальності за незабезпечення цілості майна та інших цінностей, переданих йому для зберігання або для інших цілей;

2) майно та інші цінності були одержані працівником під звіт за разовою довіреністю або за іншими разовими документами;

3) шкоди завдано діями працівника, які мають ознаки діянь, переслідуваних у кримінальному порядку;

4) шкоди завдано працівником, який був у нетверезому стані;

5) шкоди завдано недостачею, умисним знищенням або умисним зіпсуттям матеріалів, напівфабрикатів, виробів (продукції), в тому числі при їх виготовленні, а також інструментів, вимірювальних приладів, спеціального одягу та інших предметів, виданих підприємством, установою, організацією працівникові в користування [1].

Стаття 136 КЗпП України передбачає порядок покриття шкоди, заподіяної працівником. Відповідно до неї, покриття шкоди працівниками в розмірі, що не перевищує середнього місячного заробітку, провадиться за

розпорядженням власника або уповноваженого ним органу, а керівниками підприємств, установ, організацій та їх заступниками – за розпорядженням вищестоящого в порядку підлеглості органу шляхом відрахування із заробітної плати працівника.

Розпорядження власника або уповноваженого ним органу або вищестоящого в порядку підлеглості органу має бути зроблено не пізніше двох тижнів з дня виявлення заподіяної працівником шкоди і звернено до виконання не раніше семи днів з дня повідомлення про це працівникові. Якщо працівник не згоден з відрахуванням або його розміром, трудовий спір за його заявою розглядається в порядку, передбаченому законодавством.

У решті випадків покриття шкоди провадиться шляхом подання власником або уповноваженим ним органом позову до районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду. Стягнення з керівників підприємств, установ, організацій та їх заступників матеріальної шкоди в судовому порядку провадиться за позовом вищестоящого в порядку підлеглості органу або за заявою прокурора [1].

Спеціальний порядок обчислення розміру заподіяної шкоди встановлений Законом України «Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та валютних цінностей» від 6 червня 1995 р. № 217/95-ВР. Положеннями цього Закону визначено характер порушень (недбалість у роботі, порушення спеціальних правил, інструкцій, розкрадання, знищення, недостача, наднормативні втрати (за винятком тих, що стались у процесі технологічного процесу) та вид робіт (операції, пов’язані з закупівлею, продажем, обліком, перевезенням, доставкою, використанням у процесі виробництва дорогоцінних металів, ювелірних, побутових та промислових

виробів, валютні операції), які дають підстави для притягнення працівників до відповідальності за цим Законом. Закон також встановлює спеціальні коефіцієнти для кратного обчислення розміру заподіяної шкоди (наприклад, коефіцієнт 2 стосовно вартості металу в чистому вигляді або коефіцієнт 3 щодо вартості валютних цінностей тощо).

Прокопенко В. І. зазначає, що порядок визначення розміру шкоди повинен проводитись за формулою:

РЗ = [(Бв - А) х Іінф + ПДВ + АЗБ] х 2,

де РЗ – розмір збитків (у гривнях); Бв – балансова вартість на момент встановлення факту знищення, псування матеріальних цінностей; А – амортизаційні відрахування; Іінф – загальний індекс інфляції, який розраховується на підставі щомісячно визначуваних Міністерством статистики України індексів інфляції; ПДВ – розмір податку на додану вартість; АЗБ – розмір акцизного збору [5, с. 440-441].

Аналізуючи практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками, ми дійшли до висновку, що суди України нерідко не дотримуються строків їх підготовки і розгляду, неповно з'ясовують і встановлюють наявність підстав і умов для покладання матеріальної відповідальності, допускають випадки необґрунтованого зменшення розміру шкоди, що підлягає відшкодуванню.

Ми вважаємо, що потрібно приділити більше уваги застосуванню правових засобів у справах про відшкодування шкоди, заподіяної в нетверезому стані, внаслідок випуску неякісної продукції, втрат продовольчих товарів і сільськогосподарської продукції. Така діяльність чинитиме позитивний вплив на функціонування підприємств, установ чи організацій і в кінцевому результаті приведе по покращення функціонування всього механізму держави.

Список використаних джерел:

1. Ковальський В. С., Ляшко Л. П. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами. Київ : Юрінком Інтер. 2006. С. 603-628.
2. Дмитренко Ю. П. Трудове право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 624 с.
3. Про судову практику в справах про відшкодування шкоди, заподіяної підприємствам, установам, організаціям їх працівниками : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 29 грудня 1992 року № 14. *Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України*. Київ, 1995. С. 111.
4. Про визначення розміру збитків, завданих підприємству, установі, організації розкраданням, знищенням (псуванням), недостачею або втратою дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння та валютних цінностей : Закон України від 6 червня 1995 року // *ВВР України*. 1995. № 22. Ст. 173.
5. Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник. Харків : Фірма «Консум», 1998. 480 с.

Павлюк Н. М.
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
Кличко Ж. В.
студентка групи ПВ-41
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

СТАТУС НАЙВПЛИВОВІШИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СВІТУ

Сьогодні тероризм перетворився в одну з найбільш глобальних проблем людства, яка загрожує безпеці всієї світової спільноти. Тероризм – це опозиційна діяльність екстремістських організацій чи окремих осіб, метою яких виступає систематичне чи одноразове застосування насильства (або його загрози) для залякування урядів і населення, метою здебільшого виступає досягнення певних політичних цілей. Існує державний тероризм, який застосовує одна держава щодо іншої, та міжнародний, який здійснюють добре організовані й технічно забезпечені організації державного чи міждержавного масштабу стосовно цілих народів, країн [1].

Зростання тероризму спостерігається після закінчення Другої світової війни. Терористи підривають бомби, стріляють у невинних людей, захоплюють літаки й тримають у них заручників, грабують банки й навіть беруть участь у світовій торгівлі наркотиками.

Тероризм справді перетворився в наші дні на всесвітню проблему. Наприкінці XX – на початку XXI століття він набув особливого розмаху і жорстокості у своїх діях. Існує безліч сучасних екстремістських організацій, які своєю протизаконною та антиморальною діяльністю порушують мир і спокій людства. Вони проводять масові насильницькі акції та безпосередньо терор, в більшості випадків від цього страждає цілком невинне, мирне населення.

Існує надзвичайно велика кількість терористичних організацій, що успішно провадять свою насильницьку діяльність в рамках сучасності. Найбільшою «славою» та жорстокістю наділено близько десятка таких угрупувань. «Ісламська держава» (ІД, також відома як ІДІЛ – «Ісламська держава Іраку і Леванту») – терористична організація, яка здійснює свою діяльність по всьому світу, але своєю основною територією вважає Ірак, Сирію, Ліван та Йорданію. Проти влади Іраку і Сирії веде основну боротьбу. Мета такої організації – це створення Ісламської держави на Близькому Сході. Чисельність організації становить від 6 до 15 тисяч осіб. На своїй території ІДІЛ оголошує халіфат, мешканцям підконтрольних територій доводиться жити за їхніми правилами. За порушення правил – биття батогом. Так, людині, яка жувала гумку в громадському місці, загрожує 80 ударів. «Ісламська держава» у своїй діяльності практикує ще й страти військовополонених. Вони їх спалюють, знімаючи на камеру, щоб пізніше мати змогу викласти таке відео в Інтернеті [2].

«Аль-Каїда» – інша терористична організація, яка дещо поступилася своїми лідерськими позиціями «Ісламській державі». Близько десятка років тому вона наводила жах на весь світ. Терористи «Аль-Каїди» стверджують, що борються зі США та країнами Заходу за створення світового «Ісламського халіфату» (бачимо, що в цьому вона схожа до ІДІЛ). Своєю дислокацією терористи «Аль-Каїди» обрали Афганістан, але глобальний вплив їхнього терору не обмежується лише цією країною. На бойовиків «Аль-Каїди» покладено провину за організацію та проведення масштабного теракту, що трапився 11 вересня 2001 року в США. Два цивільні літаки, викрадені терористами, зруйнували хмарочоси Міжнародного торгового центру в Нью-Йорку. Третій літак було направлено в будівлю Пентагону у Вашингтоні, а четвертий – впав у штаті Пенсильванія. Теракт був ретельно запланований, терористи поділились на

4 групи, в кожній з яких була людина з навичками керування літаком. Протягом кількох годин загинуло понад 3 000 мирних жителів, 24 людей досі вважають зниклими безвісти [2].

Створений в Афганістані «Талібан» у 2003 році був визнаний Радою безпеки ООН терористичною організацією. Чисельність «Талібану» становить близько 27 тисяч. Метою «Талібану» є прихід до влади в Афганістані. Супротивники даної організації – влада в Афганістані, Пакистані й країни НАТО. На підконтрольних їм територіях терористи встановлюють норми шаріату, а саме забороняють телебачення, комп'ютери, музику, мистецтво, шахи, біле взуття, алкоголь. Таліби виступають проти жіночої освіти, тому часто нападають на школи, викрадають школярок (вони заявляють, що дівчата мають виходити заміж, а не вчитися). Забороняють жінкам виходити куди-небудь без свого чоловіка, а їхнє обличчя обов'язково має бути закритим [2].

«Талібан» – терористична організація, що провела ряд смертоносних заходів. 3 вересня 2010 року талібам вдалось підірвати мітинг, що проводився в Кветті (Пакистан) до міжнародного дня підтримки палестинців. Близько 54-х людей отримали поранення, несумісні з життям. Вночі 23 червня 2013 року в Пакистані терористи напали на наметовий табір біля гори Нанґа-Парбат, загинуло 10 альпіністів, серед яких 3 українців. Відповідальність за цей теракт «Талібан» розділив із терористичним угрупуванням «Джундуллах».

Страшний теракт стався 24 липня 2017 року в Кабулі, де загинуло 36 людей, поранених більше за 40. Таліб-смертник влаштував вибух автомобіля і направив його на мікроавтобус, в якому їхали цивільні держслужбовці. Ще один терористичний акт, який не можливо не згадати, стався 20 січня 2018 року також в Кабулі, п'ятеро бойовиків «Талібану» здійснили атаку на готель «Інтерконтиненталь». Вони 18 годин

утримували мешканців готелю, за цей час було вбито майже 20 осіб, з них 9 громадян України. Загиблі українці були співробітниками афганської авіакомпанії (пілоти, бортпровідниці, авіатехніки) [2].

«Боко Харам» Рада безпеки ООН визнала терористичною організацією в 2014 році. Мета і завдання організації: викорінити «західний спосіб життя» (західну освіту, науку, культуру) і ввести норми шаріату на всій території Нігерії. Забороняється голосування на виборах, носіння сорочок та штанів, світська освіта. «Боко Храм» прагне повалити уряд Нігерії, оскільки він «зіпсований» західними ідеями, складається з «невіруючих» представників. За оцінками експертів, в організації перебувають від 4 до 6 тисяч осіб. Дана терористична організація здійснила з десяток терактів. У місті Кано 20 січня 2012 року терористи організували 6 вибухів, внаслідок яких загинуло не менше 120 осіб. Одразу після вибухів місто було атаковано бойовиками «Боко Харам» [2].

ФАТХ (з арабської – «перемога, завоювання») – організація, визнана терористичною в Ізраїлі та США, у складі якої перебуває воєнізоване крило та політична партія. Вона виступає за національне визволення Палестини. В статуті ФАТХ чітко сказано про те, що держава Ізраїль має бути знищеною. Тому всі теракти цієї організації спрямовані проти євреїв. Так, у березні 2012 року терорист-смертник влаштував вибух в готелі «Париж» (Ізраїль), загинуло близько 30 людей.

В 1993 році керівництво ФАТХ підписало мирну угоду в Ізраїлі, а після цього навіть отримало більшість місць в палестинському парламенті. Та в 2004 році посаду керівника ФАТХ зайняв Фарук Каддумі, який відмовився прийняти мир зі сторони Ізраїлю [2].

На жаль, терористичні організації існують і в Україні. Мова йде передусім про Донецьку і Луганську «народні республіки». Ці псевдодержавні утворення юридично не визнані терористичними

організаціями, хоча їхня діяльність суттєво завдає шкоди національній безпеці країни. З 2014 року в Україні було зареєстровано близько 900 терористичних актів, половина з яких скоєні саме в Донецькій та Луганській областях. Верховна Рада України постановою «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором» від 27 січня 2015 року № 129-VIII закликала міжнародних партнерів визнати Російську Федерацію державою-агресором, що всебічно підтримує тероризм та блокує діяльність Ради Безпеки ООН, чим ставить під загрозу міжнародний мир і безпеку, а так звані «ДНР» і «ЛНР» визнати терористичними організаціями [2].

Україна опинилась у списку країн з високим рівнем тероризму і посідає за цим показником 17-те місце. Експерти серед держав із найвищим рівнем впливу тероризму на життя виділяють Ірак, Афганістан, Нігерію, Сирію, Пакистан, Ємен. Україна із такими державами, як Сомалі, Індія, Туреччина, Єгипет, Лівія та інші, належить до груп країн із високим рівнем впливу тероризму.

Шляхи протидії тероризму. До Другої світової війни світ досить пасивно ставився до вирішення даної проблеми. Можливо, через те, що тероризм набуває розмаху після закінчення Другої світової війни. Та все ж Лігою Націй були прийняті деякі заходи щодо врегулювання цієї проблеми. 16 листопада 1937 року держави-члени Ліги Націй підписали у Женеві дві конвенції: «Про попередження і покарання тероризму» та «Про створення міжнародного кримінального суду» [4].

Після закінчення Другої світової війни було прийнято низку

документів світовою спільнотою, які регламентували діяльність у цій сфері, а саме: Конвенцію про злочини та деякі інші акти, які вчинюються на борту повітряних суден, Конвенцію про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, Конвенцію про попередження та покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, Міжнародну конвенцію про боротьбу з захопленням заручників, Конвенцію про фізичний захист ядерного матеріалу, Конвенцію про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства та інші [5].

Сьогодні важливими є спільні антитерористичні заходи, що потребують належної співпраці та взаємодопомоги держав одна одній. Такі заходи передбачають: обмін інформацією між країнами з питань боротьби з тероризмом, профілактика тероризму, надання додаткових повноважень правоохоронним органам та спецслужбам, використання новітніх технологій у боротьбі з тероризмом, боротьба з фінансуванням терористичних актів, встановлення належного контролю за міграцією населення [2].

Антитерористичні заходи проводяться і в Україні. Зокрема, посилення антитерористичного та контррозвідувального режиму для Служби безпеки України, Національної поліції та Державної прикордонної служби; проведення правоохоронними органами та спецслужбами навчань та інших заходів з протидії терористичним та диверсійним загрозам. Профілактика тероризму та боротьба з його проявами здійснюється на підставі Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року. Цей Закон визначає основні терміни даної проблеми (тероризм, терористичний акт, технологічний тероризм, терористична діяльність, вербування тощо), встановлює правові основи та основні принципи боротьби з тероризмом. Закон також чітко називає суб’єктів, які покликані

боротись із проявами даного явища, та їх повноваження. Правову основу боротьби із тероризмом становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, безпосередньо Закон України «Про боротьбу з тероризмом», Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом 1977 року, Міжнародна Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року та інші міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3].

Отже, сьогодні існує і веде свою незаконну опозиційну діяльність велика кількість терористичних організацій, екстремістських груп, які з розвитком сучасних технологій стають все більш технічно оснащеними й небезпечними. Навряд чи вдасться повністю побороти таку жорстоку діяльність, але обмежити вчинення терористичних актів можна, якщо об'єднати зусилля всього світу і сконцентрувати увагу відповідних правоохоронних структур на боротьбі з тероризмом.

Список використаних джерел:

1. Основи теорії міжнародних відносин : навч. посіб. / Л. О. Дорош, М. В. Здоровега, О. Я. Івасечко та ін. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. С. 150-153.
2. Обличчя терору: що ми знаємо про найвідоміші терористичні організації світу. URL : https://www.slovoidilo.ua/2017/11/10/infografika/svit/oblychchya-teroru-my-znayemo-pro-najvidomishi-terorystychni-orhanizacziyi-svitu.
3. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15.
4. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти : курс лекцій. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. С. 308-312.
5. Вегеш М. М. Політологія : підручник. Київ : Видавництво «Знання», 2008. С. 200-207.

Павлюк Н. М.
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»
Колякіна В. О.
студентка групи ПВ-36
Навчально-наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

СУТНІСТЬ ДОГОВОРУ РЕНТИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Сучасне цивільне право отримало термін «рента» після включення до Проекту Цивільного кодексу України 1996 році норм про договір ренти, які сьогодні займають своє місце у Главі 56 Цивільного кодекса України, хоча у 1996 році займали Главу 55.

Проаналізувавши Главу 56 Цивільного кодексу України, не можна дати чіткого визначення договору ренти. Науковці протягом багатьох років з'ясовують що собою являє рента: дохід чи ціну майна.

Зокрема, вони прийшли до висновку, що рента – це дохід, не пов'язаний з підприємницькою діяльністю та регулярно отримуваний у формі відсотку з наданого у займ капіталу, землі (земельної ренти), нерухомості [1].

Цивільний кодекс встановлює для договору ренти письмову форму з обов'язковим нотаріальним посвідченням, а договір про передачу нерухомого майна під виплату ренти підлягає також державній реєстрації. Сторонами за договором ренти є одержувач ренти та платник ренти – фізичні та юридичні особи [2].

Апанасюк М. П. вважає, що підстави для твердження, що рента – це дохід, усе-таки є. Це також добре видно з нижченаведених визначень ренти:

– «безперервний грошовий дохід, відсотки з паперу»;

– «вид доходу не вимагаючий від його одержувача підприємницької

діяльності»;

– «дохід отримуємий власником від використання землі, майна, капіталу, що не вимагає від власника здійснення підприємницької діяльності, витрати додаткових зусиль»;

– «регулярно одержуваний дохід на капітал, в тому числі поміщений в цінні папери, нерухомість тощо, що не вимагає від одержувача ренти ведення підприємницької діяльності»;

– «прибуток, що отримується від відчуженого капіталу; якщо особа, яка відступила свій капітал до самої своєї смерті отримує певний контрактом дохід, то говорять про довічну ренту; термін державне рентне зобов'язання означає доходи, одержувані від капіталу, відчуженого на користь скарбниці (довічна рента) або просто наданого державі (рента, одержувана за облігаціями позики погашаються в тиражах)»;

– «вид державного довгострокової позики, за яким кредитор щорічно отримує дохід (ренту)», тощо [3].

Що стосовно форми рентних платежів (доходів), то Голубева Н. Ю. зазначає, що вона може мати наступні форми: 1) грошова; 2) натуральна – передання речей; 3) відробіткова (виконання робіт чи надання послуг). Може бути встановлена і змішана форма ренти, яка виплачується частково грошима, а частково шляхом передання речей, виконання робіт або надання послуг. Форма і розмір ренти встановлюється договором ренти [4, с. 156].

Вавженчук С. Я. вдало розкриває сутність договору ренти. По-перше, слід розмежовувати правовий результат і юридичну мету домовленості про укладання договору ренти. Правовий результат досягається сторонами ренти шляхом здійснення їх суб’єктивних прав або обов’язків, визначених договором ренти. Встановлення правовідношення, яке має рентний характер, між одержувачем і платником ренти належить

до юридичної мети домовленості про укладання договору ренти. По-друге, з огляду на цивілістичну доктрину і той факт, що життя людини обмежено відповідним проміжком часу, варто визнати, що договір довічної ренти слід віднести до строкових договорів. По-третє, враховуючи базові ознаки договір ренти за своєю юридичною природою не належить до підприємницьких договорів [5, с. 136].

Балюк В. М. у своїй статті висвітлює сутність сторін договору ренти. Таким чином, за договором ренти одержувачем (рентним кредитором) може бути як одна особа, так і декілька осіб, зокрема сім'я, який належить певно майно на праві спільної власності. Законодавством не обмежено кількість осіб, що вступають у договір ренти з боку одержувача. Тому, при укладанні договору з кількома особами – одержувачами ренти, нотаріус (якщо договір укладається у нотаріальний формі) зобов'язаний встановити право кожної особи стосовно майна, яке виступає предметом договору ренти. Одержувач ренти повинен бути власником майна, яке передається під виплату ренти, оскільки цей договір спрямований на передачу права власності на майно. При цьому він може бути як власником рухомого так і нерухомого майна. Другою стороною договору ренти виступає платник ренти. Платником ренти (рентним боржником) можуть бути фізичні, юридичні особи, які зацікавлені у отриманні майна у власність. платником ренти може виступати лише особа, яка здатна виконувати рентне зобов'язання. Для юридичної особи, яка виступає платником ренти, ця здатність повинна бути передбачена статутом; для фізичної особи – платника може висовуватися вимога про необхідність представлення фактичних доказів можливості виконання прийнятого на себе зобов'язання, наприклад, надати документи про освіту або досвіду якщо ним планується виконання певного виду робіт [6].

Аналізуючи вищезазначене, ми можемо зробити висновок, що під

договором ренти варто розуміти домовленість між двома сторонами , за якою одна сторона (одержувач ренти) передає другій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти взамін цього зобов'язується періодично виплачувати одержувачеві ренту у формі певної грошової суми або в іншій формі.

Список використаних джерел:

1. Галюк В. В. Курс цивільного та сімейного права. Поняття договору ренти. URL : http://radnuk.info/pidrychnuku/tsvil/262-galul/3756-103---.html.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.
3. Апанасюк М. П. Поняття ренти як доходу. URL : file:///D:/Новая%20папка/pKG20GI8EGFzM9ZbRJYC1lpQZvFKzZrN.pdf
4. Голубева Н. Ю. Проблеми цивільно-правового регулювання рентних зобов’язань. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія Право. 2011. Вип. 15.
5. Вавженчук С. Я. Юридична природа договору ренти: теоретико-догматичний ракурс. *Вісник господарського судочинства*. 2011. Вип. 4.
6. Балюк В. М. Сторони договору ренти. URL : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7803/1/Balyk_265-268.pdf.

Пришляк Г. Я.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

МЕТОДОЛОГІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ У ДОСЛІДЖЕННІ «ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕРЖАВИ» У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Методологія юридичної науки є на сьогоднішній день чи не найважливішим інструментом у дослідженні державно-правових явищ. І хоча в літературі не сформувалося єдиного визначення предмета методології, проте в юриспруденції найпоширенішою є думка, що методологія теорії держави і права зводиться до методів або вчення про методи пізнання правової дійсності. Так, на думку С. А. Комарова, методологія являє собою лише «...вчення про науковий метод пізнання» [1, с. 14-15]. Аналогічної точки зору дотримується і професор В. М. Корельский, який також вважає, що «...вчення про методи наукового пізнання називається методологією» [2, с. 11].

З цією позицією не погоджується М.С. Кельман, оскільки в такому випадку, на його думку, допускається ігнорування системного підходу до дослідження і навіть підміна методології дослідження методикою його проведення, а розглядаючи методологію теорії держави і права як науки, насамперед, необхідно ґрунтуватися на світоглядних основах дослідження [3, с. 79].

П. М. Рабінович визначає методологію юридичної науки у двох аспектах, а саме: а) система підходів і методів, способів і засобів наукового дослідження; а також б) вчення (теорія) про їх використання при дослідженні державно-правових явищ [4, с. 150].

Таким чином, на нашу думку, методологія сучасної юридичної науки – сукупність певних теоретичних принципів, логічних прийомів і

конкретних способів дослідження сучасних державно-правових явищ. Зазвичай у процесі дослідження кожного самостійного державно-правового явища формується власна, оригінальна, часто доволі специфічна методологія. Зокрема, методологія дослідження проблем юридичної відповідальності є відмінною від методології пізнання «екологічної держави».

До того ж методологія теоретико-правових досліджень значною мірою піддається впливу суб'єктивних чинників, пов'язаних з правовою свідомістю, науковим світоглядом, правовою культурою і навіть рівнем юридичної освіти та спеціальної наукової підготовки дослідника. Тому пізнання навіть одного й того самого державно-правового явища різними дослідниками може мати своїм наслідком формування діаметрально протилежної методології дослідження цього явища.

Незважаючи на певні здобутки вітчизняної політико-правової думки, поза увагою учених залишаються проблеми формування чіткої методології, яка б дала можливість вирішити проблеми виявлення сутності й змісту «екологічної держави» у контексті сучасного державотворення. На жаль, існуючі на сьогодні онтологічні підходи до виявлення суспільної цінності «екологічної держави» та основних викликів і загроз для існування такої держави все ще мало використовуються юридичною наукою.

Методологія дослідження проблем творення «екологічної держави», як і будь-якого іншого спеціального предмета загальної теорії держави і права, має за основу передусім систему різнопорядкових за змістом і формою методів. Іншими словами, першоосновою методології є метод (з давньогрецької – шлях пізнання).

У сучасній юридичній науці під методом науки прийнято розуміти сукупність принципів, правил, прийомів і способів пізнання державно-

правових явищ. Метод науки у загальній теорії держави і права – це шлях, що веде до раціональної, а відтак зрозумілої і конкретної відповіді на запитання теоретичного пізнання, чи практичного досвіду, чи пошуку меж цього пізнання [3, с. 88]. Це визначення співвідноситься і з методологією дослідження проблем демократичного контролю, основу якого становлять безперечно основні методи науки теорії держави і права.

Традиційним для юридичної науки є положення про те, що її методи становлять чітку систему, що будується на певних ієрархічних рівнях. Умовно можна виділити такі системи методів: загальнофілософські, загальнонаукові, спеціальні та приватнонаукові методи пізнання теорії держави і права [3, с. 89].

Так, загальнофілософські методи формують основні методологічні підходи до дослідження поняття «екологічної держави» та світогляд дослідників цієї теоретико-правової проблематики.

Дієвим у дослідженні теоретико-правових засад «екологічної держави» залишається детермінаційний методологічний підхід, запропонований Лапласом. Отже, визначити категорію «екологічна держава» і виявити її юридичні властивості, зокрема, принципи цієї концепції державотворення, неможливо без з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між досліджуваним явищем і соціальним середовищем.

Зберігають свою актуальність і діалектичні методологічні підходи, основані на всебічному охопленні проблем теорії та практики творення «екологічної держави», на вивченні зв'язків між елементами такого інституту тощо. Діалектичний підхід важливий і в розв'язанні парадигми, що стосується минулого, теперішнього і майбутнього у питанні «екологічної держави» при здійсненні державотворення.

Протягом останніх років у вітчизняній теоретико-правовій науці

широко застосовуються новітні, раніше невідомі або й заборонені за радянських часів методологічні підходи, що дають можливість на сучасному рівні досліджувати проблеми державно-правового буття. До таких слід зарахувати нормативізм, персоналізм, синергетизм, соціологічна школа, психологічна школа, які істотно збагачують загальнолюдські уявлення про зміст теорії держави і права. У гармонійному поєднанні з іншими методами вони сприяють формуванню комплексної методології дослідження проблем «екологічної держави» у контексті сучасного державотворення.

Важливим методологічним інструментарієм вивчення проблем «екологічної держави» є й загальнонаукові методи пізнання, серед яких слід відзначити системний метод. Його використання дає змогу дослідити сформульовану проблему в єдності її соціального змісту і юридичної форми, здійснити всебічний аналіз елементів «екологічної держави» та рівень її розвитку в Україні.

Статистичний метод, який відноситься до спеціальних (додаткових) методів загальної теорії держави та права, дозволяє виявити ефективність дій правових форм демократичного контролю, визначити їх вплив на суспільні процеси. Так, у юридичній науці повинні становити інтерес дані екологічну свідомість народу, рівень їх активності щодо екологічного державотворення, кількісні показники про форми зв’язку державних посадовців з народом щодо здійснення різних екологічних ініціатив тощо.

Ще одним і спеціальних методів загальної теорії держави і права є соціологічний метод, який дозволяє глибоко, з урахуванням потреб суспільної практики підійти до вирішення питань такого інституту як «екологічна держава», а також й виявити низку нових проблем. Крім того, багато соціологічних засобів таких, як експеримент, опитування населення, спостереження та ін., можуть використовуватися для прогнозування таких

явищ у сфері творення «екологічної держави», реалізація повного комплексу екологічних прав і свобод людини й громадянина тощо. Це в свою чергу дасть можливість на науковому рівні обґрунтувати ті соціальні чинники (сприятливі, позитивні або негативні), які перешкоджають розвиткові, дієвості формування держави, як екологічної, та запропонувати шляхи їх подолання.

Особливе значення в теоретичній науці про державу і право має порівняльно-правовий (компаративний) метод дослідження [3, с. 98], який належить до групи приватних методів. За допомогою даного наукового способу, ми можемо проаналізувати етапи становлення «екологічної держави» в різних державах світу і на цій основі виробити рекомендації щодо вдосконалення її організації та дієвості в Україні.

Таким чином, перелік методів, що застосовуються для дослідження проблем «екологічної держави» у контексті сучасного державотворення, звісно, не є вичерпним, оскільки сама методологічна система загальної теорії держави і права, якій властивий постійний динамізм, перебуває на стадії активного розвитку, а отже, поповнюється новими методами. Безперечно, ці методи можуть бути включені у методологію дослідження проблеми «екологічної держави». Вочевидь проведення таких досліджень може сприяти формуванню спеціальних методів, які будуть властиві лише для досліджень теоретико-правових основ «екологічної держави». Тому розвиток дієвої «екологічної держави» в умовах сучасного державотворення, безумовно, буде сприяти й удосконаленню методології відповідних наукових досліджень в Україні.

Список використаних джерел:

1. Комаров С. А. Общая теория государства и права : учебник. 4-е изд., перераб. и доп. Москва : Юрайт, 1998. 416 с.

2. Теория государства и права : учебник / под ред. В. М. Корельского, В. Д. Перевалова. Москва : Инфра-М, 1997. 570 с.

3. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: методологічні

проблеми розвитку та системний аналіз : монографія. Тернопіль : Терногpаф, 2007. 152 с.
4. Основи загальної теорії права і держави : навч. посіб. / П. М. Рабинович. Вид. 6-е. Київ : Консум, 2002. 160 с.

Русаль Л. М.
науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри права Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ

Корупція є предметом дослідження науковців різних спеціальностей. Тому традиційний поділ дослідницьких підходів за науково-галузевою ознакою не говорить про те, що не мають застосовуватися загальні для усіх галузей соціальних наук методи. Втім А. М. Бойко акцентує, що у разі використання методологічних компонентів з інших галузей наукових знань або теоретичних положень, висновків чи статистичних узагальнень з інших галузей знань слід пам'ятати, що всі вони повинні відповідати одним і тим самим концептуальним методологічним підходам. Методологічна неузгодженість, яка може виникнути у разі порушення цієї вимоги, може негативно вплинути на результати дослідження та їх інтерпретацію [1].

Костенко О. М. вважає плідним для побудови сучасної концепції протидії злочинності розроблення механізму кримінальної поведінки з використанням принципу соціального натуралізму, і конструює конкурентно-репресивну модель протидії злочинності. Зазначена модель, на думку вченого, дозволяє досягти природного «стикування» каральних і некаральних засобів, указуючи кожному своє місце в системі протидії злочинності відповідно до його ролі. Згідно з цією моделлю й слід класифікувати засоби протидії злочинності [2, с. 266, 268].

Розглядаючи соціальний інститут як відносно стійкий тип і форму соціальної практики, за допомогою якого організовується суспільне життя,

забезпечується стійкість зв’язків і відносин у межах соціального життя суспільства, деякі вчені роблять висновок, що окремі види кримінальної практики вже набули рис соціального інституту. Організована корупційна економічна злочинність, міжнародна терористична діяльність, ці та інші інституціоналізовані форми кримінальної практики є реальною загрозою стабільності національного та міжнародного правопорядку.

Незважаючи на збіг низки їх ознак і властивостей, очевидний взаємозв’язок таких видів соціальних практик, так само є очевидною особлива соціальна і психологічна природа злочинності. Щодо багатьох неправових практик можна сказати, що вони в багатьох випадках підміняють офіційні інститути. Так, наприклад, тіньова і кримінальна економіка виконують певні функції, «замінюючи» неефективні інститути, відтворюючи власну інституціональну структуру, систему норм, зв’язків і відносин. Інституціоналізація корупції проявляється в тому, що корупційні відносини настільки тісно вплелися в тканину політичних, економічних, правових відносин, що стали виконувати регулятивну функцію і привласнили частину функцій легальних соціальних інститутів. Як наслідок, у суспільстві сформувалася особлива культура, яку можна назвати корупційною субкультурою. Корупційна практика виявляє себе як один з усталених різновидів соціальної практики [3].

Корупційну злочинність як сукупність зв’язків і відносин у суспільстві кримінологи розглядають з різних позицій у межах науки про суспільство і людину. Обов’язковим при цьому є врахування результатів, отриманих в інших науках. Тож корисним, з точки зору кримінології, є міждисциплінарний підхід, який враховує неоднозначність такого явища, як корупція. Притаманні багатьом галузям науки методи і дослідницькі підходи впливають на формування спільних або загальних для кожної науки визначень. Соціальний натуралізм як методологічний принцип, у

світлі якого вирішується «основне питання юриспруденції», відкриває таким чином шлях для нової, справді наукової, юриспруденції, основною функцією якої є відкриття законів соціальної природи для втілення їх у чинному законодавстві.

Корупція в суспільно-соціальному значенні розглядається багатьма вченими як девіантна поведінка публічних посадових осіб, що проявляється в нелегітимному використанні повноважень, можливостей, а також інших суспільних ресурсів, доступ до яких вони мають завдяки своєму статусу і фактичному становищу, для отримання особистої, групової або корпоративної вигоди всупереч інтересам суспільства. Отже, корупція в її суспільно-соціальному значенні визнається ними як певна соціальна хвороба. Суспільно-соціальний підхід до вивчення корупційної злочинності диференціюється за окремими елементами, зокрема цілями, такими як, наприклад, прагнення одержати для індивіда певні вигоди, блага та переваги. Досягнення нематеріальних цілей, наприклад захоплення, утримання, зміцнення і перерозподіл влади, відбувається за наявності матеріального підґрунтя – її ресурсного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Бойко А. Методологія пізнання економічної злочинності. URL : http://radnuk.info/statti/229-kruminal-pravo/15311-2011-01-23-01-07-06.html.

2. Костенко О. М. Як боротися з корупцією. *Віче*. 2008. № 18. URL : http://www.viche.info/journal/1105/.

3. Дрьомин В. М. Институциональная концепция преступности. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 388-408.

Русаль Л. М.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Будник Х. Р.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ

Адміністративно-правовий механізм запобігання проявам корупції являє собою самостійну систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється адміністративно-правове регулювання суспільних відносин. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими має певні елементами, комплексне використання яких може привести до необхідного результату. Розкриття складових елементів такого механізму має ґрунтовне значення для розкриття теми нашого дослідження. Обумовлено це тим, що процес пізнання окремих явищ можливий лише на основі їх зв'язків з більш загальними категоріями. В силу цього методологічно виправдано розгляд елементів адміністративно-правового механізму запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими в їх зв'язку з механізмом правового регулювання та механізмом адміністративно-правового регулювання.

Як уже зазначалося, адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією має свою конструкцію, тобто складається з окремих елементів. Кожен елемент механізму адміністративно-правового регулювання в даній сфері виконує свою специфічну роль у регулюванні суспільних відносин, що виникають у зв'язку із організацією запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Не викликає сумніву теза, що поняття «правове регулювання» є

складним і багатовимірним, яке можна характеризувати як загальнотеоретичне і міжгалузеве. На нашу думку найбільш точно відображає зв'язки між поняттями «правове регулювання» й «адміністративно-правове регулювання» позиція науковців, які розглядають останнє як різновид правового регулювання.

Наприклад, О. Остапенко під механізмом адміністративно-правового регулювання розуміє систему наділених владними повноваженнями суб'єктів (органи державної влади і управління) щодо застосування правових засобів з метою правового впливу на суспільні відносини в інтересах фізичних і юридичних осіб. Він пропонує структуру механізму адміністративно-правового регулювання, яка охоплює такі його елементи: норми адміністративного права; акти тлумачення норм адміністративного права; акти застосування норм адміністративного права; адміністративно-правові відносини, що виникають, реалізуються і припиняються під час застосування норм адміністративного права; державно-владні повноваження суб'єктів адміністративно-правового регулювання [1, с. 145].

В свою чергу В. Галунько вважає, що адміністративно-правове регулювання – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави. До елементів адміністративно-правового регулювання автор відносить: адміністративноправові норми; методи, засоби і типи адміністративного права; механізм адміністративно-правового регулювання загалом [2].

Схоже розуміння адміністративно-правового регулювання висловлює В. В. Мусієнко, який також стверджує, що механізм

адміністративно-правового регулювання утворює система адміністративно-правових засобів (елементів), за допомогою яких здійснюється правове регулювання та впорядкування суспільних відносин у сфері управління. До структури цього механізму, насамперед уходять норми адміністративного права, акти їх тлумачення та акти їх реалізації, а також адміністративно-правові відносини [3, с. 51].

Спираючись на проаналізовані думки вчених, вбачається, що адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією варто розглядати через теорію механізму адміністративно-правового регулювання. Як стверджують науковці, визначення змісту механізму правового регулювання являється надзвичайно важливим з позиції з'ясування за допомогою яких правових засобів здійснюється впорядкування суспільних відносин, що в свою чергу, дасть можливість об'єднати та систематизувати правові засоби, спрямовані на досягнення конкретного результату, шляхом впливу на суспільні відносини.

Список використаних джерел:

1. Остапенко О. І. Наукові уявлення про механізм адміністративноправового регулювання. *Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ*. Сер. юрид. 2010. Вип. 2. С. 142-149.

2. Галунько В. В. Поняття та зміст адміністративно-правового. *Actual problems of corruption prevention and counteraction*. 2011. URL : http://www.lawproperty.in.ua/.

3. Адміністративне право України: основні категорії та поняття: навч. посіб. / В. І. Загуменник, В. В. Мусієнко, В. В. Проценко ; за заг. ред. О. Х. Юлдашева. Бендери ; Київ : Поліграфіст, 2010. 512 с.

Русаль Л. М.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Гушинець А. О.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

З метою вдосконалення механізму протидії корупції та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів 14 жовтня 2014 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про національне антикорупційне бюро України». На сучасному етапі розвитку українського суспільства діяльність цього правоохоронного органу, на який покладено попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових, повинна бути не просто успішною та якісною, а максимально результативною.

Офіційного тлумачення терміна «адміністративно-правовий статус» у законодавстві України немає. Втім, у науці адміністративного права його визначають: як сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним суб'єктом; як сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених в нормах адміністративного права. Отже, основою адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративного права виступають його права та обов'язки, що реалізуються ним у адміністративно-правових відносинах та поза ними.

Існує інший підхід до характеристики поняття «адміністративно-правовий статус» через термін «правовий статус суб'єкта публічної адміністрації» – це закріплена у нормативних актах сукупність

взаємозалежних та взаємообумовлюючих функціональних інструментів (компетенція) і статичних якостей (цільовий, організаційно-структурний компоненти), необхідних для повноцінної участі цих суб'єктів у адміністративно-правових відносинах, забезпечення досягнення соціального ефекту.

Зміст та межі діяльності різних суб'єктів публічної адміністрації, в тому числі й Національного бюро, визначаються такими нормативно закріпленими критеріями:

– мета й завдання діяльності – цільовий компонент правового статусу;

– внутрішній устрій та його зовнішня організаційна форма існування – організаційно-структурний компонент;

– повноваження суб'єкта та його функції, необхідні для досягнення поставленої перед ним мети та вирішення завдань, – компетенція.

Загалом категорія «правовий статус» є багатоаспектною й багатоелементною. Основними елементами цього правового інституту є: завдання та цілі, повноваження та компетенція, відповідальність, порядок формування та процедури діяльності органів.

Визначення адміністративно-правового статусу Національного бюро є важливим для характеристики його прав, обов'язків та відповідальності, удосконалення правових норм, що регулюють діяльність вказаного органу, оптимізації процесу виконання ним своїх повноважень та досягнення цілей, задля яких його створено.

Характеризуючи адміністративно-правовий статус НАБУ, необхідно враховувати, що його діяльність спрямована на протидію саме корупційним кримінальним правопорушенням (злочинам) та вчиненим вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Такі правопорушення становлять

загрозу національній безпеці.

Поняття злочину визначено у Кримінальному кодексі України (ст. 11), а корупційного правопорушення – у Законі України «Про запобігання корупції». Щодо поняття «вищі посадові особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», то Закон! України «Про запобігання корупції» надає лише перелік уповноважених осіб. Вищими посадовими особами відповідно до Закону України «Про звернення громадян» є Президент України, Голова Верховної Ради України, Прем'єр-міністр України.

Наступним елементом адміністративно-правового статусу Національного бюро, що відображає його організаційно-структурний компонент, є внутрішній устрій та зовнішня організаційна форма існування.

Оскільки на спеціальний антикорупційний орган покладається багато завдань, то це вимагає утворення у його складі сукупності внутрішніх складових. Усталеною є форма поділу суб'єктів публічної адміністрації на департаменти, головні управління, управління, відділи, відділення, групи, сектори, посади.

Список використаних джерел:

1. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України № 1698-18 // *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 47. Ст. 2051.
2. Про національну антикорупційну стратегію на 2015-2020 рр. : Указ Президента України від 21 жовтня 2015 р. № 1001/2011. URL : http://www.president.gov.ua.
3. Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця : Наказ Головдержслужби від 04 серпня 2010 р. № 214. URL : http://www.zakon.rada.gov.ua.
4. Буракова Л. Почему у Грузии получилось. Москва : ООО Юнайтед Пресс, 2011. 271 с.
5. Козак В. І. Феномен корупції : науковий погляд на реальний стан в Україні / Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_2/30.pdf.
6. Офіційний портал Верховної Ради України. URL :

http://iportal.rada.gov.ua/print/8004.html.
7. Офіційний сайт Transparency International Україна. URL : http://ti-ukraine.org/%D0%A1PI-2015.
8. Пасічник В. М. Демократизація державного управління у контексті забезпечення національної безпеки та боротьби з корупцією. *Демократичне врядування*. 2014. Вип. 13. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_1.

Русаль Л. М.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Рудницький Т. І.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Практика тих держав, де структурні перетворення дали найбільші результати і тим самим створили передумови для успішного економічного зростання викликає постійний інтерес в науковців і політиків. Зважаючи, що низці зарубіжних країн вдалося створити такі механізми, які дозволили обмежити корупцію масштабами, що не представляють серйозної небезпеки для нормального функціонування державного апарату, вважаємо за доцільне вивчити та окреслити шляхи імплементації відповідного досвіду в Україні.

За всієї специфіки зарубіжної системи державного управління, культурно-історичних, економічних та інших відмінностей, світовий досвід попередження і припинення корупції в системі державної служби повинен бути досліджений і почасти використаний в ході реформування системи державної служби та служби в місцевих органах влади. Система відбору та підготовки державних службовців в зарубіжних країнах (США, Великобританія, Франція, Німеччина), їх соціальний статус, та важлива

роль, яку вони грають в справі регулювання соціальноекономічними процесами, що відбуваються в суспільстві, сприяють формуванню в цьому шарі елітарної моралі. Її складовою частиною є своєрідне почуття обраності та відповідальності за стан суспільства, культ управлінського професіоналізму, прагматизму і працьовитості.

Все це створило в Англії, Франції та Німеччини сильний фактор традиційності, об'єктивно протидіє корупційним проявам. Особливо ефективним щодо зменшення корупційних проявів в розвинутих демократичних країнах став перехід системи публічного управління до моделі «Good government» – як зазначає Барі Хіндес – нова етика «належного управління» змінила відношення службовців органів публічної влади до корупції як неприйнятного зла, що, у свою чергу, викликало зростання довіри суспільства та ширшого включення громадянського суспільства до боротьби з корупцією [1, p. 12].

Одночасно, враховуючи ці важливі моменти, все ж слід звернутися до досвіду більш молодих країн, які також проходили етапи соціально-економічної трансформації – Сінгапуру, Південної Кореї і, зокрема, її столиці Сеула. Заслуговує уваги і антикорупційна політика США та Польщі. Особливістю організації антикорупційної діяльності в цих країнах є те, що корупція, по-перше, усвідомлюється урядом як серйозна проблема національної безпеки. При цьому корупція розглядається як зовнішня і внутрішня загроза. Чітко розділяються два аспекти корупції: політична та економічна. Розвиток політичної корупції може призвести до неконтрольованості політичної ситуації в країні і становить загрозу демократичним інститутам та балансу різних гілок влади. Економічна корупція знижує ефективність ринкових інститутів і регулюючої діяльності держави. Важливо відзначити, що зусилля з обмеження корупції в цих країнах, як правило, інституціоналізовані і вражають своїм

масштабом [2, с. 59].

Таким чином, досвід країн світу щодо запобігання та протидії корупції, зважаючи на специфіку системи їх державного управління, становить певний інтерес для України. Такі напрацювання можуть використовуватися у практичній діяльності вітчизняних державних органів, покликаних боротися з корупцією, а також при розробці нормативно-правових актів, спрямованих на зменшення впливу корупції у сфері державного управління. Протидія корупції в системі державного управління потребує розробки і проведення заходів з метою попередження, виявлення та припинення правопорушень, пов'язаних з корупцією, усунення їх наслідків та покарання винних. Система відповідних заходів має базуватися на принципах законності, гласності, невідворотності покарання за корупційні правопорушення, відновлення порушених прав, відшкодування громадянам, їх об'єднанням, державі збитку від правопорушень, пов'язаних з корупцією. Ці заходи необхідно розглядати як невід'ємну складову реформи системи державного управління [3, с. 118].

Таким чином, проведений аналіз світового досвіду запобігання та боротьби з корупцією в органах місцевої влади дозволяє узагальнити найбільш характерні тенденції та механізми, адаптація яких могла би бути корисною для України.

Список використаних джерел:

1. Hindess B. Good government and corruption. Corruption and Anti–corruption – ANU E Press, 2013. P. 1-29.
2. Ивасенко С. Н. Оценка коррупционных рисков: методологические подходы. *Legea şi viaţa («Закон и Жизнь»)*. 2014. Авг. № 8/2. С. 58-62.
3. Muller D. Korruptionsbekampfung in Deutschland: Institutionelle Ressourcen der Bundeslander im Vergleich. *Transparency International Deutschland e. V.*, 2012. 37 p.

Русаль Л. М.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Святокум С. П.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

У контексті протидії корупції в Україні має місце диференціація правового регулювання протидії корупції як єдине явище та спосіб організації нормативного поля. Результатом такої диференціації є виникнення правових режимів протидії корупції, які мають особливості залежно від її сфери. Останній висновок ґрунтується на теоретичних уявленнях щодо категорії «правовий режим».

Так, правовий режим входить до структури правового регулювання, є особливим елементом, який здатен надати адекватність та еластичність юридичній формі відповідних суспільних відносин. Дефініцію «правовий режим» не можна ототожнювати з поняттям «механізм правового регулювання». Правові режими забезпечують дію цього механізму, є змістовою характеристикою його елементів і більш високим ступенем розвитку правового регулювання та дії (функціонування) права. Під правовим режимом доцільно розуміти основану на загальних засадах (типах) регулювання сукупність взаємопов'язаних між собою правових засобів, які забезпечують стійке нормативне впорядкування певної сфери суспільних відносин, виражають ступінь жорсткості юридичного регулювання, сприятливості чи несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права, припустимий рівень їхньої активності.

Деякими вченими також визнається, що розгляд протидії корупції як

правового режиму є цілком обґрунтованим і відповідає основній сутності цієї правової категорії. При цьому під правовим режимом протидії корупції розуміється встановлений законодавством і забезпечуваний державою особливий порядок правового регулювання, який являє собою сукупність юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється боротьба з корупцією й у суспільстві встановлюється конкретний правовий антикорупційний клімат, який характеризується певним ступенем сприятливості або несприятливості для суб'єктів корупційних відносин [1].

Разом із тим таке визначення не показує того, що робить правове регулювання протидії корупції особливим настільки, що потребує використання саме терміна «правовий режим». У юриспруденції правовий режим інколи представляють лише як виняток зі звичайного правового регулювання, яке повинно мати обмеження в часі дії, території, суб'єктах тощо (фактично мова йде про тимчасові правові норми). Так, на думку Д. Д. Коссе, правовий режим треба розглядати як особливу, виключну категорію правової системи, а її застосування повинно бути винятком із системного правового регулювання суспільних відносин у державі, тобто правовий режим фактично стає особливим правовим інструментом (юридичним винятком) законодавця під час формулювання правової системи України. Після досягнення мети створення такого режиму він має визначати порядок повернення в загальний режим правового регулювання [2].

Отже, смисл виділення категорії «правовий режим» саме в тому, щоб показати неоднорідність правового регулювання визначеного об'єкта. Інакше ця категорія повністю або частково підмінює інші, які є усталеними (механізм правового регулювання, правове регулювання, правопорядок, правовий порядок тощо), що позбавляє її утилітарного значення. І. О. Соколова, залежно від рівня правового регулювання суспільних

відносин, виділяє первинні та вторинні правові режими. Крім того, зазначеним ученим правові режими діляться на загальні й спеціальні, які можуть бути преференційними (пільговими) та обмежувальними (дискримінаційними). Так, первинні правові режими є комплексами правових засобів, які виражають загальні й вихідні співвідношення способів правового регулювання на певній ділянці суспільного життя. Вторинні правові режими є модифікаціями первинних режимів, які передбачають або особливі пільги та переваги, що відображаються в додаткових правах, або особливі обмеження, які полягають у додаткових заборонах чи зобов'язаннях. Сутність же загального правового режиму полягає в тому, що встановлюваний ним порядок регулювання розповсюджується на всіх суб'єктів права, які знаходяться у сфері правового регулювання. Якщо ж нормою права буде встановлено інше, але водночас однакове коло суб'єктивних прав і юридичних обов'язків певних суб'єктів права щодо одного й того самого об'єкта правового регулювання, виникає новий вид правового режиму – спеціальний правовий режим [3].

Список використаних джерел:

1. Михалева И. А. Противодействие коррупции как правовой режим: сравнительно-правовой анализ доктрины. *Сибирский юридический вестник*. 2017. № 3 (78). С. 101.
2. Коссе Д. Д. Значення та сутність правового режиму у правовій системі України. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 25-29.
3. Соколова І. О. Правовий режим: поняття, особливості, різновиди : автореф. дис. ... канд. юрид. Наук. Харків, 2011. 20 с.

Русаль Л. М.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Тарандюк Р. С.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ІНДИКАТОРИ КОРУПЦІОГЕННОСТІ В ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ»

У Законі України від 14 жовтня 2014 року «Про Національне антикорупційне бюро України» містяться індикатори корупціогенності, деякі з них можуть поставити під сумнів функціонування НАБУ та слугувати підставою для визнання окремих положень цього закону неконституційними.

Згідно з Методологією проведення антикорупційної експертизи, затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 23 червня 2010 року № 1380/5, індикаторами корупціогенності визнаються ті ознаки нормативно-правового припису, що можуть свідчити про наявність у нормативно-правовому акті, проекті нормативно-правового акта корупціогенних факторів (п. 1.8). Корупціогенні фактори (в широкому розумінні) – це здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного припису чи їх сукупності) самостійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню корупційних правопорушень (п. 1.3). У цій Методології до корупціогенних факторів віднесені:

1) нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг;

3) відсутність або нечіткість адміністративних процедур;

4) відсутність чи недоліки конкурсних (тендерних) процедур (п. 1.9).

Визначимо окремі індикатори корупціогенності у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України».

Насамперед зауважимо, що у зазначеному законі порушені вимоги законодавчої технології. Адже статусний закон, яким урегульовано правовий статус окремого органу, повинен не лише визначати принципи діяльності, права органу та його обов'язки, а й чітко регламентувати функції та завдання цього органу. Однак у цьому законі визначено лише одне завдання НАБУ, яке не охоплює всі його обов'язки, зазначені у ст. 16 цього закону, а також відсутні положення, які регламентували б функції цього органу.

1. У Законі закріплено, що НАБУ утворюється Президентом України відповідно до цього та інших законів України (ч. 2 ст. 1), а Директор НАБУ призначається на посаду за згодою Верховної Ради України та звільняється з посади Президентом України в порядку, визначеному цим Законом (ч. 1 ст. 6). Однак такі положення не відповідають Конституції України, в якій передбачається вичерпний перелік тих органів та посадових осіб, призначати яких або згоду на призначення яких може здійснювати (давати) Президент України або Верховна Рада України (ст.ст. 85, 106 Конституції України). А тому передбачений Законом порядок формування НАБУ може бути встановлений у ньому лише одночасно із внесенням відповідних змін до Конституції України.

2. У ст. 2 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» встановлено, що правову основу діяльності НАБУ становлять Конституція України, міжнародні договори України, цей та інші закони України, а також прийняті відповідно до них інші нормативно-правові акти. Водночас згідно з ч. 2 ст. 19 Основного Закону України органи

державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Тобто Основний Закон України забороняє так звану відомчу правотворчість будь-яких державних органів, у тому числі НАБУ, яка дозволена у зазначеному Законі. Тому положення ст. 2 є неконституційними.

3. Одним із корупціогенних факторів може бути визнана широта дискреційних повноважень, якими наділяються посадові та службові особи органів державної влади, оскільки такі повноваження створюють можливість для зловживання владою або службовим становищем. У Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» надано неповний перелік повноважень як для Директора НАБУ (ст. 8), так і для директорів територіальних управлінь (ст. 9). Тобто у цих статтях наявна широта дискреційних повноважень відповідних службових осіб НАБУ, що визнається одним із корупціогенних чинників нормативно-правових актів.

4. Ще одним суттєвим недоліком Закону є те, що у ньому не прописано ніяких вимог до осіб, котрі претендують на зайняття посад директорів територіальних управлінь цього бюро. Лише у ч. 1 ст. 9 Закону зазначено, що директори територіальних управлінь НАБУ призначаються на посаду та звільняються з посади Директором НАБУ. Відсутність будь-яких вимог до осіб, котрі претендують на зайняття посад директорів територіальних управлінь НАБУ, – також корупціогенний фактор цього нормативно-правового акта, оскільки це може спричинити зловживання тих осіб, хто буде займатися добором претендентів на зайняття відповідних посад.

5. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» суперечить іншим нормативно-правовим актам, які регулюють такі самі суспільні відносини. Зокрема, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 17 цього Закону НАБУ

та його працівникам для виконання покладених на них обов’язків надається право заводити оперативно-розшукові справи на підставі постанови, що затверджується начальником відповідного підрозділу Національного бюро, та здійснювати на підставах і в порядку, установлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи. Водночас у ч. 1 ст. 9 Закону України «Про оперативно розшукову діяльність» передбачено, що у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа. Тобто базовий закон зобов’язує заводити оперативно-розшукову справу за наявності для того підстав, тоді як у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро» це віднесено до дискреційних (необов’язкових) повноважень цього органу та його працівників. Відповідне положення цього закону може сприяти вчиненню корупційних правопорушень працівниками НАБУ, які на власний розсуд можуть відмовляти у заведенні оперативно-розшукової справи навіть за наявності для цього підстав.

6. Згідно зі ст. 214 КПК України у нашій державі функціонує Єдиний реєстр досудових розслідувань. У ч. 1 цієї статті передбачено, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування. Водночас у ч. 3 ст. 19 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» зазначено, що порядок реєстрації, обліку та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні І правопорушення віднесено законом до підслідності НАБУ, визначається Директором НАБУ. Це створює колізію КПК України та Закону України

«Про Національне антикорупційне бюро України» у цій частині та, відповідно, підґрунтям для зловживання директором НАБУ владою та службовими повноваженнями при здійсненні реєстрації, обліку та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні корупційні правопорушення, віднесені до підслідності НАБУ Тоді як відповідні дії мали б здійснюватися без його участі на підставі ст. 214 КПК України.

7. У п. 16 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» фактично передбачається можливість створення фондів спеціальних оперативно-розшукових та слідчих дій НАБУ Водночас відповідно до ч. 1 ст. 24 цього Закону фінансове забезпечення НАБУ здійснюється виключно з державного бюджету України. Фінансування НАБУ за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України або проектами міжнародної технічної допомоги. Тобто маємо суперечність у самому Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України». Окрім того, створення фондів спеціальних оперативно-розшукових та слідчих дій НАБУ суперечить ст. 95 Конституції України, положенням Бюджетного кодексу України та ст. 3 Закону України «Про джерела фінансування органів державної влади». Адже органам державної влади забороняється створювати позабюджетні фонди, мати позабюджетні спеціальні рахунки та використовувати кошти, одержані за здійснення функцій держави, що передбачають видачу дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрацій та інших дій на платній основі, в будь-який інший спосіб, крім зарахування таких коштів до державного бюджету України (ст. 3 Закону України «Про джерела фінансування органів державної влади»). Втім, неприйнятними є положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» щодо надання можливості додаткового фінансування НАБУ за

рахунок допомоги в межах проектів міжнародної технічної допомоги (ч. 1 ст. 24), оскільки відповідно до ст. 2 Закону України «Про джерела фінансування органів державної влади» органи державної влади здійснюють свою діяльність виключно за рахунок бюджетного фінансування в межах, передбачених Законом України про державний бюджет України на відповідний рік.

8. У тексті Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» використовується велика кількість оціночних понять, зміст яких не визначений у законі та передбачає розсуд осіб, які будуть його застосовувати. Зокрема, у ч. 2 ст. 6 Закону передбачено вимоги, які пред'являються до кандидата на посаду Директора НАБУ, ч. 3 ст. 7 Закону містить вимоги до членів Конкурсної комісії для відбору та призначення директора НАБУ, ч. 3 ст. 10 – до працівників НАБУ Серед цих вимог є, зокрема, такі: «здатність своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем… виконувати службові обов'язки», «можуть бути особи, які мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет», «які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями... ефективно виконувати відповідні службові обов'язки». У абзаці 2 ч. 2 ст. 29 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» закріплено вимоги до здійснення моніторингу способу життя працівників НАБУ, який не повинен передбачати «надмірного втручання» у право недоторканності особистого і сімейного життя. У всіх випадках законодавець не наводить жодних критеріїв для встановлення вимог до посадових осіб НАБУ, а також для визначення того, яке саме втручання є надмірним. Це може призвести до зловживання владою або службовим становищем особами, які будуть застосовувати відповідні положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро». А тому використання оціночних

понять у тексті цього Закону належить до корупціогенних факторів. Також на неприпустиме використання нечітких (оціночних) понять, що призводить до нечіткості законодавства, на підставі якого суди приймають рішення, вказано й у практиці Європейського суду з прав людини (рішення у справі «Лійвік проти Естонії» від 25 червня 2009 року). Це визнається порушенням ст. 6 «Право на справедливий суд» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Таким чином, Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», який мав би стати взірцем законодавчої техніки, містить індикатори корупціогенності, які, як зазначалося вище, можуть створити перепони при реалізації його положень, а відтак у протидії корупції в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України № 1698-18 // *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 47. Ст. 2051.
2. Про національну антикорупційну стратегію на 2015-2020 рр. : Указ Президента України від 21 жовтня 2015 р. № 1001/2011. URL : http://www.president.gov.ua.
3. Руденко М. В., Мельник О. В. Нові державні органи у сфері запобігання корупції: спроби аналізу функціонального призначення та взаємозв'язків. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2015. Вип. 20. С. 189-193. (Серія : Право).
4. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади). Київ : НАДУ, 2012. 543 с.
5. Сороко В. М. Аналіз ризиків і можливих сфер зловживань у системі виконавчої влади : навч.-метод. матеріали. Київ : НАДУ, 2011. 72 с. (Бібліотека державного службовця).
6. Соціально-економічний розвиток регіону: механізми державного впливу : монографія / О. П. Крайник, Г. С. Третяк, О. М. Чемерис, І. І. Козак, К. М. Бліщук ; ЛРІДУ НАДУ при Президентові України. Львів, 2011. 232 с.
7. Трощинський В. П., Петроє О. М. Боротьба з корупцією через розвиток соціального діалогу влади, бізнесу, громадянського суспільства : навч.-метод. матеріали. Київ : НАДУ, 2011. 72 с. (Бібліотека державного службовця).
8. Чалаван В. А., Костенко Б. О. Актуальні проблеми нового

антикорупційного законодавства України. Київ : НАДУ, 2011. 144 с. (Бібліотека державного службовця).

Русаль Л. М.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Федоришин Х. М.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Корупція – одне з найзагрозливіших для держави явище, що становить величезну небезпеку для правових норм, демократії, прав людини, об'єктивності та соціальної справедливості, перешкоджає економічному розвитку та ставить під загрозу стабільність демократичних інститутів та етичних норм суспільства, внутрішню стабільність і безпеку країн у всьому світі. Це соціальне явище має місце в будь-якому суспільстві й усіх державах, жодна країна у світі сьогодні не може оголосити себе вільною від корупції.

Особливості організації і діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури визначено у ст. 8-1 Закону України від 14 жовтня 2014 року «Про прокуратуру» [5]. Утворення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, визначення її структури і штату здійснюються Генеральним прокурором України за погодженням з Директором НАБУ.

Прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури призначаються на підставі результатів відкритого конкурсу, порядок проведення якого визначаються її керівником, та відповідно до його наказу.

Керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, що підпорядковується безпосередньо Генеральному прокурору України, його

першого заступника і заступника призначає на посаду Генеральний прокурор України за результатами відкритого конкурсу.

Порядок проведення відкритого конкурсу на зайняття зазначених посад визначає конкурсна комісія у складі чотирьох осіб, визначених Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів з числа своїх членів, та п'яти представників громадських об'єднань, визначених комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання запобігання і протидії корупції. Конкурс на зайняття зазначених посад проводиться публічно з вільним доступом представників засобів масової інформації, журналістів на засідання конкурсної комісії та забезпеченням трансляції у режимі реального часу відео- та аудіоінформації із засідань конкурсної комісії в мережі Інтернет.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура розташовується в службових приміщеннях Національного антикорупційного бюро України або Генеральної прокуратури України (регіональної чи місцевої прокуратури), розташованих окремо від інших службових приміщень.

До загальної структури Спеціалізованої антикорупційної прокуратури входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовуються в тих самих містах, що й територіальні управління Національного антикорупційного бюро України.

Прокурорами вищого рівня для керівників відділів та їх заступників, старших прокурорів і прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його перший заступник та заступник, для заступника та першого заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Генеральний прокурор України, його перший заступник та заступники не мають права давати вказівки прокурорам Спеціалізованої антикорупційної прокуратури

та здійснювати інші дії, які прямо стосуються реалізації ними повноважень. Письмові накази адміністративного характеру, які стосуються організації діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, видаються за обов’язковим погодженням її керівника.

Керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, його перший заступник і заступник в межах строку їх призначення без їх згоди не можуть бути переведені до іншого підрозділу Генеральної прокуратури України або до регіональної чи місцевої прокуратури.

Нагляд за досудовим розслідуванням корупційних злочинів у разі їх вчинення прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснює прокурор, який визначається Генеральним прокурором України із числа своїх заступників (крім керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури) або керівників департаментів Генеральної прокуратури України.

Заступник Генерального прокурора України – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури:

1) представляє Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями та іноземними органами влади;

2) організовує діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

3) здійснює розподіл обов’язків між першим заступником та заступником керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

4) визначає після початку досудового розслідування прокурора, який реалізовує повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні;

5) визначає групу прокурорів, які реалізовують повноваження прокурорів в особливо складному кримінальному провадженні, а також старшого прокурора для керівництва такою групою;

6) погоджує прийняття на роботу та звільнення з роботи працівників Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, які не є прокурорами;

7) у десятиденний строк з дня їх виникнення повідомляє Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів України про наявність вакантних або тимчасово вакантних посад у Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі;

8) контролює ведення та аналіз статистичних даних, організовує вивчення і узагальнення практики застосування законодавства та інформаційно-аналітичне забезпечення підлеглих прокурорів з метою підвищення якості здійснення ними своїх функцій;

9) забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

10) виконує інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Діяльність спеціальних антикорупційних органів має відповідати міжнародним стандартам, (спеціалізація на боротьбі з корупцією, незалежність від неправомірного втручання у діяльність, наявність необхідних ресурсів), передовій світовій практиці, а також враховувати особливості національної правової системи. А тому важливою гарантією є імплементація міжнародно-правових норм протидії корупції у вітчизняне законодавство та удосконалення кримінально-правового, процесуального, адміністративного, фінансового та іншого законодавства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України

від 14.10.2014. // *Відомості Верховної Ради України* 2014. № 47. Ст. 2051.
3. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 р. // *Відомості Верховної Ради України.* 2014. Ст. 2047.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. // *Відомості Верховної Ради України.* 2014. № 49. Ст. 2056.
5. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. // *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 2-3. Ст. 12.
6. Дрьомов С. В., Кальниш Ю. Г., Усатий Г. О. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії. Зелена книга державної політики : монографія. Київ, 2016. 92 с.

Русаль Л. М.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Юськів В. Ф.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Одним із стримуючих корупцію, але не головних чинників, є законодавство, що передбачає кримінальне покарання за вчинення корупційних злочинів. На нашу думку, для забезпечення ефективності цього чинника необхідно проводити адекватну реаліям українського суспільства кримінальну політику.

Діяльність держави повинна бути системною, спиратися на наукові розробки та бути спрямованою на корегування кримінального законодавства відповідно до ступеня дієвості покарання. О. М. Литвинов слушно зауважує: «Протидія злочинності повинна ґрунтуватися на чіткому та виразному розумінні того, яких змін у її стані, структурі і динаміці можна буде досягти, вдосконалюючи відповідні інститути і норми. Звідси стає зрозумілою та роль, яку відіграє вивчення кримінологічної практики і соціальної дійсності для формування і реалізації стратегії та механізму

протидії злочинності» [1].

Проте федеративний устрій держави, що забезпечує максимальну децентралізацію, часто призводить до регулювання різних аспектів однієї і тієї діяльності чиновниками різних інстанцій та, як наслідок, до більшої корупції порівняно з унітарними державами. Прикладом одного з механізмів цього нагляду може слугувати правильно побудована система виборів. У демократичних країнах основним способом «покарання» за корупцію обраних представників є недопущення їх до влади на наступних виборах. Мається на увазі, що сам виборець відповідає за ступінь чесності та відповідальності тих, кого він обирає.

Загальновизнаними механізмами протидії корупції, за твердженнями дослідників, є забезпечення відповідності норм законодавства Конституції України. Так, будь-які норми, що встановлюють для громадянина обмеження, можуть спричинити корупцію, за винятком норм, що закріплюють конституційні свободи і права людини. Останні встановлюють обмеження не стільки для індивідів, скільки для органів державної виконавчої влади, залишаючись інституційними гарантіями як проти завищених вимог закону, так і проти наділення органів державної влади дискреційними повноваженнями. Корупціогенні ж норми призводять до порушення прав та свобод людини і громадянина, закріплених в Конституції України.

Говорячи про механізми протидії корупційній злочинності, не можна оминути порушене О. М. Костенком питання реформування кримінальної юстиції на основі впровадження на практиці концепції «активної юстиції» (замість існуючої нині «пасивної юстиції»). Ця концепція полягає в такому: діяльність державних органів, уповноважених протидіяти злочинності, має бути спрямована на активне виявлення злочинних проявів у всіх сферах суспільного життя шляхом застосування для цього не лише

інструментів, передбачених нормами кримінально-процесуального законодавства, а й інструментів, що є в арсеналі сучасних соціальних технологій. Зокрема, це стосується такого інструменту, як метод «аналітичного скринінгу» злочинності, у тому числі корупційної злочинності. А це згідно з «натуралістичною» кримінологією найефективніший і найперспективніший спосіб протидії злочинності [2].

При розробці системи заходів протидії корупційній злочинності, слід враховувати, що корупція – складне кримінальне явище, детерміноване багатьма чинниками різної природи (культурно-історичними, економічними, політичними, організаційно-управлінськими, соціально-психологічними, ідеологічними тощо). Відповідно антикорупційна політика повинна мати комплексний характер і реалізовуватися за допомогою різних суспільних механізмів і правових засобів різної галузевої належності, віддаючи первинне значення превентивним підходам. Одночасне скорочення причин і умов, що породжують корупційну поведінку, слід підкріплювати підвищенням ризику корупції (ефективним переслідуванням корупціонерів).

Так, правовий режим входить до структури правового регулювання, є особливим елементом, який здатен надати адекватність та еластичність юридичній формі відповідних суспільних відносин. Дефініцію «правовий режим» не можна ототожнювати з поняттям «механізм правового регулювання». Правові режими забезпечують дію цього механізму, є змістовою характеристикою його елементів і більш високим ступенем розвитку правового регулювання та дії (функціонування) права. Під правовим режимом доцільно розуміти основану на загальних засадах (типах) регулювання сукупність взаємопов’язаних між собою правових засобів, які забезпечують стійке нормативне впорядкування певної сфери суспільних відносин, виражають ступінь жорсткості юридичного

регулювання, сприятливості чи несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права, припустимий рівень їхньої активності.

Список використаних джерел:

1. Литвинов О. М. Стратегія протидії злочинності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 377-387.
2. Костенко О. М. Як боротися з корупцією. *Віче*. 2008. № 18. URL : http://www.viche.info/journal/1105/.

Русаль Л. М.
к.ю.н., доц., доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Яцунік Ю. В.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У РІЗНИХ РЕГІОНАХ ЄВРОПИ

Суперечливий досвід останніх років щодо запровадження методологій оцінки корупційних ризиків у різних регіонах Європи засвідчив необхідність у створенні підґрунтя для розробки таких практично орієнтованих методик, якими мали стати глибокі наукові розробки та спеціалізовані дослідження. Ключовою проблемою при цьому було питання поєднання загальних політичних (концептуальних) підходів, що є чіткими та несуперечливими за змістом, та специфічного національного контексту.

У змістовному компоненті оцінки визначаються типові чинники, що впливають на можливість корупційних деформацій у діяльності посадових осіб та установ. Набір таких чинників є достатньо стандартним і значною мірою повторюється в інших варіантах методик, які розроблялись у різний час та в різних країнах. Серед них: нечіткість термінології та мовних конструкцій, конкуренція правових положень (правові колізії), надмірність

та необґрунтованість дискреційних повноважень посадових осіб, відсутність прозорості прийняття рішень та обмеження в доступі до інформації, недосконалість внутрішніх контрольних механізмів, неадекватність системи відповідальності за порушення правил та регламентів.

Прикладом в даному випадку може бути Латвія, де існує Бюро запобігання та протидії корупції. Одним із його завдань є координація розробки та реалізації планів протидії корупції на рівні окремих державних органів. Загалом антикорупційний план має чотири фази: ідентифікація корупційних ризиків, їх оцінка (визначення потенційних та реальних наслідків для певних сфер управлінської діяльності), управління корупційними ризиками (визначення та відбір можливих заходів протидії та запобігання), планування та контроль реалізації відповідних конкретних антикорупційних програм та планів [1, P. 28]. Перевагою такого підходу є можливість уніфікації методик на різних рівнях публічної сфери, можливість їх органічного включення в антикорупційну діяльність.

2003 році в Нідерландах була запроваджена методологія «превентивної самооцінки корупційної вразливості в публічній сфері», на основі якої державні органи могли проводити оцінку корупційних ризиків. Особливістю цієї методології було застосування двох концептуально та процедурно узгоджених методів: аналізу законодавства та проведення опитувань посадовців. Така комбінація дозволила вийти за межі формальної оцінки ризиків як переважно гіпотетичних моделей поведінки (ідеальних типів) і визначити можливості реалізації таких моделей у контексті конкретних ситуацій. Ця методологія була використана в кількох європейських країнах як зразок при створенні власних методик оцінки корупційних ризиків, особливо в тих випадках, коли існувала потреба врахувати реальну практику адміністративної діяльності, а не лише

законодавчі засади та управлінські (адміністративні) регламенти. Наприклад, досить ефективною вона виявилася в Естонії, де як пілотний проект було проведено її використання у правоохоронних органах [2, P. 23].

Більш важливим є те, що вже сьогодні предметом дослідження та наукового обговорення можуть стати наступні проблемні питання в методології оцінки корупційних ризиків. Необхідно використовувати стандартну процедуру експертної діяльності як «оціночної діяльності спеціаліста», оскільки одноособовий характер оцінки виявляється корупційно вразливим та залежним від зовнішніх впливів. Тому викликає сумніви можливість адекватного моделювання таких ризиків у рамках традиційної для правової сфери процедури «моноекспертизи». Ще у проекті закону України «Про кримінологічну експертизу проектів нормативних актів» було передбачено такий самий підхід, який на суто позитивістських засадах резюмує можливість отримання «об'єктивної істини» вже за рахунок відбору належного експерта (тобто того, який має відповідну кваліфікацію, визначені законом сертифікати тощо) ті встановлення відповідальності за неналежне виконання такої діяльності. Але така презумпція може спростовуватися не лише реальною практикою замовних експертних висновків у різних сферах тими аргументами, які використовуються сучасними критиками методології позитивізму в науковому пізнанні.

По-перше, сама собою «науковість пізнання» (слідування методологічним та методичним канонам «науки») ще не гарантує отримання об'єктивного та практично корисного знання. У науці існують різні методологічні підходи, кожний з яких претендує на певну монополію пізнання істини, віддати перевагу одному з них ризиковано з огляду на можливість отримання фрагментарного знання або знання, що залишиться

зрозумілим лише розробникам відповідних теорій. «Здоровий глузд» (практична свідомість) у деяких випадках є кращим порадником, ніж схоластичні, відірвані від життя теорії.

По-друге, викликає сумніви ціннісна нейтральність таких оцінок. Неможливо уявити в пізнавальній діяльності такий результат, який би не містив у собі відбиток соціокультурного середовища, політичних чи інших соціальних інтересів, тощо. У деяких випадках самостійне значення може мати особиста зацікавленість, (як матеріальна, так і нематеріальна).

По-третє, існують відмінності між теоретичними та практичними знаннями, які мають різні онтології, різні моделі реальності. Відповідно, пряме застосування деяких теоретичних підходів виявляється не завжди обґрунтованим, оскільки складні в методичному плані процедури оцінки дають досить тривіальні результати, інколи не зовсім зрозумілі для практичних працівників.

Отже, розглянуті вище проблеми свідчать не лише про необхідність дослідження форм та принципів інформаційного забезпечення запобігання корупції в правоохоронних органах, а й про потребу врахування результатів цих досліджень у безпосередній діяльності зазначених органів, зокрема впровадження положень шляхом їх визначення як базових під час розроблення загальнодержавних антикорупційних програм, законодавчих та відомчих нормативно-правових актів, планування спільних заходів щодо боротьби з корупцією в правоохоронних органах.

Список використаних джерел:

1. Corruption Prevention in Public Administration in the Countries of Baltic Sea Region. Riga. 2008. P. 23.
2. Eaton K. Paradoxes of Police Reform: Federalism, Parlies, and Civil Society in Argentina's Public Security Crisis. *Latin American Research Review'*. 2008. № 43 (3). P. 5-32.

Яворська В. Г.
к.ю.н., доц., завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ АНТИКОРУПЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ

У червні 2018-го в Україні було ухвалено закон «Про Вищий антикорупційний суд». Створення цього органу було однією з вимог МВФ. Восени минулого року відбулися вибори до новоствореного органу, що має здійснювати правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції, та проводити узагальнення судової практики щодо корупційних злочинів.

Можна сперечатися про те, чи потрібен окремий суд, що буде розглядати виключно корупційні злочини, які складають досить незначну частину від загальної кількості кримінальних правопорушень. Прихильники ідеї створення Вищого антикорупційного суду вважають, що спеціалізований суд, до складу якого увійшли професіонали високого рівня, які добре знаються саме на цій категорії справ, допоможе швидко і якісно розв’язати завдання по боротьбі з корупцією [1].

З початку вересня Вищий антикорупційний суд почав роботу.

В діяльності Вищого Антикорупційного суду України науковці та практичні працівники вбачають проблемні аспекти, зокрема:

1. Проблема з підсудністю та передачею справ ВАКС.

За даними державної судової адміністрації, Вищий антикорупційний суд може отримати щонайменше три з половиною тисячі справ.

На практиці це означає, що судді змушені будуть сконцентруватися часто на другорядних та подекуди старих справах, які роками пилилися у звичайних судах. Натомість, справи топ-корупції будуть повільно рухатися через перевантаженість суддів.

Суддя Вищого антикорупційного суду Леся Федорак на презентації Порядку денного встановлення справедливості, представленого громадськістю, повідомила, що за такого навантаження суддям доведеться лише півроку безперервно проводити підготовчі засідання.

2. Перших вироків можна чекати щонайменше два роки – і це в найбільш простих справах з незначною кількістю документів та свідків [2].

З метою вирішення цього питання Верховна Рада України внесла зміни до закону про Вищий антикорупційній суд. За ухвалення законопроекту проголосували 323 парламентарія.

Законопроект покликаний запобігти перевантаженню ВАКСУ величезною кількістю справ і залишити в його підпорядкуванні тільки справи, якими займаються Спеціалізована антикорупційна прокуратура і Національне антикорупційне бюро [3].

Зокрема до компетенції суду віднесено 22 склади злочинів, передбачених ст. 191, 206-2, 209, 210, 211, 262, 308, 312, 313, 320, 354, 357, 364, 364-1, 365-2,366-1, 368-2, 369-2 за наявності передбачених в законі умов.

3. Як передавати кримінальні провадження від місцевих судів до Вищого антикорупційного суду?

Частина суддів висловилася, що це має бути супровідний лист від суду першої інстанції до ВАКС. Є думка, що якщо справа передається за предметною підсудністю в межах юрисдикції кількох апеляційних судів, то це повинен вирішувати Касаційний кримінальний суд ВС.

Якщо не буде внесено зміни в цю норму, то вбачається більш конструктивною позиція, згідно зі ст. 369 КПК суд на виконання перехідних положень повинен винести ухвалу про передачу зазначеного провадження. У випадку, наприклад, коли це провадження належить до предмета підсудності Вищого антикорупційного суду, то, зрозуміло, ми

розпочинаємо з підготовчого судового засідання. А якщо виявиться, що провадження не підсудне ВАКС? Як він повинен тоді вчиняти? [1].

4. Якщо корупція – складова цілого «букету» злочинів?

Ще одне запитання – якщо до Вищого антикорупційного суду надходить провадження, в якому об'єднані і суб'єкт, який належить до підсудності ВАКС, і суб'єкт, який до неї не належить? Або якщо надходить провадження із сукупністю злочинів, частина яких підсудна ВАКС, частина – ні? Як тоді повинен вчиняти суд? Адже є вичерпний перелік тих злочинів, які можуть бути розглянуті ВАКС.

Можна було б виділити в окреме провадження ті злочини, які не підсудні ВАКС, і передати до Апеляційної палати до визначення підсудності. Однак є стаття, яка не дає цього зробити: якщо злочини пов'язані, то вони повинні бути розглянуті в межах одного провадження.

5. На теперішній час це ті питання, які залишаються відкритими і потребують законодавчого врегулювання на рівні внесення змін до КПК [1].

Список використаних джерел:

1. Вищий антикорупційний суд : невирішені питання. URL : https://racurs.ua/ua/2378-vyschyy-antykorupciynyy-sud-nevyrinya (дата звернення : 23.09.2019).
2. Щербан О. Початок роботи Антикорсуду: як вийти з можливого колапсу з тисячами справ. URL : https://www.pravda.com.ua/ columns/2019/08/22/7224112 (дата звернення : 23.09.2019).
3. Верховна Рада змінила закон про Вищий антикорупційний суд. 18 вересня 2019. URL : https://prm.ua/verhovna-rada-zminila-zakon-pro-vishhiy-antikoruptsiyniy-sud/ (дата звернення : 23.09.2019).

Яворська В. Г.
к.ю.н., доц., завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Андрусяк Г. М.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРУПЦІЙНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Загрози національній безпеці – це наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України [3]. Для розуміння характеру і спрямованості загроз національній безпеці взагалі та в аспекті корупційної злочинності слід надати їх класифікацію.

Учені класифікують загрози національній безпеці: за місцем зародження – на внутрішні і зовнішні; за масштабами можливого спричинення збитку – на глобальні, регіональні, національні і локальні; за вірогідністю реалізації – на реальні, потенційні й уявні; за ставленням до об'єктів безпеки – на особисті, групові, корпоративні, суспільні, державні, міжнародні; за ставленням до людської діяльності – на об'єктивні і суб'єктивні; за сферами безпеки [2] – в зовнішньополітичній, державної безпеки, сфері безпеки державного кордону України, у воєнній, внутрішньополітичній, економічній, соціальній та гуманітарній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній сферах, а також багатьох інших. Стаття 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» визначає, що на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві, серед інших, є поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності [3].

Вивчення класифікації реальних та потенційних загроз національній безпеці України, яку наведено в ст. 7 зазначеного Закону, приводить до висновку, що корупція вважається загрозою лише у сфері державної безпеки, що є дискусійним. Нині особливої уваги заслуговують ті з загроз, які завдають шкоди не тільки конкретній країні, але і всьому європейському та міжнародному співтовариству. З огляду на те, що через обмеженість потрібного обсягу дослідження не можна охопити весь спектр численних загроз та широке різноманіття класифікацій, які наводяться вченими, зупинимося на тих, від яких найбільше потерпають людина та держава через корупційну злочинну діяльність. Вочевидь не випадково законодавець ставить в один ряд з поширенням корупції такі загрози у сфері державної безпеки як зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності [1]. Аналіз діяльності злочинних угруповань за роки незалежності України дозволяє зробити висновок про тотальний характер їх негативного впливу на національну безпеку України. Це виявляється в тому, що загрози з боку організованої злочинності існують нині в різних сферах безпеки і їх вектор направлений на значну кількість об’єктів безпеки [2]. Дослідження змісту загроз у різних сферах життєдіяльності держави і суспільства як чинників, що негативно впливають на національну безпеку України, дозволяє виділити окремі з них, нейтралізація яких входить до компетенції правоохоронних органів і спеціальних служб [2]. Більшість дослідників розглядають національну безпеку як стан захищеності життєво-важливих цінностей та інтересів як суспільства загалом, так і окремих громадян держави. Отже, основними чинниками, які впливають на формування державної політики у цій сфері, є загрози цим цінностям та інтересам [4, с. 13]. Враховуючи, що організована злочинність і корупція залишаються загрозою національній безпеці України, ця тема завжди була актуальною як у наукових колах, так

і на державному рівні. Так, Рада національної безпеки і оборони України, проаналізувавши у межах контролю виконання рішення РНБО України «Про стан злочинності у державі та координацію діяльності органів державної влади у протидії злочинам і корупції» від 11 вересня 2016 р., введеного в дію Указом Президента України від 27 жовтня 2016 р. № 870, стан боротьби зі злочинністю і корупцією в Україні, вказала на нагальну потребу вжиття подальших ефективних заходів у цій сфері, а також визнала за доцільне створити Координаційну раду із запобігання і протидії злочинності та корупції як робочий орган РНБО України [3].

Втім слід звернутися до подій початку 90-х років минулого століття – періоду розбудови незалежної України, коли українці ще не мали досить глибокого уявлення про економічну і політичну свободу, а також навиків самостійної діяльності в умовах цієї свободи. Отримавши свободу дій, чимало людей сприйняли її як абсолютну, нічим не обмежену можливість отримання економічних та інших благ за будь-яку ціну, навіть шляхом учинення злочинів. Суспільство охопила хвиля духовного і, як наслідок, правового нігілізму. Такий стан духовної сфери і призвів до спалаху організованої злочинності [3] та розквіту корупції. За дослідженням проблеми організованої злочинності в Україні Міжвідомчим науково-дослідним центром з проблем боротьби з організованою злочинністю, який у той час діяв при Координаційному комітеті по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю, проведеним у 1999 р., реальна загроза з боку української організованої злочинності правам і свободам громадян полягає в тому, що вони придушуються актами насилля, лобіювання та протекціонізму. Внаслідок цього впливу конституційні права людини блокуються інтересами мафіозних співтовариств, які насаджують людині (за допомогою механізмів етнічного та релігійного тиску) свої варіанти політичного самовизначення, своїх вигідних кримінальним структурам

кандидатів до органів представницької, виконавчої та судової влади. Права людини постійно порушуються внаслідок прямої або опосередкованої організованої злочинної діяльності. Потенційна загроза правам і свободам громадян з боку організованої злочинності полягає в можливості чинення мафіозними і корумпованими структурами морального і матеріального терору щодо основних соціальних груп і інститутів суспільства. Загроза духовним цінностям і моралі в суспільстві полягає у насаджуванні координаторами та лідерами організованої злочинності ідеології злочинного світу, її романтиці, особливо за умов ідеологічного вакууму перехідного періоду [4]. Цей вакуум заповнювався виникненням різних течій та рухів.

Діяльність організованих злочинних угруповань спрямована на незаконне збагачення, розбещення молоді, створення стереотипу красивого життя, формування особливого типу «крутої» людини, здатної піти на будь-який учинок. Падіння моралі, у свою чергу, призводить до повного знецінювання життя людини, підтвердженням чого є, наприклад, повідомлення ЗМІ про те, що злочинці заради заволодіння приватизованим житлом позбавляють їх власників життя. Потенційна загроза полягає у поглинанні значної частини офіційної політики у сфері моралі та духовного розвитку суспільства ідеологією організованої злочинності. Цьому розвитку подій сприяють розробка деякими вченими «теоретичних положень» про «необхідність конверсії тіньових капіталів для ресурсного забезпечення реформ», «про добропорядність і невинність більшості злочинців, які орудують у сфері економіки», «про об’єктивну користь існування і діяльності мафіозних структур для реформ» [2].

Як констатують вчені, розпад СРСР сприяв процесу порушення принципів соціальної справедливості, нівелюванню моральних цінностей. Динаміка цих процесів – інтенсивному розвитку тіньової економіки й

організованої злочинності, лідери яких використовували також і терористичні способи дій для вирішення питань економічного та політичного характеру.

Аналізуючи причини зростання масштабів тероризму в Україні, В. О. Глушков робить висновок, що він розвивається завдяки тим умовам, в яких можна безкарно протиправним шляхом вилучати максимальні кошти за рахунок неправомірного перерозподілу національного прибутку і втрати владою ефективного контролю. За злочинними діями проглядається чітка соціальна позиція та політичні інтереси зацікавлених осіб і кіл. Як слушно зазначає вчений, це дає підстави говорити про реальність інтеграції тероризму й організованої злочинності, яка зараз набула такої сили, що дає можливість авторитетам кримінального середовища здійснювати акції, здатні викликати соціально-економічні ускладнення не тільки в одному регіоні, а й у державі. Схильність різних екстремістських і кримінальних угруповань до терористичних дій особливо виявляється в кульмінаційні моменти соціально-політичної кризи, ослаблення державної влади. У 2004 р. вчений у своїй праці [5] небезпідставно попереджав про подібну небезпеку в Україні, де несприятливий перебіг подій неминуче стимулюватиме зростання насильства та поширення тероризму, що ми і спостерігаємо нині в Україні. Отже, загроза конституційному ладу України з боку організованої злочинності проявляється у намаганні створення нею на державному і регіональному рівнях паралельних нелегальних структур, незаконних збройних формувань для захисту інтересів своїх організованих злочинних структур. Із цією метою вона здійснює підготовку, фінансування і організацію прямих антиконституційних дій, у тому числі у вигляді розпалювання національної ворожнечі, організації масових заворушень, закликів з метою захоплення влади, стимулює вчинення таких злочинів проти держави, як бандитизм, контрабанда тощо. Проникнення

членів організованої злочинності в політичні партії та рухи, державні органи влади (включаючи і місцеві органи влади), корупція політичних діячів і державних посадових осіб призводять до втрати громадської довіри до уряду і політичного курсу, до нарощування напруженості в суспільстві.

Вплив організованих злочинних угруповань можна спостерігати і в тому, як за допомогою грошових внесків у проведення виборчих кампаній їх членам вдається, завдяки проникненню в законодавчі органи влади, чинити тиск на виборчий процес. Такі явища є основним ворогом демократії, оскільки вони підривають довіру громадян до діючих у суспільстві законів. Паралельно з цим відбувається процес зрощення частини представників органів місцевого самоврядування з кримінальним середовищем. «Політизація» окремих «авторитетів», а особливо лідерів бандитського спрямування, не свідчить про їхню відмову від характерних способів вирішення спірних питань насильницькими методами. Більш того вони використовуватимуться і в політичних суперечках. Лідери окремих партій допускають застосування і силових методів боротьби за владу. Проголошуючи лояльне ставлення до існуючої в Україні влади, не виключають використання у кризовій ситуації антиконституційних методів боротьби і не нехтують учиненням аморальних і протиправних дій у боротьбі за владу ціною позбавлення життя окремих громадян. Претенденти на місця в парламенті під час збору підписів удаються до політичного шахрайства, видаючи себе за представників партій, які мають найбільший вплив у вказаному регіоні. Загалом зареєстровані відповідно до вимог чинного законодавства України політичні партії та громадські організації офіційно не ставлять за мету застосування насильницьких методів заради досягнення політичних цілей. Однак деякі з них мають суттєвий вплив на незареєстровані політичні структури з ознаками

воєнізованих, серед членів яких є чимало осіб із певним досвідом участі в бойових діях, навичками диверсійно-терористичної діяльності, що створює загрозу поширення в Україні тероризму як крайньої форми політичної боротьби.

Список використаних джерел:

1. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України № 1698-18 // *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 47. Ст. 2051.
2. Про національну антикорупційну стратегію на 2015-2020 рр. : Указ Президента України від 21 жовтня 2015 р. № 1001/2011. URL : http://www.president.gov.ua.
3. Буракова Л. Почему у Грузии получилось. Москва : ООО «Юнайтед Пресс», 2011. 271 с.
4. Козак В. І. Феномен корупції : науковий погляд на реальний стан в Україні / Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_2/30.pdf.
5. Пасічник В. М. Демократизація державного управління у контексті забезпечення національної безпеки та боротьби з корупцією. *Демократичне врядування*. 2014. Вип. 13. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_1.

Яворська В. Г.
к.ю.н., доц., завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Герилів Д. Ю.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ

Для уточнення поняття кримінально-виконавча політика проаналізуємо визначення цієї категорії в наукових публікаціях.

П. Л. Фріс під останньою розуміє «…визначення основних напрямків правотворчої діяльності держави і правозастосувальної діяльності відповідних державних органів у сфері реалізації кримінальних покарань» [1, с. 17].

І. Г. Богатирьов пов’язує зміст кримінально-виконавчої політики України зі стратегією держави у сфері виконання кримінальних покарань та Концепцією державної політики у сфері кримінальної юстиції й забезпечення правопорядку в Україні, не даючи в цілому визначення поняття кримінально-виконавчої політики [2, с. 3].

А. Х. Степанюк переконаний, що більш об’ємним за змістом є термін «політика у сфері виконання покарань», поряд з яким можливе застосування терміна «кримінально-виконавча політика». Під першим, зокрема, він розуміє таке: «…політика в сфері виконання покарань визначає цілі, принципи, стратегію, напрямки діяльності органів і установ виконання покарань, її основні форми й методи» [3, с. 4]. При цьому термін «кримінально-виконавча політика» вчений вживає для: позначення державної доктрини саме в царині виконання покарань і її реалізації на практиці у вигляді застосування державного примусу до засуджених, що виявляється в обмеженні їхніх прав і свобод; найменування галузі наукових знань, що становлять теоретико-пізнавальну категорію. І. С. Яковець теж вважає, що «…стосовно ж напрямку діяльності держави у сфері виконання кримінальних покарань слушним є вживання терміна «політика у сфері виконання кримінальних покарань», бо він є більш містким, аніж «кримінально-виконавча політика», бо не обмежується застосуванням державного примусу… політика у сфері виконання покарань – це ті принципи і цілі, які держава запроваджує в життя при створенні і застосуванні норм кримінально-виконавчого права, визначенні цілей, принципів, стратегії, напрямків діяльності органів та установ виконання покарань, їх основних форм і методів» [4, с. 16-18].

На думку В. В. Кондратішиної, «кримінально-виконавча політика» й «політика у сфері виконання кримінальних покарань» є термінами-синонімами, що відображають суть і зміст одного й того самого явища,

пов’язаного з формуванням, закріпленням і реалізацією мети кримінального покарання та завдань кримінально-виконавчої діяльності суспільства й держави в цілому та її уповноважених органів і УВП зокрема, а тому виражаються в наукових термінах по-різному, залежно від того, прихильником якого терміна є автор [5, с. 19]. Разом із тим, як свідчить аналіз наукових джерел, більш уживаним є поняття «кримінально-виконавча політика», яка є складовою політики у сфері боротьби зі злочинністю [6, с. 4].

У зарубіжній літературі вчені теж по-різному підходять до визначення змісту кримінально-виконавчої політики. Так, О. І. Зубков вживає і термін «політика у сфері виконання кримінальних покарань», і «кримінально-виконавча політика», по суті, не розмежовуючи цих понять [492, с. 1-8]. Такої самої позиції дотримується В. О. Уткін [7, с. 1-8].

В інших зарубіжних публікаціях ідеться про кримінальну політику, яка гіпотетично включає в себе кримінально-процесуальну та пенітенціарну політику [8, с. 367-371].

Водночас, вітчизняні вчені Коваленко В. В. і Колб О. Г. у науковій статті «Про проблеми використання в кримінально-виконавчому праві України деяких термінів і понять» зазначають, що у кримінально-виконавчій діяльності головний акцент робиться на зовнішніх впливах на особу засудженого, у тому числі формами, силами, засобами виправлення та ресоціалізації (режиму, пробації, суспільно корисної праці, соціальновиховної роботи, загальноосвітнього й професійно-технічного навчання, громадського впливу), з тим, щоб досягти мети покарання (ч. 2 ст. 50 КК України) [9, с. 264]. При цьому, як це випливає зі змісту ч. 4 ст. 6 КВК України, зазначені засоби виправлення і ресоціалізації засуджених застосовується в обов’язковому порядку, з урахуванням виду покарання, особистості засудженого, характеру, ступеня суспільної небезпеки і

мотивів вчиненого кримінального правопорушення та поведінки засудженого під час відбування покарання. У цьому законоположенні окремі вітчизняні вчені вбачають реалізацію принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань [10].

Список використаних джерел:

1. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України : автореф. дис. … д-ра юрид. Наук. Київ, 2006. 36 с.
2. Богатирьов І. Г. Українська пенітенціарна наука : монографія. Харків : Харків юридичний, 2008. 294 с.
3. Кримінально-виконавче право України : підручник / А. Х. Степанюк та ін. Харків : Право, 2006. 256 с.
4. Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України : навч. посіб. / за ред. проф. А. Х. Степанюка. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 624 с.
5. Кондратішина В. В. Кримінально-виконавча політика України: формування та реалізація : дис. … канд. юрид. Наук. Львів, 2009. 275 с.
6. Кримінально-виконавче право України : підручник / В. М. Трубников та ін. ; за заг. ред. В. М. Трубникова. Харків : Право, 2001. 384 с.
7. Уголовно-исполнительное право России: теория, законодательство, международные стандарты, отечественная практика конца XIX-XXI века : учеб. для вузов / под ред. А. И. Зубкова. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : НОРМА, 2005. 720 с.
8. Шнайдер Г. Й. Криминология / пер. с нем. под общ. ред. и с предисл. Л. О. Иванова. Москва : Прогресс-Универсал, 1994. 504 с.
9. Коваленко В. В., Колб О. Г. Про проблеми використання в кримінально-виконавчому праві України деяких термінів і понять. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 259-266. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2010_3_25.
10. Конопельський В. Я. Кримінально-виконавчі засади диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2015. 36 с.

Яворська В. Г.
к.ю.н., доц., завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Грабовинська М.-І. Ф.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ЗАПАСНОГО СУДДІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У Стратегічному плані розвитку судової влади України на 2015-2020 роки наголошується, що саме на державі лежить обов'язок забезпечити своїм громадянам ефективний засіб юридичного захисту та право на справедливий суд згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [1]. Реформа правосуддя передбачає оновлення й кримінального процесуального закону (Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр.). Основною метою такого оновлення визначено удосконалення процесуального забезпечення справедливості і права на захист під час кримінального провадження [2].

Такі законодавчі підходи спонукають до теоретико-праксеологічної дискусії, актуалізують обговорення питань оптимізації здійснення кримінального провадження. На розгляд Верховної Ради України періодично вносяться законопроекти про внесення змін і доповнень до КПК України [3].

Відповідно до ст.ст. 8 та 9 КПК кримінальне провадження здійснюється з додержанням засад законності та верховенства права, згідно з якими людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями й визначають зміст та спрямованість діяльності держави [4].

Введення у вітчизняний кримінальний процес такого суб'єкта представника судової системи як запасний суддя, переслідує мету

убезпечити здійснення судочинства у конкретній кримінальній справі від невиправданого затягування судового розгляду, обмеження прав та законних інтересів заінтересованих осіб. Його залучення до участі в кримінальному провадженні є втіленням реалізації ідеї процесуальної економії, яка не просто виконує функцію математичного зменшення витрат, а передусім їх раціоналізацію з метою підвищення ефективності процесу [5, с. 15].

Так, на наше переконання, однозначно має бути наділений запасний суддя й правом заперечувати з приводу заявленого щодо нього відводу. Таке його право логічно випливає із визначеного у ч. 1 ст. 75 КПК України права учасників кримінального провадження заявляти відвід судді за наявності обставин, якщо суддя: 1) є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, близьким родичем чи членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача; 2) він брав участь у цьому провадженні як свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник; 3) він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах провадження; 4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості; 5) у випадку порушення встановленого ч. 3 ст. 35 КПК України порядку визначення судді для розгляду справи [4].

Нормами чинного законодавства не окреслено активність запасного судді у діяльності з дослідження доказів. Виходячи з положень КПК України, до моменту заміни судді в порядку ст. 320 КК України, запасний суддя, перебуваючи у залі судового засідання виконує виключно роль спостерігача в дослідженні доказів, на відміну від основного судді, який для перевірки належності, допустимості та достовірності доказів, що надані сторонами кримінального провадження, наділений

повноваженнями: щодо включення питань до ухвали про проведення експертизи (ч. 3 ст. 332 КПК); ставити запитання під час допиту обвинуваченого (ст. 351), свідків (ст. 352 КПК), потерпілого (ст. 353 КПК) чи експерта (ст. 356 КПК) [4]. На необхідність здійснення судом певної активності у встановленні обставин кримінального правопорушення вказують й окремі положення КПК України. З ініціативи суду можуть бути проведені й деякі слідчі (розшукові) дії, зокрема : допит експерта (ч. 1 ст. 356 КПК); дослідження документів 160 (ст. 358 КПК); огляд на місці (ст. 361 КПК); експертиза в порядку ч. 2 ст. 332 КПК; повторний допит свідка (ч. 13 ст. 352 КПК); одночасний допит (ч. 14 ст. 352 КПК) [4].

Список використаних джерел:

1. Стратегічний план розвитку судової влади України на 2015-2020 рр., затв. Радою суддів України 21 грудня 2012 р. URL : http://court.gov.ua/969076/rsusp. (Дата звернення 11.04.2018).
2. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр. : Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015. URL : http://zakon.rada.gov.ua/go/276/2015 (дата звернення : 11.04.2018).
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо забезпечення додаткових гарантій прав учасників кримінального провадження на справедливий суд) : Проект Закону № 2871. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH27R00I.html (дата звернення : 11.04.2018).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL : http://zakon3.radakopc.gov.ua/laws /show/4651-17/print1458049476321499 (дата звернення : 11.04.2018).
5. Канюка І. М. Принцип процесуальної економії в кримінальному судочинстві України : дис. … канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 225 с.

Яворська В. Г.
к.ю.н., доц., завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Козловська С. М.
студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Ефективність роботи кримінально-виконавчої системи багато в чому залежить від суворого дотримання засудженими законів і встановлених правил поведінки, безумовного виконання ними всіх законних вимог, які висуває до них адміністрація місць відбування покарань [1, с. 13].

Злочинність, що вчиняється засудженими у місцях позбавлення волі, містить в собі деструктивну основу, що підвищує суспільну небезпечність таких діянь. Закономірна можливість існування пенітенціарної злочинності (незважаючи на зусилля адміністрації) у виправних установах є наслідком підвищеної небезпеки злісних правопорушників із середовища позбавлених волі й осіб з неминучим соціально-психологічним явищем – кримінальної субкультури. Цей аспект найбільш притаманний умисному застосуванню насильства щодо співробітника установи виконання покарань та примусу засуджених до підпорядкування злочинним традиціям і звичаям, кримінальним угрупованням й «авторитетам» [1, с. 13].

Враховуючи це, виникає необхідність у пошуку, поряд з уже відомими методами кримінально-правового впливу, нових більш ефективних шляхів і засобів запобігання вчиненню дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, та виправлення осіб, засуджених за даний злочин.

Основними показниками небезпеки в теорії та правозастосовній практиці визнаються: поширеність дій; характер вчинених дій; наступ

шкідливих наслідків або ймовірність їх настання, значущість шкоди; ступінь реалізації протиправних задумів; інші ознаки, що містяться в кримінально-правових нормах (повторність, рецидив та ін.). Якщо показники визначені в законі, то відмежування злочинів від проступків не викликає великих труднощів, хоча і в цьому випадку продовжують мати місце неточності у кваліфікації діянь [2, с. 34].

Разом з тим, розмежування їх значно ускладнюється тоді, коли показники сформульовані в законі у вигляді оціночних понять або взагалі не вказані. Звертаючись у зв'язку з цим до ст. 392 КК України, слід мати на увазі, що за прояв небажаної поведінки винного (виражається в дрібних, не настільки небезпечних для суспільства вчинках) негативна оцінка його діяння може зводитися до можливості застосування дисциплінарних заходів впливу по відношенню до нього. Торкаючись природи даного роду правопорушень, А. А. Піонтковський писав, що в цьому випадку «діяння не досягає ступеня суспільної небезпеки, яка обов'язково вимагає кримінальної відповідальності за його вчинення. Тому й тут учинене правопорушення є по суті вже не злочином, а антигромадським проступком, відповідальність за який визначається в громадському порядку» [3, с. 99].

Найбільшу небезпеку в установах виконання покарань становлять злочини, поєднані з нападом засуджених на особовий склад варти з метою усунення перешкод для здійснення задуму і заволодіння зброєю, яку вони використовують для збройного опору при подальшому їх затриманні, а також для вчинення нових злочинів [4, 27].

Таким чином, дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є злочином, що більшою мірою є характерним для засуджених середнього віку. У цьому віці у засуджених спостерігається велике прагнення до самоствердження, причому вплив корисних соціальних

зв’язків на формування особи значно ослаблений. Нерідко осіб цієї вікової групи відрізняють безвілля, байдужість до оточуючих, невміння розібратися в життєвих конфліктах, безконтрольність поведінки, якій властиві відхилення від норм моральності, наявність вузькоегоїстичних поглядів і стереотипів. Особи віком 30-49 років найчастіше виступають у ролі організаторів злочину. Вчинювані ними злочинні дії мають менш спонтанний характер, більш осмислені, частіше супроводжуються закликами до масової непокори адміністрації установи виконання покарань [5, с. 286].

Список використаних джерел:

1. Назаров С. В. Уголовно-правовая ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества : дис. … канд. юрид. наук. Москва, 2000. С. 13.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. Київ : Юрінком Інтер, 2016. С. 34.
3. Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Москва, 1961. С. 99.
4. Богатирьов І. Г. Протидія кримінально-протиправним посяганням, що дезорганізують роботу пенітенціарних установ. *Протидія злочинності: теорія та практика* : зб. матер. VI Міжвуз. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16 травня 2014 року). Київ, 2014. С. 27.
5. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях : монографія. Київ : Золоті ворота, 2013. С. 286.

Яворська В. Г.
к.ю.н., доц., завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Мазурок Т. В.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ – ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Особливим інститутом громадянського суспільства в Україні є інститут адвокатури. Про це свідчить імператив професійного захисту прав та законних інтересів осіб у суді, публічно-правовий статус досліджуваного інституту, надання державою права на отримання юридичної допомоги абсолютно всім фізичним і юридичним особам.

На сьогоднішній день розвиток цього інституту відбувається в рамках процесу модернізації правової системи – комплексу соціальних, економічних, правових, політичних, культурних та інтелектуальних трансформацій. Для інституту адвокатури України цей процес є дуже складним і суперечливим, оскільки в державі ще не сформувалися надійні механізми практичної реалізації громадянських прав і свобод.

В усіх цивілізованих країнах світу інститут адвокатури ґрунтується на кількох згальноприйнятих принципах, наведених нижче [1, с. 7-8].

1. Адвокатура – інститут громадянського суспільства, головною метою створення якого є захист приватних осіб у правовому спорі з державою. Тому адвокат – незалежний юрист, практикуючи індивідуально чи разом із колегами, забезпечує себе самостійно, отримуючи гонорари від своїх клієнтів.

2. Адвокатська діяльність ґрунтується на особливих, довірчих, конфіденційних відносинах між адвокатом і клієнтом, що охороняються не лише законом, а й нормами професійної етики. Водночас ці стосунки

перебувають під загрозою зловживань як з боку недобросовісних адвокатів, так і з боку недобросовісних клієнтів. Зважаючи на специфіку адвокатської діяльності, вона перебуває під контролем професійних асоціацій адвокатів, які відіграють, як зазначено в «Основних положеннях про роль адвокатів» (прийнятих восьмим Конгресом ООН 1990 року), «життєву роль у підтримці професійних стандартів і етичних норм» та здійснюють дисциплінарний суд над адвокатами – порушниками правил професійної поведінки.

3. Професійний обов'язок кожного адвоката – брати участь у наданні безкоштовної юридичної допомоги малозабезпеченим.

4. Юридична допомога представникам соціально незахищених верств населення фінансується державою. Обов'язок професійних асоціацій адвокатів – забезпечувати проведення захисту з кримінальних справ за призначенням.

5. Уряд повинен, відповідно до вищезазначеного документа ООН, «забезпечити адвокатам можливість виконувати всі їх професійні обов'язки без залякування, будь-яких перешкод, турбування та недоречного втручання в їхню діяльність».

Жоден нормативно-правовий акт України та жоден міжнародно-правовий документ не визначають адвокатуру державним або підпорядкованим державі органом. Зокрема, в Україні інститут адвокатури здійснює свою діяльність на основі Закону України «Про адвокатуру» [втратив чинність], який забезпечує незалежність адвокатури, регламентує надання юридичної допомоги, захист їх прав та інтересів у суді тощо. В ст. 1 Закону встановлено, що українська адвокатура – це професійне громадське об'єднання. А оскільки громадські організації є невід'ємною частиною громадянського суспільства, відповідно, й інститут адвокатури можна вважати його інститутом.

В літературі термін «громадянське суспільство» використовується в трьох значеннях:

1) як громадянське (civil), цивільне суспільство, що протиставляється нецивілізованому, варварському суспільству;

2) як феномен античного полісу – громадянська община;

3) як буржуазне суспільство, в якому сфера приватних справ та інтересів звільняється від прямого впливу державних інститутів, стає автономною, безпосередньо незалежною від держави сферою життєдіяльності людей [2, с. 23].

Історичні відомості про діяльність інституту адвокатури свідчать про те, що первинні риси та форми досліджуваного інституту зародилися у вигляді приватно-правової діяльності.

В Україні інститут адвокатури, як самостійний правовий інститут, починає свій розвиток з 1864 р. після проведення судової реформи. Остання сприяла відділенню адвокатури від адміністрації, закріпленню права громадян на захист у суді тощо. Адвокатів у ті часи називали повіреними. Їх розподіляли на дві категорії – присяжних повірених (особи з вищою юридичною освітою та стажем роботи в суді не менше п’яти років) і приватних повірених (особи, які досягли 18-річного віку та склали іспити в окружному суді або судовій палаті і отримали свідоцтво на право ведення судових справ). На відміну від присяжних повірених, приватні повірені могли виступати в тих судах, до яких вони були приписані і які здійснювали нагляд за їхньою діяльністю [3, с. 21].

Через певний час в адвокатурі України відбулися деякі зміни, зокрема було створено перші організаційні форми, визначено основні принципи адвокатури (відносна свобода адвокатської професії, система визначення гонорару і т. ін.).

Однак, зважаючи на те, що в ці роки Україна не мала своєї

державності, українська адвокатура належним чином розвиватися далі не могла.

У кінці 20-х рр. XX ст. народний комісаріат юстиції запровадив при президії колегії захисників інститут стажистів (випускники юридичних факультетів) і практикантів (особи, які мали два роки трудового стажу). Тому особливим моментом для української адвокатури того часу була реорганізація форм роботи членів колегії захисників, скасування приватної адвокатської практики та перехід на колективну форму. Крім того, це був новий етап в історії адвокатури України, який був пов'язаний зі створенням у містах юридичних консультацій.

Під час Великої Вітчизняної війни справи у військових трибуналах розглядалися у прискореному порядку, без захисника та прокурора. Втім, правосуддя військового часу на розвиток інституту адвокатури не вплинуло.

До середини 70-х рр. XX ст. адвокатура України пройшла шлях реформування та пошуків ефективних форм і методів надання юридичної допомоги фізичним та юридичним особам. Престижність та ефективність її діяльності перебували на невисокому рівні через недооцінку і притлумлення принципів демократії, порушення прав людини, декларативний характер проголошених у суспільстві прав та свобод, відсутність змагального судочинства. Інститут адвокатури все ще пербував під пильною увагою державних органів. Але відбулися й позитивні зрушення – у правовому статусі адвокатів відбулися зміни, спрямовані на утвердження незалежності професії, зокрема було організовано юридичні консультації та встановлено порядок їх діяльності [4, с. 232-233].

З моменту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. місце адвокатури в українському суспільстві помітно визначилося. Однією з необхідних умов захисту прав людини вже зараз беззаперечно

сприймається незалежність адвокатури. Важливим підтвердженням цього є прийнятий 19 грудня 1992 р. Закон України «Про адвокатуру», згідно з яким адвокатура є не тільки добровільним професійним громадським об'єднанням, а й покликана сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, подавати їм іншу юридичну допомогу. Отже, головний суб'єкт надання правової допомоги – адвокат – повинен бути захищений в першу чергу від держави.

З огляду на специфіку адвокатської діяльності та її еволюцію, інститут адвокатури України посідає помітне місце у громадянському суспільстві.

Адже його основні функції – зокрема забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах [5] – спрямовані на охорону і захист законних прав та інтересів громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб та суспільства.

Підводячи підсумок, зазначимо, що адвокатура України є публічно-правовим інститутом громадянського суспільства, який покликаний захищати та представляти інтереси не тільки окремих осіб, а й всього суспільства в цілому. Тобто цей інститут існує та розвивається для захисту індивідуальних і суспільних благ.

Список використаних джерел:

1. Гвоздій В. А. Адвокатура України: історія та сучасність, досвід і перспективи. *Адвокатура України: історія та сучасність* : матеріали Всеукр. круглого столу. Київ ; Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2013. С. 5-9.
2. Чебаненко А. М. Правова допомога і правові послуги – «дві великі різниці». *Закон і Бізнес*. 2001. № 7 (17-23 лют.). С. 28.
3. Чепис О. І. Категорія інтересу в цивільному праві : дис. канд. юрид. наук. Ужгород. нац. ун-т, 2009. 215 с.
4. Яновська О. Г. Кримінальний процес: основні аспекти

адвокатської діяльності : посібник викладача. Київ : ТОВ «7К», 2010. 235 с.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI // *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

Яворська В. Г.
к.ю.н., доц., завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Марків Л. Л.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Категорія збитків в праві є однією з давно відомих, а інститут відшкодування збитків – основоположним при захисті суб'єктом господарювання своїх законних прав та інтересів. При цьому, застосування такої форми відповідальності у багатьох сферах господарювання не отримало належного розповсюдження, однією із причин чого є невизначеність такого поняття.

В юридичних термінологічних словниках визначення поняття «збитки» зазвичай надається через положення законодавства [1]. У Словнику української мови під збитками розуміються матеріальні втрати. «Бути в збитку» означає зазнавати матеріальних втрат [2].

Збитки – це негативні наслідки, втрата чогось, матеріальна шкода. Загальні положення щодо збитків закріплювалися ще Цивільним кодексом УРСР від 16 грудня 1922 р., де під збитками розумілись як дійсна шкода майну, так і упущена користь в звичайних умовах обороту (ст. 117 Цивільного кодексу УРСР від 16 грудня 1922 р.) [3]. Сьогодні щодо сфери господарювання ч. 2 ст. 224 ГК України встановлює, що під збитками розуміються витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена

сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною [4], тобто фактично знову ж таки йдеться не стільки про визначення такого поняття, скільки про перерахування складових цього поняття. Визначення поняття збитків через їх склад дається і в ЦК України, який є відмінним від складу за ГК України, зокрема, встановлено, що збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) (ст. 22 ЦК України) [5]. Таким чином, нормативне визначення поняття збитків на законодавчому рівні ані раніш, ані тепер не закріплюється, а діючі ЦК України та ГК України лише перелічують складові збитків, що не повною мірою відображає всі аспекти такого складного явища та сьогодні стримує можливості його застосування.

В законодавстві не виробленого єдиного підходу до визначення поняття «збитки» взагалі, та у сфері господарювання, зокрема, а існуючі сьогодні положення або надають визначення через складові збитків, або надають таке визначення для конкретних відносин, що не відображає повною міру природи такого явища, як збитки.

Список використаних джерел:

1. Юридичний словник-довідник. URL : http://subject.com.ua/pravo/dict/418.html.
2. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL : http://sum.in.ua/s/zbytky.
3. Про надання чинності Цивільному кодексу УРСР : Постанова ЦВК УРСР від 16 грудня 1922 р. // ЗУ УРСР. 1922. № 55. Ст. 780. URL : http://deminov.dp.ua/grazhdanskoe-pravo-i-process/ckcodecs-ussr-1922.
4. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.

Яворська В. Г.
к.ю.н., доц., завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
Слюсарчук Л. Т.
студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

УЧАСТЬ АДВОКАТА В ДОПИТІ ЕКСПЕРТА ТА СПЕЦІАЛІСТА

Під час судового провадження сторона захисту наділена комплексом прав, які дають їй можливість шляхом заяви клопотань ініціювати окремі процесуальні дії. Причетність до збирання й перевірки зібраних і наданих сторонами доказів незацікавлених осіб, якими можуть бути експерт та спеціаліст, значно підвищує довіру суду до якості таких доказів. Адвокат повинен враховувати ці обставини і в потрібних для підтвердження позиції захисту та виконання захисної функції випадках ініціювати запрошення в судове засідання фахівців з метою використання їх знань для надання допомоги суду в оцінці наявних доказів та прийнятті правильних судових рішень.

Знання незацікавлених в результатах розгляду матеріалів кримінального провадження осіб можуть знадобитись для підтвердження чи спростування висновків проведених під час досудового розслідування експертиз, для розв'язання питання щодо потреби й можливості призначення додаткових, повторних чи й нових первинних експертиз, для оцінки стану й доказового значення наданих суду документів чи речових доказів тощо. З цією метою сторона захисту може скористатись можливістю і заявити клопотання суду про виклик для участі в судовому розгляді таких процесуальних осіб як експерт чи спеціаліст для їхнього допиту з метою отримання кваліфікованої оцінки певних доказів чи обставин їх збирання [1, с. 92].

За клопотанням сторони захисту суд має право викликати експерта

для допиту і роз'яснення висновку (ч. 1 ст. 356 КПК України), скористатися усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста, наданими на підставі його спеціальних знань (ч. 1 ст. 360 КПК України). Сторона захисту для доведення достовірності висновку залученого за її ініціативою експерта або для спростування достовірності чи висловлення сумніві щодо правильності висновку експерта, залученого за клопотанням сторони обвинувачення, має право надати відомості, які стосуються його знань, вмінь, кваліфікації, освіти і підготовки, що може вказувати на кваліфікацію цієї особи.

Висновок експерта завжди вважали і вважають сьогодні одним з важливих і об'єктивних та науково-обґрунтованих джерел доказів. У переважній більшості випадків потрібні для правильного вирішення кримінальної справи експертизи проводяться під час досудового розслідування за клопотанням сторони обвинувачення, сторони захисту до слідчого судді про залучення експерта й призначення експертизи (ст. 243 КПК України). Якщо такими експертизами встановлюються фактичні дані, що можуть бути доказами у справі і ці докази сторона обвинувачення вважає належними й достатніми для відстоювання позиції обвинувачення, то на них посилається прокурор в обвинувальному акті. Це можуть бути докази, які підтверджують обвинувачення або спростовують висунуті підозри [2, с. 247].

Завданням адвоката є своєчасна оцінка висновку експерта, висунення заперечень, клопотання про призначення додаткових експертиз і зазвичай більшість спірних з точки зору сторони захисту моментів розв'язується в ході досудового розслідування. Проте можуть виникати ситуації, коли наявні в матеріалах кримінального провадження експертизи та їхні висновки як джерела доказів можуть викликати сумніви чи запитання з боку сторони захисту і на такі запитання відповідей під час досудового

розслідування не отримано. Тому не виключеним є й те, що матеріали судових експертиз і висновки експерта підлягатимуть окремій оцінці судом і в прийнятті правильного судового рішення важлива роль належатиме адвокату, котрий також має право на висловлення своєї думки в судовому засіданні щодо оцінки цих доказів. З цією метою суд за своєю ініціативою або за клопотанням адвоката може викликати в судове засідання експерта. Можливість і порядок допиту експерта в суді чітко встановлений вимогами статті 356 КПК України, згідно з якими експерт може бути викликаний для допиту для роз'яснення висновку за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суду [3].

Допит експерта в суді (ст. 356 КПК України) є способом перевірки судом достовірності висновку та його значення для справи. Предметом допиту експерта за клопотанням сторони захисту може бути з'ясування питань щодо: повноти проведення дослідження; правильності у обранні експертної методики і її допустимості для конкретного випадку, про наявність інших зокрема й конкурентних методик; застосованого обладнання, забезпечення його метрологічного контролю, перевірки, калібровки тощо; повноти й обґрунтованості відповідей на всі поставлені на вирішення експерту запитання; щодо придатності наданих об'єктів дослідження і порівняльних зразків, їхнього стану на момент надходження до експерта і після проведення досліджень; достатності досліджуваних об'єктів і порівняльних зразків для проведення експертного дослідження й формулювання висновку; зрозумілості й окремих неточностей у формулюванні висновків тощо. На важливість для забезпечення функції захисту такого допиту експерта в суді під час оцінки висновку проведеної експертизи вказують багато хто з науковців і практиків, зазначаючи при цьому, що навіть у випадку, коли адвокат сам здатен спростувати

висновки, які викладені у висновку експерта, відповідні пояснення спеціаліста, що надані в суді, будуть йому в цьому серйозною підмогою, оскільки статус пояснень адвоката не передбачає використання їх змісту як доказів, а допит експерта в суді є джерелом отримання доказів [4, с. 66]. Предметом допиту експерта в суді може бути з'ясування питання щодо можливості таких експертних досліджень та достатності матеріалів для них, а також правильності формулювання пропонованих судом запитань, що можуть бути поставлені на вирішення експерту.

Зазвичай адвоката можуть цікавити такі питання: наявність дійсної потреби у використанні спеціальних знань; повнота і достовірність та придатність наданих для проведення експертизи матеріалів (вихідних даних); кваліфікація експерта; забезпечення процесуального порядку призначення й проведення експертизи; узгодженість висновку експерта з матеріалами кримінальної справи; обґрунтованість і науковість висновку експерта й узгодженість його результативної частини з дослідницькою; наявність мотивування у випадку непогодження з висновками експерта, наявність або відсутність в матеріалах справи даних, що вказують на зацікавленість експерта або інших обставин, які дають підстави для його відводу [5].

Але, на нашу думку, варто відрізняти допит експерта в суді від допиту судом спеціаліста. Вважаємо за потрібне ще раз наголосити на тому, що згідно з положеннями статті 356 КПК України, за клопотанням сторони захисту суд має право викликати експерта для допиту для роз’яснення висновку. Отже, предметом допиту такої особи є лише коло питань, що стосуються підготовки й проведення експертизи та надання висновку і його оцінки як джерела доказів. Вважають, що зазвичай адвокат та інші учасники судочинства використовують допит експерта для з'ясування таких питань: достатність об’єктів і зразків для порівняльного

дослідження для надання висновку, яка визначається з урахуванням використовуваних при проведенні експертизи методик; надійність методів й обладнання, використаних для проведення експертизи (точність і вивіреність методів, проведення перевірки обладнання перед його застосуванням); наукова обґрунтованість експертної методики, граничні умови її використання, допустимість застосування даної методики у конкретному випадку; обґрунтованість висновків експерта, взаємозв'язок й взаємообумовленість висновків й дослідницької частини висновку. Оцінка показань експерта в такому випадку буде аналогічною з оцінкою інших доказів, тобто вона полягає у визначенні достовірності, доброякісності показань, а в кінцевому рахунку – можливості на підставі повідомлених експертом відомостей встановити об'єктивну істину за кримінальною справою [6, с. 25].

Список використаних джерел:

1. Колесник В. А. Залучення експерта сторонами кримінального провадження на стадії досудового розслідування. *Вісник Академії адвокатури України.* 2016. Т. 13. Число 3 (37). С. 87-96.
2. Сенченко Н. М. Оцінка висновку експерта в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 4. Т. 2. 2014. С. 243-247.
3. Кримінально процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
4. Белоглавек А. И., Хотова Р. Эксперты в международных условиях: в гражданских и уголовных судебных процессах, арбитражных и инвестиционных разбирательствах / науч. ред. пер. Т. В. Фиников, И. А. Диковская. Киев : Таксон, 2011. 504 с.
5. Сайт Міжнародної асоціації юристів. URL : https://www.ibanet.org.
6. Козак О. В. Одержання зразків для експертного дослідження у кримінальному судочинстві України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2011. 207 с.

ЗМІСТ:

Лелик Л. І.
ВСТУПНЕ СЛОВО…….. **3**
Граб М. І., Антоник В. М. ПОНЯТТЯ І СТРУКТУРА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗАРАЖЕННЯМ ВІРУСОМ ІМУНОДЕФІЦИТУ ЛЮДИНИ ЧИ ІНШОЮ НЕВИЛІКОВНОЮ ІНФЕКЦІЙНОЮ ХВОРОБОЮ АБО ВЕНЕРИЧНОЮ ХВОРОБОЮ…….. **4**
Граб М. І., Багрій О. О. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ, УЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ…… **9**
Граб М. І., Грева Б. І. УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТРУКТУРАХ…… **13**
Граб М. І., Ковалевич С. С. ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ТЯЖКИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ……... **18**
Граб М. І., Коваль В. М. ЄВРОПЕЙСЬКІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ОХОРОНИ ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ……. **21**
Граб М. І., Кулик З. І. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ КАТУВАННЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СПІВРОБІТНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ **24**
Граб М. І., Куцик В. В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА…… **28**
Задорожна М. І. ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПОКРАЩЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ…… **32**
Лепех Ю. С. НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО У СИСТЕМІ ОРГАНІВ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ **39**
Лепех Ю. С., Комаричин І. Я. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ…… **44**
Лепех Ю. С., Філь О. О. СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ…… **49**
Мельниченко Б. Б. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ПРОЦЕСІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ…… **55**
Мельниченко Б. Б., Сідельник Я. Т. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК ВИД ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН……. **63**

Ніканорова О. В., Гуцало А. Я. КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ ПРОЯВІВ КОРУПЦІЇ У СВІТІ В КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ДІЯННЯМ В УКРАЇНІ……. **68**
Ніканорова О. В., Ольшанський В. М. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ…… **78**
Оліховська М. В., Богун Ю. М. ВІТЧИЗНЯНА КОРУПЦІЯ: ПРИЧИНИ ПОЯВИ, ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ……... **81**
Оліховська М. В., Пірус О. М. ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ДЕРЖАВНА АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ…… **87**
Павлюк Н. М. ЛАТЕНТНА ЗЛОЧИННІСТЬ В СФЕРІ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ……. **94**
Павлюк Н. М., Бігун Н. І. ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРИТЯГНЕННЯ ДО МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА У ТРУДОВОМУ ПРАВІ: СПЕЦИФІКА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ……... **100**
Павлюк Н. М., Кличко Ж. В. СТАТУС НАЙВПЛИВОВІШИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СВІТУ…… **106**
Павлюк Н. М., Колякіна В. О. СУТНІСТЬ ДОГОВОРУ РЕНТИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ……... **113**
Пришляк Г. Я. МЕТОДОЛОГІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ У ДОСЛІДЖЕННІ «ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕРЖАВИ» У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ……. **117**
Русаль Л. М. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРУПЦІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ……. **122**
Русаль Л. М., Будник Х. Р. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ КОРУПЦІЇ…… **125**
Русаль Л. М., Гушинець А. О. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ……. **128**
Русаль Л. М., Рудницький Т. І. ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ…… **131**
Русаль Л. М., Святокум С. П. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ…….. **134**
Русаль Л. М., Тарандюк Р. С. ІНДИКАТОРИ КОРУПЦІОГЕННОСТІ В ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ»……. **137**
Русаль Л. М., Федоришин Х. М. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ…….. **144**
Русаль Л. М., Юськів В. Ф. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ…….. **148**

Русаль Л. М., Яцунік Ю. В. МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У РІЗНИХ РЕГІОНАХ ЄВРОПИ…….. **151**
Яворська В. Г. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ У ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ АНТИКОРУПЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ…… **155**
Яворська В. Г., Андрусяк Г. М. ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА КОРУПЦІЙНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ... **158**
Яворська В. Г., Герилів Д. Ю. ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ ПОЛІТИКИ…….. **164**
Яворська В. Г., Грабовинська М.-І. Ф. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ЗАПАСНОГО СУДДІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.. **168**
Яворська В. Г., Козловська С. М. ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ…….. **171**
Яворська В. Г., Мазурок Т. В. АДВОКАТУРА УКРАЇНИ – ІНСТИТУТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА……... **174**
Яворська В. Г., **Марків Л. Л.** ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ…….. **179**
Яворська В. Г., Слюсарчук Л. Т. УЧАСТЬ АДВОКАТА В ДОПИТІ ЕКСПЕРТА ТА СПЕЦІАЛІСТА…… **181**

Львівський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» є відокремленим структурним підрозділом Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Рівень якісного науково-педадогічного складу, постійний розвиток навчально-методичного забезпечення, матеріально-технічна база закріпили за Інститутом провідне місце серед вищих навчальних закладів Львівщини.

У тематиці наукових досліджень Інституту особливе місце посідає пошук нових знань у розв'язанні проблем побудови систем управління людськими ресурсами на різних рівнях.

Сучасний розвиток Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» зорієнтований на підготовку не тільки професійних, а й насамперед всебічно розвинених, мобільних фахівців, здатних працювати в умовах постійних змін. Важливе значення тут має залучення студентів до спільних з викладачами наукових досліджень. Їх результати подаються та обговорюються на науково-практичних конференціях.

Випускники Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» отримують диплом державного зразка відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня та диплом, оформлений до міжнародних норм, що дає можливість продовжувати навчання та працювати за кордоном.

Львівський інститут

Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29

тел. (0322) 24-91-23, 94-00-81, тел./факс (0322) 94-00-81

web-site: li-maup.edu.lviv.ua

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

«ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ – 2019. АНТИКОРУПЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Матеріали доповідей та статей

Круглого столу до дня спеціаліста-правника

(м. Львів, 8 жовтня 2019 року)

Матеріали видруковані в авторській редакції

Голова організаційного комітету
В. Г. Яворська

Упорядники: *В. Г. Яворська, Т. О. Попович*

Підписано до друку 04.10.2019 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Тираж 100 прим. Зам. 32

Надруковано у Львівському інституті
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29
www.li-maup.edu.lviv.ua